

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ**

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ 2021

Скопје, јуни 2022

Наслов: *Годишен извештај 2021*

Издавач: Народен правобранител на Република Северна Македонија

Автор: Вјолца Рушај, Александар Тренкоски, Бардхил Лимани

Уредувачки одбор: Народен правобранител на Република Северна Македонија-
Национален превентивен механизам

Јазична контрола: Тања Трајковска

Графички дизајн: Кети Стефкова

Тираж: 100

СОДРЖИНА

Предговор

1. НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ-НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ	7
2. АКТИВНОСТИ И РЕАЛИЗИРАНИ ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ ВО 2021 ГОДИНА	9
3. КАЗНЕНО - ПОПРАВНИ УСТАНОВИ	11
3.1. Воспитно-поправен дом Тетово	22
4. ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ОД ОПШТА НАДЛЕЖНОСТ	31
5. ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ЗА ГРАНИЧНИ ПРОВЕРКИ И ГРАНИЧЕН НАДЗОР	39
6. ЗАДРЖУВАЊЕ И СМЕСТУВАЊЕ НА МИГРАНТИ/СТРАНЦИ И БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ	45
Анекс 1: Преглед на активности на Националниот превентивен механизам во 2021 година	52
Анекс 2: Надворешни соработници на Националниот превентивен механизам	53

Кратенки

НП	Народен правобранител
НП – НПМ	Народен правобранител-Национален превентивен механизам
НПМ	Национален превентивен механизам
МП	Министерство за правда
УИС	Управа за извршување на санкциите
КПУ	Казнено поправна установа
КПД	Казнено поправен дом
ВПД	Воспитно поправен дом
РСМ	Република Северна Македонија
УНХЦР	Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци
МВР	Министерство за внатрешни работи
СВР	Сектор за внатрешни работи
ОПКМСР	Одделението за прекуграничен криминал, миграции, странци и реадмисија
ЈО	Јавен обвинител
ОЈО	Основно јавно обвинителство
АРМ	Армија на Република Северна Македонија
ПТЦ	Привремен транзитен центар

Почитувани,

Пред вас е единаесеттиот по ред Годишен извештај на Народниот правобранител – Национален превентивен механизам, којшто ги потврдува континуираните заложби за сеопфатна борба против тортурата и нулта толеранција во случај на нејзино постоење.

Извештајната година ја одбележа продолжената пандемија предизвикана од вирусот Ковид-19, но оваа состојба не го спречи тимот на НПМ континуирано да го следи постапувањето и почитувањето на правата на лицата во местата на лишување од слобода и задржување, а со цел превенција од тортура и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Извештајот содржи приказ на состојбите во местата на лишување и ограничување на слободата на движење, во кои НПМ успеа да изврши/спроведе посети во текот на извештајната година и покрај општо познатата состојба со пандемијата од Ковид-19, како и анализа на преземените активности за превенирање од тортура и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување во овие места во време на пандемија.

Констатираните состојби и упатените препораки до надлежните власти за надминување на утврдените недостатоци се резултат на вкупно 33 превентивни посети, што тимот на Националниот превентивен механизам ги спроведе во текот на 2021 година. Воспоставената пракса за ангажирање на експерти од различни профили и институции за време на овие посети, придонесе за обезбедување на мултипрофесионален пристап во работата на Националниот превентивен механизам и дополнително јакнење на капацитетите.

Народен правобранител

Naser Ziberi

A handwritten signature in blue ink, which appears to be 'N. Ziberi', written in a cursive style.

1

НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ- НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ

На 30 декември 2008 година, Собранието на Република Македонија го донесе Законот за ратификација на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување¹ и го назначи Народниот правобранител да дејствува како Национален превентивен механизам.

Во 2009 година со измените на Законот за народниот правобранител, во рамките на Народниот правобранител е формирана посебно организациона единица - Национален превентивен механизам (НПМ) чија основна задача е превенција од тортура и друг вид на сурово и нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Народниот правобранител - Национален превентивен механизам почна со работа на 01.04.2011 година и оттогаш оваа надлежност ја остварува преку редовно испитување на постапувањето кон лицата лишени од слобода и упатување препораки на релевантните органи, со цел спречување на тортура и други облици на нехумано постапување, а доколку оцени за потребно и преку поднесување предлози и согледувања во врска со постоечкото или нацрт - законодавството.

НПМ функционира како тим составен од еден државен советник, еден советник за превенција од тортура, и еден соработник, а со цел обезбедување на мултидисциплинарен пристап при спроведувањето на превентивните посети се ангажираат и користат услуги од надворешни соработници, односно експерти од различни области и претставници од повеќе високо образовни институции и граѓански организации.

¹ Службен весник бр. 165/2008.

Кон крајот на 2020 година, за реализација на планираните активности во 2021 година, НП-НПМ проектираше буџетска рамка во висина од 1.225.000,00 денари, а му се одобрени и на располагање имаше износ од 375.000,00 денари. Покрај овие средства, НП-НПМ и во извештајната 2021 година ја продолжи соработката со Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци во Скопје (УНХЦР), која, меѓу другото се состои и од донација на средства потребни за работа и следење на состојбата на мигрантите, односно странците, барателите на азил и бегалците. Преку оваа соработка, донираните средства од УНХЦР го дополнуваат основниот буџет на Институцијата во одреден износ кој наменски се користи за целите на проектот и зајакнување на капацитетите на тимот на НПМ, Механизмот за граѓанска контрола и Пријател на судот.

Буџетот со којшто располагаше НПМ целосно беше наменет и искористен за ангажирање надворешни соработници и за трошоци за објавување на годишниот извештај. Сепак, покрај вршењето на превентивни посети во местата на лишување од слобода, НПМ има мандат да спроведува промотивни, едукативни и меѓународни активности, за коишто во Буџетот наменет за НПМ не се предвидени доволно средства. Предвидените буџетски средства се недоволни и во делот на покривање на трошоците за спроведување на посетите и за учество на меѓународни активности во рамките на мрежите и телата во кои членува НПМ, и во таа смисла, Народниот правобранител е на став дека за остварување на надлежностите на НПМ потребни се дополнителни кадровски, материјални и финансиски средства кои ќе бидат обезбедени од Буџетот на РСМ, со што и би се исклучила, односно намалила потребата НПМ да работи со средства добиени по пат на донации.

Во оваа смисла, имајќи предвид дека обезбедувањето на доволно ресурси за непречно функционирање е еден од предизвиците со коишто НП-НПМ се соочува повеќе години наназад, во овој Извештај е неопходно повторно да се истакне обврската на државата што произлегува од ратификацијата на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура каде што е јасно истакнато дека

„Државите пристапнички преземаат обврска да ги стават на располагање потребните ресурси за функционирање на националните превентивни механизми.“²

² Чл.18 т.3 од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување

2

АКТИВНОСТИ И РЕАЛИЗИРАНИ ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ ВО 2021 ГОДИНА

Продолжената пандемија предизвикана од вирусот Ковид-19, проследена со вториот и третиот бран зголемен број случаи на заразени лица со вирусот, беше само еден од предизвиците што тимот на НПМ го имаше предвид во планирањето, подготовката и спроведувањето на своите активности. Во оваа смисла, со искуството од претходната година кога започна пандемијата и прилагодувањето на методологијата на работа согласно актуелната ситуација, тимот на НПМ успеа да ги реализира предвидените активности и без посебни проблеми да изврши 33 посети во местата каде што се врши лишување од слобода и задржување.

Имено, во текот на 2021 година, тимот на НПМ спроведе вкупно 33 ненајавени посети, од кои: 8 посети во полициски станици од општа надлежност на подрачјето на Секторите за внатрешни работи (СВР) Струмица и Охрид, 5 посети во полициски станици за гранична контрола или надзор, 14 посети во казнено-поправни и воспитно-поправни установи, како и 6 посети на места каде што се врши сместување или задржување на странци и баратели на азил.

При спроведувањето на превентивните посети беа ангажирани надворешни соработници од повеќе научно образовни институции, коишто со својата експертиза придонесоа во зајакнувањето на професионалноста и обезбедување мултидисциплинарен пристап во работата.

Водејќи сметка за фундаменталните принципи при спроведување на превентивни посети, прилагодувањето на методологијата на работа беше направено врз основа на прифаќање на најдобрите практики споделени на состаноците на коишто учествуваа членовите на НПМ-тимот со колегите од регионот и пошироко, како и врз основа на препораките на релевантните меѓународни организации и тела,

пред сè на Поткомитетот за превенција од тортура при ООН.

Во поглед на меѓународните активности во 2021 година, претставници на Народниот правобранител – Национален превентивен механизам имаа активно учество на повеќе конференции и работилници кои се одржаа онлајн, односно виртуелно од далечина на различни тематски содржини. Исто така, тимот на Националниот превентивен механизам учествуваше на состаноците во рамките на НПМ мрежата на Југоисточна Европа. Првиот состанок беше одржан онлајн, додека вториот се одржа во Будимпешта, Унгарија и беше комбинирано со физичко присуство и онлајн. Претседавач и домаќин на состаноците беше унгарскиот НПМ, а се дискутираше на тематски содржини кои се од интерес за остварување на мандатот на националните превентивни механизми од регионот. Тема на првиот состанокот беше „Влијанието на Ковид-19 на НПМ активностите, предизвици и приоритети при посетите, додека тема на вториот состанок беше „Специфични техники на интервјуирање на ранливи категории лица“, при што акцентот беше ставен на техниките на интервјуирање деца, странци и припадници на етнички малцинства, како и на лица со психо-социјална попреченост и ЛГБТ лица.

Во текот на извештајната година, претставници од тимот на НПМ одржаа предавање и пред студентите од Правниот факултет при Универзитетот на Југоисточна Европа.

3

КАЗНЕНО - ПОПРАВНИ УСТАНОВИ

Постапувањето со притворените и осудените лица во казнено-поправните установи и проценката за степенот на ризик од мачење и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, тимот на НПМ во 2021 година ги испитуваше преку спроведување непосредни посети во сите казнено - поправни установи, како и преку следење на активностите што се преземаат од страна на властите, а се поврзани со состојбите и функционирањето на пенитенцијарниот систем.

Во оваа смисла, тимот на НПМ констатира дека сè уште постои висок степен на ризик од мачење и друго несоодветно постапување или казнување во казнено-поправните установи, што ја наметнува потребата властите да покажат вистинска волја и да вложат дополнителни посериозни напори за остварување на визијата предвидена во Националната стратегија за развој на пенитенцијарниот систем во Република Северна Македонија (PCM) 2021-2025 г., а тоа е „Унапредување на пенитенцијарниот систем согласно највисоките европски стандарди за извршување санкции и алтернативни мерки“.

Усвојувањето на Националната стратегија е една од позитивните активности преземена од страна на властите во текот на извештајната година. Таа предвидува 12 стратешки цели и акциски план за нивно спроведување, а за да се постигне успешно, објективно и доследно спроведување на акцискиот план и во самата Стратегија се истакнува потребата од соодветен мониторинг и евалуација. Имено, во Стратегијата се наведува дека „следењето и оценката на акцискиот план може успешно да се оствари доколку Владата на РСМ формира интер-ресорска група со којашто ќе раководи УИС (во соработка со МП), а во која ќе има претставници

од Министерството за образование, Министерство за здравство, Министерство за труд и социјална политика, пробациски службеници, претставници на граѓански организации и Народниот правобранител. Иницијатива за формирање на интер-ресорската група е направена од страна на УИС, но како таква сè уште не е формирана од страна на Владата на РСМ.

НП-НПМ во рамки на своите овластувања континуирано ги следи и евалуира активностите на властите поврзани со функционирањето на пенитенцијарниот систем, но и покрај тоа смета дека е неопходно Владата на РСМ што побрзо да ја формира интер-ресорската група што ќе го следи и евалуира процесот на остварување на предвидените стратешки цели во Националната стратегија.

Во надлежност на Владата на РСМ е именувањето и разрешувањето на директорите на казнено-поправните установи, а Народниот правобранител во минатото повеќе пати јавно истакнал критика за поставувањето нестручни и партиски кадри на раководни позиции во овие установи. Во јули 2021 година, беше објавен Извештајот на Европскиот комитет за превенција од тортура од извршената посета во РСМ каде што, исто така, меѓу останатото, се истакнува дека „директорите на затворите и нивните заменици генерално не се назначуваат на нивните позиции врз основа на нивната компетентност“.

НП-НПМ препорачува, а во согласност со меѓународните стандарди дека, од суштинско значење е секоја казнено-поправна установа да има професионален, соодветно квалификуван, неполитички директор кој е внимателно избран поради неговата соодветност и интегритет да го извршува она што е една од најкомплексните задачи во јавната служба. Почитувањето на европските правила и националната регулатива при именувањето на директорите и нивните заменици во казнено-поправните установи мора да биде императив за секоја влада.

Како дел од позитивните активности преземени во текот на 2021 година, НП-НПМ посебно го истакнува усвојувањето на модуларната „Програма за почетна и континуирана обука и проверка на знаењата и способностите на припадниците на затворскиот персонал“, како и почетокот на обуките кон крајот на годината во Центарот за тренинг и едукација што се наоѓа во склоп на КПУ-КПД Идризово. НП-НПМ во рамки на расположливите капацитети ќе го следи процесот на обука за затворскиот персонал и ќе се залага апсолутната забрана за тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, како есенцијална компонента да биде соодветно и посебно застапена во Програмата за почетна и континуирана обука. Во текот на 2021 година, со поддршка од страна на Советот на Европа, е организирана и обука за евидентирање на повредите кои укажуваат на несоодветно постапување наменета за здравствениот персонал, а ваквата обука како добар тематски пример треба да стане интегрален дел од Програмата за почетна и континуирана обука.

УИС во текот на извештајната година има спроведено и повеќе активности за ревидирање на постоечките и усвојување или прифаќање на нови правилници, стратегии, стандардни оперативни протоколи и насоки за постапување на затворскиот персонал и воопшто за функционирањето на пенитенцијарниот систем.

НП-НПМ овие активности ги оценува позитивно и без да го намали нивното значење ја истакнува потребата УИС да ги зголеми напорите кон создавање капацитети (човечки и материјални) за непречено остварување на предвидените цели, стратегии, програми и планови.

Во оваа смисла, во продолжение ќе бидат истакнати дел од констатациите нотирани за време на посетите што тимот на НПМ ги спроведе во казнено-поправните установи.

Прекубројноста на осудени лица е еден од предизвиците со коишто веќе подолго време се соочуваат некои казнено-поправни установи во државата. За време на посетите што ги спроведе тимот на НПМ, во текот на ноември и декември

Табела бр.1

Казнено-поправни установи	Капацитет на осудени лица ³	Затекната состојба за време на посета
КПД Идризиво	1187	1128
КПД Штип	139	233
КПД Прилеп	108	119
КПД Струга	60	48
Затвор Скопје	128	151
Затвор Тетово	48	65
Затвор Куманово	160	130
Затвор Битола	77	84
Затвор Струмица	95	92
Затвор Гевгелија	54	44
Затвор за деца Охрид	27	4
ВКУПНО	2083	2098

³ Податоците за капацитетот на казнено-поправните установи е согласно податоците што се содржани во Одговорот на Владата на Република Северна Македонија по Извештајот на Комитетот за борба против тортура, нехуман или деградирачки третман или казнување (КПТ) од 7 до 10 декември 2020 г (СРТ/Inf (2021) 19). Сепак за време на посетите беше констатирано дека во некои од установите реалните сместувачки капацитети се помали од оние наведените, како на пример со Затворот Струмица, додека пак за во КПД Штип беше добиена информација дека сместувачкиот капацитет за осудени лица е 210. Во табелата не се наведени сместувачките капацитети на Отовореното одд. на Затворот Куманово во Крива Паланка, а се работи за капацитет од 23 лица.

2021 година, беше констатирано дека половина од казнено-поправните установи се соочуваат со недостиг од сместувачки капацитети за осудените лица коишто се упатени на издржување на казната затвор. Во повеќето казнено - поправни установи, беше констатирано дека не се испочитувани минимум предвидените стандарди за сместување коишто предвидуваат 4 m² за секое затворено лице во просторија каде што се сместени повеќе лица.

Веќе со години наназад состојбата во КПД Идризово е повеќе од загрижувачка и далеку под сите минимум стандарди. Во оваа установа се наоѓаат повеќе од половина од сите осудени лица, а повеќе од петстотини лица или една четвртина од целокупната осуденичка популација се сместени во затвореното одделение и во т.н. одделение „амбуланта“. Бројот на осудени лица коишто се сместени во некои крила од овие одделенија е двојно повеќе од реалниот капацитет. За време на посетата беа затекнати осудени лица кои спијат во ходниците, на импровизирани душеци на земја, како и на кревети на три ката, а во некои од просториите, пак, осудените лица се приморани да спијат „на смени“. Тимот на НПМ констатираше дека се сместуваат и по 16 осудени лица во една просторија, па така на пример во просторија од 16,5m² со 8 кревети беа сместени 16 осудени лица, а во друга друга просторија од 19 m² беа сместени 12 осудени лица. Во голем број простории со неадекватни услови се сместуваат и по повеќе од 9 осудени лица.

Табела бр.2

Казнено-поправни установи	Капацитет на притворени лица ³	Затекната состојба за време на посета
Затвор Скопје	243	209
Затвор Куманово	50	28
Затвор Битола	33	20
Затвор Гевгелија	12	8
Затвор Охрид	12	12
ВКУПНО	350	277

За време на посетите тимот на НПМ констатираше прекубројност и во некои од просториите на притворските одделенија на неколку казнено - поправни установи. Имено, иако капацитетот на притворските одделенија не беше секаде целосно исполнет, сепак беа затекнати простории во коишто не се испочитувани минималните стандарди коишто предвидуваат 4 m² за секое осудено лице кога се сместени повеќе осуденици во една просторија. Па така, на пример во Затворот Скопје во просторија со квадратура од 9 m² беа сместени 3 лица, во Затворот Битола во просторија од 20 m² се поставени 6 кревети (на денот на посетата беа сместени 4 лица), во Затворот

Куманово во простории од 15 m² се сместуваат по 4 лица.

Во делот на материјалните услови⁴, тимот на НПМ констатираше дека скоро во секоја од казнено - поправните установи се преземени извесни инвестиции во делот на подобрување на инфраструктура, а тоа е особено забележливо во Затворот Тетово. Во некои од казнен - поправните установи, пак, беше констатирано дека деловите коишто биле реновирани, поради несоодветно одржување се уништени или станале нефункционални, како на пример некои од просториите во Затворот Струмица и КПД Штип. Во Затворот Скопје неколку притворски простории веќе беа затворени по претходно упатени препораки од страна на Народниот правобранител, а и на денот на посетата беше извршен увид во повеќе простории што се наоѓаат во исклучително лоша материјална состојба, со високо ниво на влага и мувла по ѕидовите, опремени со несоодветни кревети и душеци, со стар и дотраен инвентар, ниско ниво на хигиена, нефункционален санитарен чвор и расипани чешми. Поплаки за пристап до вода беше истакнат и од осудените лица во Затворот Куманово, што како проблем е нотирен уште од самото отворање на Затворот. Од страна на службените лица беше истакнато дека се преземени активности за надминување на ваквиот проблем, но на денот на посетата беше констатирано дека осудените лица се уште полнат, чуваат и складираат пластични шишиња со вода.

Најголеми недостатоци во делот на материјалните услови се констатирани во КПД Идризово. Во објектот/зградата каде што се смесетени осудените лица со затворен третман, или т.н. затворено одделение, поради несоодветни материјални услови не се врши сместување во т.н. „второ“, „петто“ и „осмо“ крило, но тимот на НПМ констатираше дека не се исполнети условите за сместување ниту во останатиот дел од оваа зграда. Во оваа смисла, **условите во коишто се сместени осудените лица во т.н. „трето“, „четврто“ и „седмо“ крило, исто како и во зградата на т.н. одделение „амбуланта“, слободно може да се опишат како нехумани и деградирачки.** Осудените лица коишто се сместени во овој дел од казнено-поправниот дом беа затекнати како спијат на сунѓери на под, во ходници, на импровизирани метални кревети ставени еден врз друг на три ката. Тие немаат место каде да ги чуваат нивните лични предмети, поради што им се оставени во торбици под некој од креветите, или пак на душеците каде што спијат. Со исклучок на неколку простории, хигиената беше на исклучително ниско ниво поради фактот што се сместени преголем број лица во една просторија. Просториите се полни со лебарки, бубашваби и тафтабити. Во повеќе простории на денот на посетата беше измерена температура беше под 17°C и нивно на влажност над 60% (RH). Осудените лица се соочуваат и со проблем со притисокот и пристап до вода. Во дел од просториите беа затекнати буриња со вода за туширање којашто се загрева на

⁴ Владата на РСМ секоја година усвојува Програма за финансирање на изградба, реконструкција, одржување на објекти и опремување на казнено-поправните и воспитно-поправните установи. Во согласност со програмата за 2021 година било планирано да се реализираат инвестициски активности во вкупен износ од 199.500.000,00 денари, од кои 148.800.000,00 денари се средства од Замот од Банката за развој на Совет на Европа. За градежно-занаетчиските работи и набавка на опрема за потребите на казнено-поправните установи биле предвидени средства во вкупна висина од 11.640.000,00 денари.

импровизиран начин со електрични жички.

Висок степен на ризик од мачење и друго несоодветно постапување или казнување во казнено-поправните установи се должи и на информациите што ги доби тимот на НПМ од страна на осудените и притворените лица за време на разговорите што беа извршени со нив на доверлива основа и без присуство на службени лица. Поплаки за несоодветено однесување во вид на дрзок, навредлив, стигматизирачки и понижувачки третман од страна на вработените беа добиени во повеќето казнено - поправни установи, а во три казнено-поправни установи беа добиени наводи за заплашување и закани, како и за физичко малтретирање.

Во една од казнено-поправните установи беа добиени информации дека осудени лица биле заплашувани и малтретирани уште при самиот прием во установата, наводно поради делото коешто го сториле и за коешто биле упатени на издржување затворска казна. Лицата коишто истакнаа конкретни наводи дека самите биле предмет на малтретирање, на заплашување и закани од страна на припадници на затворската полиција не сакаа и не дадоа согласност за користење на нивните лични податоци, ниту пак, се согласија овие нивни наводи да бидат предмет на истрага, плашејќи се дека би можеле да бидат лесно идентификувани.

На лицата им беше укажано дека претставниците од тимот на НПМ можат овие наводи да ги проследат до Механизмот за граѓанска контрола (посебно одделение во рамки на НП), како и до надлежното Јавно обвинителство заради спроведување официјална истрага. Сепак, лицата истакнаа дека не би сакале да се преземат никакви понатамошни истраги по однос на она што ни го соопштија. Едно од лицата истакна дека од моментот кога бил малтретиран до сега веќе „самиот се снашол“ и ги нормализирал односите со затворските полицајци, поради што и „не сака да се отвора случајот“.

Генерално, осудените лица коишто истакнаа наводи дека биле малтретирани се плашеа од негативни последици што би се одразиле врз нивниот третман доколку се дознае дека пријавиле. Во оваа смисла, беа добиени наводи и дека се случувало други осудени лица коишто наводно се „блиски“ со одредени затворски полицајци да ги заплашуваат и да им се закануваат на осудените лица коишто сакале да се пожалат на однесувањето на тие затворски полицајци.

„Блискоста“ на некои осудени лица со затворските полицајци беше истакнато и како една од причините поради којашто некои осудени лица истакнаа дека се приморани „да ги трпат и да кутат“ за малтретирањата што им се вршат од страна на други осудени лица, а со знаење и „дозвола“ на некои од затворските полицајци⁵.

⁵ За време на разговорите со осудените лица беа добиени наводи дека во случаите кога се пожалиле кај затворските полицајци дека се малтретирани од други осудени лица, како на пример дека биле удирани, навредувани, понижувани, дека им се закануваат дека ќе бидат ќе бидат малтретирани ако не направат нешто што се бара од нив, дека биле приморани да платат за кревет или да спијат на земја и др., од страна на затворските полицајци добивале одговори: „ништо не ти е, не се жали“, „и тоа ти е малку“, „тоа е тоа“ и слични одговори без притоа да се преземе нешто во насока на заштита на лицата кои се пожалиле

Во оваа смисла, повеќе осудени лица истакнаа дека не се чувствуваат безбедно и дека „секој ден се трудат да преживеат“, а ова е особено случај во КПД Идризово⁶.

Стравот на осудените лица да пријават дека биле малтретираны од страна на затворски полицајци или други осудени лица упатува на темна бројка непријавени случаи на несоодветно постапување од службени лица и меѓу-осуденичко насилство, којашто во некои установи е и двојно повисока од официјалната бројка на пријавени случаи.

Безбедноста и сигурноста на осудените и притворените лица дополнително се доведува во прашање и поради недоволниот број на затворски персонал, особено на затворски полицајци. Тимот на НПМ констатираше дека и покрај извесен број на вработувања, проблемот со недостиг од персонал е заеднички скоро за сите казнено-поправни установи. Во некои од установите беше затекната состојба каде што еден затворски полицаец е надлежен за надзор врз повеќе од педесетина осудени лица.

За време на посетите во казнено - поправните установи тимот на НПМ не забележа средства коишто што немаат никаква практична употреба освен за целите на смртна казна, тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување⁷. Сепак, во просториите на затворската полиција во неколку од казнено – поправните установи беа забележани дрвени рачки, како и железни ногарки обвиткани со крпи, нестандартна гумена палка, како и дрвена т.н. „бејзбол“ палка, а за коишто не беа добиени подетелни информации за причината поради којашто се чуваат.

⁶ Тимот на НПМ констатираше дека во КПД Идризово од вкупно 616 поведени дисциплински постапки против осудени лица, дури 229 се поради физички пресметки, што укажува на висок степен на меѓуосуденичко насилство.

⁷ Во оваа смисла, тимот на НПМ се водеше од Европската анти-тортура регулатива, односно ги имаше предвид од средствата наведени во Анексот 2 од РЕГУЛАТИВА (ЕУ) 2019/125 НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТОТ од 16 јануари 2019 година, во врска со трговијата со одредени стоки што може да се користат за смртна казна, тортура или друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Тимот на НПМ, исто така, изврши увид и на оружјето и средствата за присилба со коишто располагаат затворските полицајци и констатираше дека нема национални стандарди посебно за видот и карактеристиките на оружјето, средствата и опремата за коишто се овластени да ги користи затворската полиција. Во оваа смисла, беше констатирано дека затворската полиција во казнено - поправните установи располага со различен вид на гумени палки, средства за врзување и друго оружје и опрема за коишто се овластени да ги користат.

Во однос на средствата за врзување, тимот на НПМ забележа дека затворската полиција располага со различни видови на метални лисици за раце, а во две казнено-поправни установи располагаат и со посебни кожени ремени за коишто беше истакнато дека се користат за фиксација на лица кои се самоповредуваат.

За време на посетите, од страна на повеќе осудени и притворени лица беа истакнати наводи дека при спроводите надвор од установата во којашто се сместени, за време на транспортот биле врзувани со лисици за рацете. Некои од нив се пожалија дека биле врзани пресилно, без да се води сметка за нормалната циркулација на крвта. Во оваа смисла, тимот на НПМ во некои од казнено-поправните установи констатира дека се користат и „расипани“ лисици, коишто не се закочуваат на последниот засек што влегува во механизмот за заклучување. Неколку лица истакнаа дека биле врзани со лисици на рацете позади грбот, а имаше и неколку случаи каде што беше истакнато дека лицата биле врзани со лисици за „шипките“ што се наоѓаат до клупата во возилата за превоз, истакнувајќи го истото како непријатно чувство.

Користењето на средства за врзување при транспорт на осудени лица е определено со наредбите за спровод и во овие случаи затворските полицајци не изготвуваат посебни извештаи за употреба на средства за присилба. Од разговорите со заповедниците на неколку казнено-поправни установи, беше истакнато дека во тек е изготовка на нов Правилник со којшто поблиску ќе се уреди начинот на употреба на средствата за присилба од страна на припадниците на затворската полиција, каде што ќе биде истакната забраната за врзување на лисичите позади грбот или за други предмети за време на транспортот при спроводите.

Од извршените разговори со припадниците на затворската полиција беа добиени информации дека во казнено-поправните установи не се организираат

редовни гаѓања со оружје, а исто така дека не се организираат ниту тренинзи/обуки за начинот на употреба на останатите средства за присилба. Во оваа смисла, пак, од страна на раководниот кадар на затворската полиција во казнено-поправните установи беше истакнато дека ваков вид на обуки се предвидени во „Програма за почетна и континуирана обука и проверка на знаењата и способностите на припадниците на затворскиот персонал“, којашто започна со реализација кон крајот на 2021 година.

За време на извршените посети, тимот на НПМ констатира дека користењето на кожените ремени (лисици) во казнено - поправните установи Затвор Скопје и КПД Идризово, континуирано во период од повеќе денови, во некои случаи дури и 10 денови, би можело да се подведе под поимот нехуман и деградирачки третман. **Фактот дека ваквата пракса продолжува и после повторните интервенции на Народниот правобранител, како и на Европскиот комитет за превенција од тортура во 2006, 2007, 2008, 2019 и 2020 година, токму за оваа работа, јасно укажува на недостатокот на кохерентен затворски систем кој работи според јасни правила почитувани од стручниот персонал. Ваквите нехумани и понижувачки практики треба да се искоренат еднаш засекогаш од казнено-поправните установи.**

Здравствената заштита и понатаму останува еден од поголемите проблеми во казнено - поправните установи. Во прилог на ова, е и фактот дека најголем број од официјално поднесените претставки до канцеларијата на Народниот правобранител од страна на осудените лица се однесуваат на несоодветната здравствена заштита, а особено на упатувањата на специјалистички и стоматолошки прегледи надвор од установите. Во оваа смисла, и тимот на НПМ констатираше дека здравствената служба во казнено-поправните установи не е доволно организирана за да овозможи барањата за консултација со лекар на осудените и притворените лица да се исполнат без непотребно одложување. Пријавувањето за потребата од консултација и преглед од лекар во пракса се врши преку припадниците на затворската полиција, а во неколку од казнено-поправни установи беа добиени информации дека се врши т.н. филтрација на пријавите, односно истите не биле проследени до медицинскиот персонал од страна на припадниците на затворската полиција. Сериозен предизвик во казнено- поправните установи е и психијатриската грижа, односно недостигот од истата, како и несоодветниот третман на лицата со нарушувања предизвикани од употреба на дроги. Последново претставува сериозен проблем во Затворот Куманово, каде што тимот на НПМ спроведе две посети, од кои едната наменска за да ги провери информациите за наводното подобрување на третманот на лицата со нарушување добиени од Министерството за здравство. За жал, беше констатирано дека нема значително подобрување и дека лицата коишто истакнуваат дека имаат проблеми со зависности од дроги немаат можност да бидат третирани со супституциона терапија, освен ако тоа не е направено пред нивниот прием во Затворот. Подобрувањето на здравствената заштита и исполнувањето на предвидените цели во овој дел од Националната стратегија мора да биде приоритет на Министерството за здравство заедно со Министерството за правда, како една од клучните компоненти на реформите за кои НП-НПМ смета дека се неопходни за

правилно функционирање на затворскиот систем.

Тимот на НПМ за време на посетите констатираше недостиг од капацитети за реализирање на предвидените третмански активности за осудените лица, насочени кон остварување на целите на казнувањето – ресоцијализација и социјална адаптација. Имено, Упатство за определување на видовите и начините на третман на осудените лица⁸ предвидува општи третмански мерки⁹, како и специфични програми¹⁰ за одделни категории на осудени лица. Сепак, постои голема празнина помеѓу предвидените активности во донесените документи и третманските активности што се спроведуваат во пракса. Недостигот од капацитети за подобрување на состојбите во делот на ресоцијализацијата во казнено-поправните установи во голема мерка се должи на недостиг од вистинска волја кај надлежните власти за доследно решавање на овој проблем, имајќи предвид дека се провлекува долги години наназад. Ова, истовремено, влијае и врз зголемувањето на степенот на ризик од можноста односот кон осудените лица да се окарактеризира како нехуман и деградирачки. Ова, е особено случај во установите каде што беше констатирано пренатрупаност во просториите. Прекубројноста и несоодветните материјални услови од една страна, а недостигот од дневни активности од друга страна, непосредно придонесува кон создавање на тензишна атмосфера меѓу самите осудени лица коишто се постојано заедно, како и во нивните односи со службените лица.

Недостигот од активности и можноста разумно време од денот да го поминат надвор од просториите во коишто се сместени е особено изразено во притворските одделенија на затворите. Притворените лица поминуваат 22 часа дневно во нивните простории, па некои од нив за време на разговорите ја користеа фразата „ден-година“ за да опишат како им поминува денот затворени постојано меѓу четири ѕидови.

Во делот на корупцијата, тимот на НПМ констатираше дека и покрај активностите што се преземаат од страна на затворските власти, перцепцијата и наводите на осудените лица упатуваат на фактот дека ова е сè уште актуелен проблем во некои од казнено - поправните установи. Во оваа смисла, беа добиени информации дека внесувањето недозволен предмети во голем број случаи е извршено со посредство на службени лица, а исто така и дека преместувањето од една во друга казнено-поправна установа или пак, во други простории со подобри услови во иста установа

⁸ Донесено од министерот за правда на 22.05.2020 година (Службен весник бр. 133/2020).

⁹ 1. Работа на осудени лица; 2. Образование на осудени лица; 3. Образование на осудени лица по занимање; 4. Морално-етичко воспитување и осуденичко самоорганизирање; 5. Слободни активности, спорт и рекреација на осудени лица.

¹⁰ Третман на осудени лица кои злоупотребуваат дроги и други психотропни супстанции; - третман на осудени лица кои злоупотребуваат алкохол; - третман на осудени лица сторители на сексуални деликти; - третман на насилни осудени лица во затвор; - третман на осудени лица за кривични дела со елементи на насилство; - третман на помлади полнолетни осудени лица; - третман на деца; - третман на осудени лица жени; - третман на осудени лица на долги казни и казна доживотен затвор; - третман на радикализирани осудени лица; - третман на осудени лица со висок и многу висок безбедносен ризик и медицинско – психолошки третман на осудени лица (за определено време или за целиот период од извршувањето на казната).

многу често се врши со плаќање определен надомест за таквата „услуга“.

Тимот на НПМ за време на посетите посвети внимание и на дисциплинските казни изречени на осудените лица. Во оваа смисла, беше констатирано дека од вкупно 1110 изречени дисциплински санкции во 9 казнено-поправни установи¹¹, во 617 случаи или 55,5% била изречена дисциплинска казна – упатување во самица во траење од 3 до 14 денови.

Од формално-правен аспект беше констатирано дека во повеќето казнено-поправни установи постапката за изрекување дисциплинска казна се води во согласност со „Правилникот за начинот на постапување на дисциплинската комисија при водење дисциплинска постапка против осудени лица“¹², со извесни исклучоци каде што беше нотирано дека во некои казнено - поправни установи не се почитуваат во целост одредбите во делот на водењето на дисциплинската расправа, а од осудените лица било побарано само да поднесат писмена изјава каде што ги изнесуваат своите наводи во однос на обвиненијата за сторените дисциплински повреди. Правилникот предвидува можност и за жалба на решението со коешто се изрекува дисциплинска казна, преку директорот на установата до директорот на УИС, а против одлуката на директорот на УИС е предвидена и можност осуденото лице да поднесе и тужба до управниот суд, согласно Законот за управни спрови. Сепак, во пракса жалбите против одлуките на директорите за изрекување на дисциплинска казна се многу ретки, а тужба до управниот суд воопшто не била ниту поднесена. Правилникот содржи одредба за заштита на правата на осудените лица, како и одредби за правото на осуденото лице да изнесува факти и докази и правото на толкувач за време на дисциплинската постапка, но не содржи посебни одредби во делот на правната помош, ниту пак во казнено - поправните установи има фактички воспоставено систем на правна помош за осудените лица како една од гаранциите дека нивните права за време на постапката ќе бидат целосно почитувани и дека осудените лица ќе имаат реална можност да ги обжалат одлуките пред директорот на УИС или да поднесат тужба до управниот суд.

Во однос на извршувањето на дисциплинска казна – упатување во самица од 3 до 14 денови, беше констатирано дека во ниту една од казнено-поправните установи не се почитува одредбата од Законот за извршување на санкциите каде што е предвидено дека *„казнетото лице секојдневно го посетува лекар, а директорот на установата еднаш неделно“*. Во најголемиот број на казнено-поправни установи не се испочитувани ниту предвидените национални стандарди во делот на материјалните услови, коишто предвидуваат дека: *„Просторијата во која се извршува дисциплинската казна упатување во самица мора да е во големина од најмалку 9 м3/4 м2, да е осветлена со дневно светло, да има санитарен јазол, вода за пиење, кревет со постелнина, маса и столица и да е загреана“*.¹³

¹¹ Тимот на НПМ нема податоци за изречените дисциплински казни само во КПУ-КПД Штип.

¹² Донесен од страна на директорот на УИС, јуни 2020 година.

¹³ Член 236 ст.2 од Законот за извршување на санкциите („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 99/2019 и 220/2019).

3.1. ВОСПИТНО - ПОПРАВЕН ДОМ ТЕТОВО

Тимот на НПМ, посетата на Воспитно-поправниот дом (ВПД) Тетово ја изврши ненајавено на 21 декември 2021 година, во соработка со д-р Силвана Марковска-Симоска, специјалист по детска и адолесцентна психијатрија, м-р Иво Куновски, специјалист по медицинска психологија, м-р Александра Цонева, дипломиран социјален работник и проф. д-р Блерта Ахмеди Арифи, доцент од Правниот факултет - Универзитет на Југоисточна Европа.

ВПД Тетово е сместен во новоизграден затворен комплекс со посебна намена за извршувањето на воспитната мерка – упатувања во воспитно-поправен дом, што е во согласност со меѓународните стандарди кои предвидуваат дека *„Малолетниците нема да се чуваат во установи за возрасни, туку во установи специјално дизајнирани за нив.“*¹⁴

Во ВПД Тетово се сместуваат само машки лица, а за разлика од нив, децата од женски пол на кои со правосилна одлука им е изречена воспитна мерка упатување во воспитно-поправен дом се сместуваат во воспитно-поправен дом за женски лица што се наоѓа во Казнено-поправниот дом (КПД) Идризово. Тие се сместени во одделението за женски лица, каде што, меѓу другото, се сместуваат и женски лица - осудени со правосилна пресуда на казна затвор и казна доживотен затвор, како и деца од женски пол осудени на казна затвор независно од висината на казната.¹⁵

ВПД Тетово се наоѓа во близина на селото Волковија, на надморска висина од околу 560 метри, 20-23 километри оддалечена од Тетово, а од Гостивар околу 12 км. До Воспитно - поправниот дом има асфалтиран пат, но нема добро развиен јавен транспорт. Имено, беше спомената автобуска линија којашто не сообраќа секојдневно.

Во оваа смисла, според тимот НПМ е неопходно да се преземат мерки што ќе го подобрат пристапот до Воспитно - поправниот дом и ќе ги олеснат контактите на децата со нивните семејства. Истовремено, беше истакната потребата од преземање на дополнителни мерки со коишто ќе се поттикнат активностите за интеграција на децата во социјалната, економската и

¹⁴ European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, Adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th meeting of the Ministers' Deputies, на иста линија се и препораките на Европскиот комитет за превенција од тортура: „Juveniles deprived of their liberty under criminal legislation“ -Extract from the 24th General Report of the CPT, published in 2015; Терминот „малолетник“ во овој извештј се користи како превод на англ. поим „juvenile“, иако како законски поим во позитивно-правното македонско законодавство е заменет со поимот „дете“.

¹⁵ „Решение за распоредување на осудените лица и децата во казнено – поправните и воспитно - поправните установи, како и на притворените лица во притворските одделенија на казнено – поправните установи“, Службен весник бр. 10/2020, датум на објава на Службен весник: 16.01.2020 година.

културната средина на заедницата.¹⁶

Капацитетот на установата е за 110 деца, а на денот на посетата беа сместени 19. Ако се имаат предвид европските стандарди и современите трендови коишто упатуваат на предностите од установите со мали сместувачки капацитети, како и досегашниот просечен број на деца коишто биле сместени во воспитно-поправните домови кај нас, тогаш останува отворено прашањето дали навистина беше неопходно изградба на воспитно - поправен дом со капацитет за 110 деца, во услови кога сè повеќе се упатува на алтернативите на задржување во случаите кога се работи за деца¹⁷.

Материјалните услови во најголемиот дел ги задоволуваат предвидените стандарди, а имајќи предвид дека се работи за објект којшто функционира помалку од две години, опремата и инвентарот се нови и сочувани.

Имено, за секое дете има посебен кревет, опремен со чиста постелнина. Во секоја од собите има и посебни ормари за личните предмети, телевизор, работна масичка и столчиња. Во сите соби има прозорци низ кои влегува доволно проток на дневна светлина, а исто така секоја од собите располага и со посебен тоалет. На денот на посетата беше констатирано дека хигиената во просториите беше на соодветно ниво, а според добиените информации секое дете е задолжено за одржување на истата во својата соба. За заедничките простории има посебни распореди за дежурство. Тимот на НПМ констатираше дека во установата се води сметка за хигиената и поради самиот факт што има посебни (check) листи за визуелна проверка на чистотата и состојбата на инвентарот.

За време на посетата беше истакнато дека децата може да бидат посетувани од нивните родители и од другите членови на потесното семејство, како и од други лица (со дозвола на директорот) во кое било време. Во оваа смисла, од страна на вработените беше наведено дека во повеќе случаи иницирале и помогнале во организирањето на ваквите посети. Сепак, дел од децата истакнаа дека многу често нивните блиски не се во можност да дојдат „затоа што тоа кошта“ алудирајќи на трошоците за превоз, а беа добиени информации и за неколку деца коишто никој не ги посетува.

Допишувањето со родителите и роднините е без ограничување, иако не се практикува многу често. Во однос на телефонските контакти, беше истакнато дека на децата им се дозволуваат два пати неделно и по потреба во одредени случаи, но тие самите истакнаа дека тоа не е доволно и дека имаат потреба од дозвола за почести телефонски контакти со нивните блиски.

¹⁶ Во согласност со Европските правила за малолетни престапници коишто се предмет на санкции или мерки, кои предвидуваат дека установите за малолетници треба да бидат лоцирани на места што се лесно пристапни и го олеснуваат контактот меѓу малолетниците и нивните семејства. Тие треба да бидат воспоставени, така што ќе ја олеснат интеграцијата во социјалната, економската и културната средина на заедницата.

¹⁷ Европскиот комитет за превенција од тортутра, исто така, во оваа смисла како позитивен пример ги наведува установите за малолетници коишто се базирани на концептот на мали сместувачки единици со добро екипирани тимови, од кои секоја се состои од ограничен број еднокреветни соби (обично не повеќе од десет), како и заеднички простор.

Во оваа смисла, и тимот на НПМ смета дека е потребно да се направи проценка во рамки на воспитно - поправниот дом за потребата да се овозможат почести телефонски контакти на децата со нивните блиски. Всушност и меѓународните стандарди упатуваат на чести телефонски контакти со семејството и блиските, како и другите форми на комуникација со надворешниот свет. Оттука, тимот на НПМ ја охрабрува установата да ја зголеми и примената на новите информатички технологии во комуникацијата на децата со нивните блиски преку ставање на располагање средства и овозможување на видео повици.

Меѓународните стандарди и националната легислатива предвидува дека секое дете на задолжителна училишна возраст има право на образование кое одговара на неговите/нејзините потреби и способности и коешто е дизајнирано да го подготви за враќање во општеството. Сепак, тимот на НПМ за време на посетата констатираше дека ниту едно од децата сместено во воспитно-поправниот дом не посетува формално образование. Беа добиени информации дека со поддршка на УНДП биле ангажирани наставници од училиштето во околното село коишто им држеле часови на децата по македонски, математика и англиски јазик. Децата биле поделени во две групи, согласно образовното ниво. Ваквиот проект траел до август 2021, од кога и образовниот процес е целосно во застој.

За време на посетата од страна на раководните службени лица беа добиени информации дека во рамки на Министерството за образование и наука се подготвувала посебна програма и дека се очекува образовниот процес да профункционира на почетокот на 2022 година.

За време на посетата беше констатирано дека во периодот од 01.01. – 21.12.2021 година, се спроведени вкупно 34 дисциплински постапки, од кои 11 пати било донесено решение со коешто била изречена мерка упатување во посебна соба во траење од 7 дена, 6 пати во траење од 5 дена и 8 пати упатувањето во посебна соба било условно одложено. Во 2 постапки било одлучено да се изрече воспитна мерка – ограничување на погодности во траење од 3 месеци, 2 пати била изречена јавна опомена, а 4 пати само опомена и во 1 постапка детето било ослободено од одговорност.

Овие 34 постапки во коишто е одлучено со решение се водени поради дисциплински повреди сторени од 14 деца. Најмногу постапки што се воделе против едно дете се 6, а и против повеќе други деца се воделе по 4 или 5 постапки.

Во оваа смисла, ако се има предвид стапката на поврат при сторувањето на дисциплински повреди и при изрекувањето на мерка упатување во посебна соба, тогаш можеби се наметнува и потребата да се посвети поголемо внимание при утврдувањето на посебните корективни активности што стручниот тим треба да ги презема спрема детето за времетраењето на издвојувањето во посебна соба, односно при подготовката на посебната програма за засилен третман, што согласно Упатството е предвидена да се изготвува со воспитувачкиот колегиум.

Според видот на сторените дисциплински повреди за коишто се поведени дисциплински постапки, најбројни се оние што се воделе за „физички напад на дете“, или вкупно 9 од нив, додека 7 се за неисполнување наредба на службено лице, 6 се

поради внесување или изработка на предмети што може да се користат за напад или повредување, 4 заради загрозување на сопственото здравје со самоповредување, 3 поради сторување на поголема материјална штета и по една за злоупотреба на дадена погодност, самоволно оддалечување, присилување, обид за бегство и повреда на прописите за заштита од пожар.

Од извршените разговори со персоналот и со децата сместени во домот, беа добиени информации дека физичките напади како најзастапени дисциплински повреди за коишто биле водени постапки не резултирале со тешки телесни повредувања. Сепак, тимот на НПМ ја истакна обврска на вработените и службените лица да развијат динамичен пристап што ќе ја гарантира сигурноста и безбедноста на секое дете. Посебно внимание неопходно е да се посвети на заштитата на ранливите малолетници и на спречувањето нивна виктимизација.

Тимот на НПМ, исто така посебно истакнува дека администрацијата на установата има одговорност да преземе посебни мерки на претпазливост за да ги заштити децата од сите форми на злоупотреба, вклучително и сексуална или друг вид на вознемирување. Членовите на персоналот треба да внимаваат на знаците на малтретирање (вклучувајќи физички и сексуален напад, вербална злоупотреба, изнуда и кражба на други малолетнички работи) и треба да знаат како да реагираат соодветно и да усвојат проактивен став за да спречат такви инциденти да се случат.

За време на посетата, тимот на НПМ од извршениот увид во евиденцијата за употреба на средства за присилба нотираше дека во истата не е заведен ниту еден случај, а исто така и службените лица истакнаа дека во установата не се употребува сила, ниту средства за присилба врз децата коишто се на издржување дисциплинска мерка – упатување во воспитно - поправен дом. Спротивно на ова, во извршените разговори со децата беа добиени информации дека имало случаи кога биле удирани со дрвени стапчиња или пак со „воспитни шлаканици“. Имено, ваквите „воспитни“ методи биле применети од некои од вработените во ситуациите кога интервенирале при физичка пресметка или вербална расправија пред да ескалира, како и поради непочитување на наредби или дрско или недолично однесување спрема службените лица. Според повеќето кои ги наведоа овие „воспитни“ методи, истите не делувале дека имаат за цел телесно повредување или нанесување сериозна болка, туку повеќе биле насочени кон манифестација на моќ и авторитет и санкционирање за наводното непристојно поведение.

За време на посетата не беа забележани какви било предмети или средства наменети за мачење или друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, но во една од службените простории беа забележани дрвени стапчиња коишто би можеле да се користат согласно добиените наводи за „воспитно“ санкционирање.

Во оваа смисла, тимот на НПМ препорачува да се преземат мерки за да се охрабрат децата да пријавуваат евентуални случаи на малтретирање или несоодветно постапување од страна на службените лица преку ставање јасно до знаење дека ќе бидат заштитени и нема да трпат никакви штетни последици поради поднесената пријава.

Тимот на НПМ, исто така, препорачува веднаш да се прекине со какви било воспитни санкционирања што би можеле да влијаат понижувачки и деградирачки кон децата сместени во установата, како и заведување на секоја употреба на сила и средства за присилба, којашто ќе биде проследена со оценка за оправданоста од истата.

Тимот на НПМ за време на посетата доби информации дека секое дете е здравствено осигурано и дека сите трошоци поврзани со лекувањето на децата и унапредувањето на нивното здравје се покриваат од страна на Установата. Трошоците за набавка на лекови, исто така, се покриваат целосно од страна на Установата, а при увидот во амбулантата беше забележано дека неколку пакетчиња со лекови се со истечен рок, поради што беше дадена препорака истите веднаш да се отстранат и во иднина да се внимава на истото.

Стручниот персонал во установата што се грижи за телесното и менталното здравје на децата е составен од медицинска сестра, психолог, педагог и социјален работник кои се достапни секој работен ден. Општ лекар е присутен еднаш во неделата и дополнително по потреба, а достапен е и стоматолог за основна нега со опремена ординација во установата. Во соработка со Клинички центар Тетово, децата имаат достапна психијатриска нега по потреба. Имено, сите деца имаат матичен лекар во Здравствен дом Тетово и матичен психијатар во Клинички центар Тетово.

За време на посетата, исто така, беше констатирано дека психијатриски дијагнози се поставени кај 58% од децата во воспитно - поправниот дом. Најчесто поставувани дијагнози според Меѓународната класификација на болести (МКБ-10) се F91 (Растројство во поведението) и следствено F41.2 (Мешано анксиозно-депресивно растројство), F92 (Мешано растројство во однесувањето и емоциите), F44.4 (Дисоцијативно моторно растројство). Најчести коморбидни состојби се следниве дијагнози: F51 (Неорганско растројство на спиењето), F65.2 (Егзибиционизам), F64.8 (Други растројства на половиот идентитет), F60.3 (Емоционално нестабилна личност), G44 (Други синдроми на главоболка).

Психијатриските услуги децата ги добиваат во здравствени установи надвор од домовите, а таму се во придружба на затворската полиција, што влијае, односно го ограничува чувството на безбедност и доверба при разговорот со психијатарот. Контролните прегледи за менталната состојба и ефектите од лековите, поради фактот што треба да се транспортираат до здравствените установи, не се толку чести. Некои од децата одат на контрола почесто поради влошување на состојбата, а оние кои не се жалат на потешкотии се јавуваат на контрола и после неколку месеци. Во склоп на ова значајно е да се напомене дека прегледот го врши специјалист психијатар, а не детски и адолесцентен психијатар и со тоа настанува опасност да бидат третирани како возрасни индивидуи и во однос на лековите и во однос на дозите, иако и научно е докажано дека созревањето на мозокот не е до 18-тата година, туку е до 24-тата година на животот.

Во однос на фармаколошкиот третман беше констатирано дека на антипсихотична терапија со Risperidone се три деца, со Nozinan (Levomepromazine) се шест деца,

со Olanzapine се три деца и со Prazine е едно дете. Некои од децата се истовремено поставени на два антипсихотични лекови, а на едно дете му била пропишана пред неколку месеци терапија со два антипсихотика и третиот по потреба во исто време. Од анксиолитичната терапија, шест деца се на терапија со Helex (Alprazolam), девет деца се на Diazepam, три деца на Flurazepam и едно на Prazepam. Некои земаат по два од овие лекови. Од антидепресивната терапија, три деца се на Sertraline, две на Paroxetine и две на Escitalopram. Од хипнотиците, дури осум деца земаат Sanval, односно Zolpidem како терапија за несоница. Од психостабилизаторите, само едно дете е на терапија со валпроична киселина, односно Depakine. Ниту еден воспитаник не е поставен на терапија со психостимуланси, со оглед на фактот што во нашата земја не е регистриран ни еден психостимулативен лек или анти - АДХД лек и заради тоа овие лекови не се достапни ни во овие установи.

Заради потенцијалните штетни ефекти од психофармаколошкиот третман кај оваа популација, употребата на психијатриските лекови треба да се ограничи за состојбите за кои се креирани, односно за третман на сериозни ментални нарушувања. Зголемената употреба на психофармаколошките лекови не само што може да биде погрешно решение поради нивното дејство врз развојот на мозокот, тоа исто така може да одмага во обидите за рехабилитација на овие млади поединци. Ваквиот пристап ретко овозможува конструктивно разрешување на нивните проблеми за да развијат соодветни животни вештини и да можат повторно да се реинтегрираат во општеството.

Во оваа смисла, НП-НПМ препорачува психотропните лекови треба да се користат со голема претпазливост и само по проценка на потенцијалните ризици, придобивки, негативни ефекти и алтернативи кај младите. Доколку се користат психотропни лекови, лекарите треба да воведат сеопфатен и индивидуално развиен план за третман на менталното здравје кој вклучува согласност, усогласеност и активно учество на младите, како и модалитети на индивидуална, групна и семејна терапија и други соодветни интервенции за третман. Ефективниот третман и управување со психотропни лекови бара внимателна идентификација на целните симптоми на почетокот, следење на одговорот на третманот и редовен скрининг за негативните ефекти.

Општи констатации и препораки од извршените посети во казнено-поправните и воспитно-поправните домови

Констатирани состојби

- Висок степен на ризик од мачење и друго несоодветно постапување во казнено-поправните установи;
- Страв од негативни последици кај притворените и осудени лица да ги пријават случаите на мачење, малтретирање и друго несоодветно однесување на затворскиот персонал;
- Разрешувањето и назначувањето на директорите на затворите и нивните заменици од страна на Владата на Р.С. Македонија не се врши врз основа на нивната компетентност и способност за извршување на функцијата;
- Прекубројноста во казнено-поправните установи е повторно актуелен проблем;
- Условите во коишто се сместени најголемиот дел од осудените лица во КПД Идризово, во т.н. „затворено“ и „амбулантно“ одделение се нехумани и деградирачки;
- Недоволен број на затворски персонал, особено на затворски полицајци заради што не може соодветно да се гарантира безбедноста и сигурноста на осудените и притворените лица;
- Здравствената заштита и понатаму останува еден од поголемите проблеми во казнено-поправните установи;
- Недостиг од капацитети за реализирање на предвидените третмански активности за осудените лица, насочени кон остварување на целите на казнувањето – ресоцијализација и социјална адаптација.
- Несоодветно сместување и непостоење на соодветен третман за воспитување, превоспитување, социјализација и ресоцијализација на деца од женски пол на кои со правосилна одлука им е изречена воспитна мерка упатување во воспитно-поправен дом, а мерката ја издржуваат во женскиот дел на КПД Идризово;
- Непостоење редовен формално-образовен процес за децата во воспитно-поправните домови;
- Несоодветни психијатриски прегледи на децата во Воспитно-поправниот дом Тетово (не се прегледувани од страна на психијатар специјализиран за детска и адолесцентска психијатрија), опасност да бидат третирани како возрасни индивидуи во однос на лековите и дозите.

Препораки за подобрување на констатираните состојби

- УИС да преземе дополнителни мерки со коишто ќе го намали ризикот од мачење и друг вид несоодветно постапување спрема осудените лица преку засилен стручен надзор и непосреден увид во работењето на казнено-поправните и воспитно-поправните установи, како и охрабрување на притворените и осудените лица да ги пријават случаите на мачење и друго несоодветно постапување од страна на затворскиот персонал;
- Почитувањето на европските правила и националната регулатива при именувањето на директорите и нивните заменици во казнено-поправните установи мора да биде императив за секоја влада. Секоја казнено- поправна установа мора да има професионален, соодветно квалификуван, неполитички директор кој е внимателно избран поради неговата соодветност и интегритет да го извршува она што е една од најкомплексните задачи во јавната служба;
- Системски пристап во справување со прекубројноста во казнено-поправните установи, преку воспоставување постојан дијалог, заедничко разбирање и дејствување на надлежните власти, раководителите на управата за извршување на санкции и казнено-поправните установи, законодавците, судиите, обвинителите и сите други активни чинители;
- Реновирањето на постоечките и отпочнување на активности за изградба на нови сместувачки капацитети за осудените лица во затвореното одделение на КПУ-КПД Идризово мора да биде приоритет на Управата за извршување на санкциите и надлежните власти;
- Затворските власти мора да ја гарантираат безбедноста и личната сигурност на секое осудено лице, поради што е неопходно УИС во координација со раководството на секоја од казнено-поправните установи да пристапи кон итна реализација на сите предвидени активности во Националната стратегија за развој на пенитенцијарниот систем (2021-2025) насочени кон остварување на 4-тата стратешка цел: Обезбедување безбедна средина за осудените лица и персоналот во КПУ и ВПУ;
- Нехумани и понижувачки практики на користење кожени ремени во Затвор Скопје и КПД Идризово мора веднаш да прекинат;
- Здравствената заштита за осудените лица, вклучително и заштита на менталното здравје мора да биде еден од приоритетите на Министерството за здравство, Управата за извршување на санкции, казнено-поправните установи и другите надлежни власти;
- Зголемувањето на кадарот во секторите за ресоцијализација и негова професионализација, со истовремено обезбедување на потребните ресурси заради непречена реализација на третманските активности е обврска на УИС што мора да ја исполни како нужен предуслов од којшто зависи и остварување на целта на казнувањето – ресоцијализација и социјална адаптација на осудените лица;
- Министерството за правда и УИС е неопходно да преземат конкретни мерки со коишто ќе се осигура дека децата од женски пол на кои со правосилна одлука им е изречена воспитна мерка упатување во воспитно- поправен дом ќе бидат сместени во установа специјално дизајнирана за нив и нивните потреби, на еднаква основа како и децата од машки пол;

- Министерството за образование и наука, во координација со УИС, казнено-поправните и воспитно поправните установи, мора да пристапи кон реализација на обврската да обезбеди образование на секое осудено лице на казна затвор и на секое дете на коешто му е изречена воспитна мерка – упатување во воспитно-поправен дом;
- Во грижата за менталното здравје на децата во Воспитно-поправниот дом Тетово мора да биде вклучен и психијатар специјализиран за детска и адолесцентска психијатрија.

4

ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ОД ОПШТА НАДЛЕЖНОСТ

Постапувањето со приведените, лицата лишени од слобода и задржани во полициските станици од општа надлежност, тимот на НПМ го испитуваше преку спроведување ненајавени посети во полициските станици на подрачјето на СВР Струмица и СВР Охрид. Во оваа смисла, во 2021 година беа посетени полициските станици од општа надлежност во Струмица, Радовиш, Валандово, Гевгелија, како и во Кичево, Струга, Охрид и Дебар.

Фокусот на посетите беше испитување на можноста лицата задржани во полициските станици да го користат правото на адвокат, следствено на посетите што беа извршени во текот на претходната 2020 година, во полициските станици од општа надлежност на подрачјето на СВР Скопје, со акцент на истата проблематика.

Имено, можноста лицето кое се наоѓа во полициски притвор да има пристап до адвокат претставува една од основните гаранции за спречување на лошото постапување и ја промовира и културата на транспарентност околу лишувањето од слобода, охрабрувајќи ги властите да го почитуваат човековото достоинство на задржаното лице.

Податоците за бројот на приведени, лишени од слобода и задржани лица во полициските станици од општа надлежност на подрачјето на СВР Струмица и СВР Охрид коишто го искористиле правото да повикаат адвокат во голема мера се идентични и со податоците содржани во Извештајот на тимот на НПМ што се однесува за пристапот до правото на адвокат во полициските станици од општа надлежност на подрачјето на СВР Скопје од 2020 год. Имено, кај приведените и лицата лишени од слобода тој процент е под или околу 5%, додека кај задржаните

лица тоа е околу 10-15%.¹⁸

Нискиот процент што упатува на малиот број лица кои го искористиле правото на адвокат во полициската постапка е обратно пропорционален со ризикот од несоодветно постапување во полициските станици и упатува на потребата од преземање на конкретни мерки што ќе придонесат за ефектуирање на правото на адвокат во полициската постапка како реално и фактички достапно.

За време на посетите беше констатирано дека социо-економската состојба на лицата коишто се спроведуваат во полициските станици се истакнува како една од главните причини поради кои овие лица не се одлучуваат да го искористат правото на адвокат. Истовремено, беше констатирано и дека нема доволно развиен правен и фактички механизам што ќе им се овозможи на лицата кои сакаат, а сметаат дека немаат доволно средства, да го искористат правото на адвокат во полициската постапка.

Од нормативно-правен аспект, Законот за кривичната постапка предвидува дека лицето лишено од слобода и задржано во полициска станица *„во времето од 20.00 часот навечер до 08.00 часот наутро има право да добие адвокат од листата на дежурни адвокати, која ја составува Адвокатската комора на Република Македонија. Трошоците за дежурниот адвокат како бранител за време на задржувањето ноќе паѓаат на товар на Буџетот на Република Македонија.“*

Оваа одредба не предвидува никакви исклучоци и се однесува на сите лица коишто се лишени од слобода и задржани во наведениот период. Вака пропишана одредба е добар нормативен предуслов за пристапот до правото на адвокат, имајќи предвид дека Законот за бесплатна правна помош не предвидува можност за бесплатен правен совет, услуга или помош за лицата лишени од слобода и задржани во полициска станица. Сепак, во пракса тимот на НПМ констатира дека скоро ниту едно од службените лица во полициските станици не се запознати со одредбата, ниту пак, лицата коишто го имаат ова право се известени за истото.

За време на посетите, слично како и нотираната состојба во претходната извештајна година во полициските станици од општа надлежност на подрачјето на СВР Скопје, тимот на НПМ констатираше дека дури и во оние ретки случаи кога, во некои од полициските станици коишто имаа листа на дежурни адвокати, некое задржано лице ќе истакне дека сака да повика адвокат или, пак, во случаите кога е задолжително присуството на адвокат (како на пример кога се работи за задржување или разговор со дете во судир со законот), полициските службеници се соочуваат со тешкотии да обезбедат присуство. Имено, адвокатите многу често се недостапни или, пак, наоѓаат разни изговори поради коишто не можат да дојдат. Според полициските службеници и тука вистинската причина за ова е фактот што

¹⁸ Треба да се има предвид дека приведените и лицата кои биле лишени од слобода, а коишто повикале адвокат најчесто се оние коишто биле и задржани, па во таа смисла, кога би се анализираше бројот на приведени и лица лишени од слобода коишто последователно не биле задржани, би се добила просечна бројка којашто е и помала од 5%.

адвокатите сметаат оти нема да можат да си ја наплатат услугата.¹⁹

Без оглед дали ова е вистинската причина поради достапноста на адвокатите, самиот факт што оваа состојба е нотирана во повеќето полициски станици на подрачјето на најмалку три различни сектори за внатрешни работи, укажува на тоа дека се работи за проблем на којшто надлежните органи и организации мора заеднички да посветат особено внимание.

Во оваа смисла, НП-НПМ препорачува операционализација на систем на правна помош којшто ќе осигура навремено, ефективно и квалитетно застапување на повиканите, приведените, лицата лишени од слобода и задржаните лица во полициските станици.

За време на посетите посебно внимание беше посветено и на службените простории на полициските службеници, а за коишто тимот на НПМ беше известен или сметаше дека се користат или би можеле да се користат како места каде што се вршат разговори со повиканите, приведените и лицата коишто се лишени од слобода и задржани. При испитувањето на фактичката состојба беа земени предвид и констатациите на Европскиот комитет за превенција од тортура (СРТ) со кои се нотирани повеќе случаи на притворени лица коишто се пожалиле за малтретирање во полициските станици во коишто биле спроведени. Имено, покрај наводите за малтретирање за време на апсењето, се спомнуваат и случаи во коишто приведените лица биле малтретирани и во канцеларии внатре во полициските станици со цел изнудување на признание или други информации. Дел од предметите со коишто лицата наведуваат дека биле удирани се и токи-воки мотороли, рачни електрични лампи и слично.²⁰

Во оваа смисла, беше констатирано дека поголемиот дел од полициските станици, што беа посетени, не располагаат со посебни простории за разговори, поради што за оваа цел се користат службените канцеларии на униформираните полициски службеници, или пак, оние на инспекторите во случаите кога се работи за кривични дела. Ова е случај со полициските станици во Радовиш, Валандово, Охрид, Струга и Дебар. Во Полициската станица во Кичево еден од објектите е целосно реновиран и во истиот има приспособено посебни простории за задржување и

¹⁹ Повеќе за ова може да се види и во Коментарот на Законот за кривичната постапка, каде што, меѓу другото, се истакнува и тоа дека: „... практиката покажала дека адвокатите не ги сметаат овие листи за некоја сериозна обврска, туку повеќе како израз на начелна заинтересираност. Мора да постои потесна листа на навистина дежурни адвокати кои задолжително ќе се јават на повикот. Освен тоа, се подразбира и дека Адвокатската комора треба да ги санкционира неодзивањата на пријавените адвокати, особено на дежурните... Не помалку значајно е прашањето за буџетот, односно, кој ќе ги покрие трошоците за адвокатот. ЗКП сега експлицитно предвидува дека трошоците за адвокат од листата на дежурни адвокати кој ќе биде ангажиран ноќе (помеѓу 22 часот навечер и 6 часот наутро), ќе паднат на државниот Буџет, што не е доволно прецизно (чл.161 ст.1 од ЗКП).“⁴¹¹ Чл.161 ст.1 од ЗКП.

²⁰ Извештајот СРТ/Inf (2021) 8 од извршените посети на Република Северна Македонија, објавен на 11 мај 2021 година, а во однос на констатираните состојби за време на посетата во периодот од 2 до 10 декември 2019 година.

разговори со лица, но за време на посетата беше констатирано дека за реновирањето дел на Полициската станица сè уште не е извршен технички прием, поради што и тие простории воопшто не се користат. Во полициската станица во Струмица непосредно до просторијата на сменоводителот има просторија којашто се користи за разговори од страна на униформираните полициски службеници, но во случаите кога се работи за лица лишени од слобода и спроведени во полициската станица заради нивно испрашување или задржување, инспекторите разговорите со овие лица ги вршат во нивните службени канцеларии. Во Полициската станица Гевгелија во делот каде што се наоѓаат просториите за задржување има и посебни простории за разговор, до коишто има и посебен влез. Оваа полициска станица е добар пример за тоа како би требало да бидат опремени просториите за разговор, имајќи предвид дека се опремени со прицврстени маси и столчиња, а на видно место се поставени и поуки за правата на повиканите, приведените и задржаните лица на повеќе јазици. Истовремено, има поставено видео камери и отстранети се сите други предмети.

Врз основа на констатираната состојба, НП-НПМ ја истакнува потребата во сите полициски станици што побрзо да се приспособат посебни простории за разговори коишто ќе бидат опремени со камери за видео-надзор, прицврстени маси и столчиња и други неопходни работи (постери со поуки за правата), а од коишто ќе бидат отстранети сите предмети што би можеле да се користат за заплашување, малтретирање или евентуално самоповредување. Истовремено, потребно е да се води посебна сметка и дека во согласност со Законот за правда за децата, разговорите со деца се водат во посебни простории соодветни на нивната возраст.

Во делот на постапувањето со мигрантите, односно странците, е констатирано дека оние кои се затекнати на територија што е под надлежност на гореспомнатите полициски станици веднаш се спроведуваат во Прифатните транзитни центри во Гевгелија и Табановце, без притоа за истите да се спроведе соодветна процедура за информирање на нивните права. Во најголемиот број случаи, тие дури не се ни внесуваат во полициските станици, туку се обезбедуваат пред полициските станици (во кругот на станицата) додека да пристигнат возила коишто ќе ги транспортираат до некој од Прифатните центри. Во оваа смисла, тие не се ниту евидентирани како лица коишто се приведени од страна на полициските службеници од конкретните полициски станици. Ова „обезбедување“ може да трае од 15 минути до неколку часа.

Тимот на НПМ за време на посетите изврши разговори и со поголем број на полициски службеници, поради што смета дека е неопходно во овој Извештај да бидат нотирани и наводите на службените лица поврзани со нивните работни услови и атмосфера, како еден од факторите коишто влијае врз степенот на ризик од можни акти на тортура или друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Имено, голем дел од поплаките на полициските службеници се однесуваат на недостигот од работни униформи и обувки, поради што биле приморани самите да се снаоѓаат и да купуваат или позајмуваат од колегите. Во оваа смисла, најголемиот број униформираните полициски службеници истакнаа дека сами си ги купуваат обувките согласно своите можности, а можеше да се забележи и дека униформите

се разликуваат, во смисла на тоа дека некои се понови, некои доста постари, или како што самите кажуваат „кој како се снашол“.²¹

Поплаки беа добиени и во однос на материјалните услови во коишто секојдневно ги вршат работните обврски. Тимот на НПМ за време на посетите констатираше дека навистина голем број од канцелариите се опремени со стар мебел и друг канцелариски инвентар (стари и дотраени работни бироа, скршени столчиња, ормари што не се заклучуваат и сл.). Во повеќе канцеларии беше констатирано дека се сместени повеќе полициски службеници отколку што има работни бироа и столчиња, поради што се приморани да ги делат и на друг начин да се снаоѓаат. Дел од полициските службеници се пожалија и на недостиг од основни средства за работа, како на пример недостиг од компјутери и друг вид на административен материјал. Голем број од полициските службеници истакнаа дека веќе „отрпнале на условите“ и „се соочиле со реалноста“, но истовремено не ја криеа разочараноста од тоа, како и потребата од подобрување на условите.

Во делот на работната атмосфера, повеќе полициски службеници со коишто беа извршени разговори на доверлива основа истакнаа дека во рамки на службата се чувствуваат разни видови на притисоци и влијанија (*меѓу кои и од политичка природа), како суптилни, така и директни. Како дел од манифестационите облици беа споменати распоредувања на други работни позиции (или во други градови) или заканата од тоа, како и нееднаква распределба на работни обврски и задачи.

Дел од полициските службеници истакнаа дека во своето работење и во рамки на извршување на своите надлежности се соочуваат и со разни закани, притисоци и обиди за влијанија што „се од надвор“. Полициските службеници споменуваат дека во рамки на нивното работење се соочуваат и со посериозни притисоци и обиди за влијанија во делот на конкретното постапување и извршување на своите овластувања од страна на „локални моќници“. Во оваа смисла, дел од полициските службеници посочија и конкретни примери, коишто упатуваат на тоа дека овие „моќници“ се всушност лица кои истакнувајќи ја својата службена или општествена положба, непосредно или посредно преку други лица, им укажувале како очекуваат дека тие треба да постапат во рамки на нивните овластувања и делокруг на работа, понекогаш проследено и со закани во вид на предупредувања дека би можеле да се соочат со различни последици. Ваквиот вид на притисоци и обиди за влијание врз

²¹ Тимот на НПМ ја има предвид информацијата објавена од страна на МВР дека се набавени нови униформи и во оваа смисла ги цени напорите за подобрување на условите на униформираните полициски службеници. Објавено на <https://mvr.gov.mk/vest/17758> „Конкретно, за опремување на униформираната полиција набавени се целосни униформи во состав од 10.000 зимски јакни и 8550 високи специјални чизми чија испорака се очекува на почеток на 2022 година, 20.000 летни и зимски панталони, 10.000 чевли со дебел ѓон и 20.000 летни и зимски капи со испорака во текот на следниот месец и испорачани 10.000 кошули со краток и 10.000 со долг ракав, 8.000 поло маички, 10.000 полувисоки чевли и 8.000 чевли со тенок ѓон и флуоросцентни елечиња.“²⁰ Извештајот СРТ/Inf (2021) 8 од извршените посети на Република Северна Македонија, објавен на 11 мај 2021 година, а во однос на констатираните состојби за време на посетата во периодот од 2 до 10 декември 2019 година.

работата на полициските службеници најчесто остануваат непријавени, затоа што, како што истакнаа самите „не веруваат дека нешто ќе се промени со тоа“.

Со нотирање на ваквите наводи изнесени непосредно од страна на полициските службеници, не само од полициските станици коишто беа посетени во 2021 години, НП-НПМ очекува дека Министерството за внатрешни работи ќе преземе конкретни мерки со коишто ќе ги охрабри полициските службеници да ги пријавуваат притисоците, влијанијата и заканите на коишто се изложени, а истовремено ќе се преземаат и останати активности што ќе доведат до поголема мотивираност за работа и професионализација на полициските службеници.

Општи констатации и препораки од извршените посети во полициските станици од општа надлежност на подрачјето на СВР Охрид и СВР Струмица

Констатирани состојби

- Мал број лица кои го искористиле правото на адвокат во полициска постапка - обратно пропорционален со ризикот од мачење и друг вид несоодветно постапување спрема лицата лишени од слобода, приведени и задржани во полициските станици;
- Недоволно развиен правен и фактички механизам што ќе им овозможи на лицата кои сакаат, а сметаат дека немаат доволно средства, да го искористат правото на адвокат во полициската постапка;
- Полициските станици Охрид, Струга, Дебар, Радовиш, Валандово не располагаат со посебни простории за разговори со повикани, приведени, лишени од слобода и задржани лица;
- Полициските службеници се соочуваат со разни видови притисоци и обиди за влијание во извршувањето на работните обврски.

Препораки за подобрување на констатираните состојби

- МВР да преземе конкретни мерки што ќе придонесат за ефектуирање на правото на адвокат во полициската постапка како реално и фактички достапно. Повиканите и приведени лица, како и задржаните лица треба да бидат запознаени за нивното право да повикаат адвокат по сопствен избор или да изберат од листата на дежурни адвокати. Оваа обврска треба особено да се почитува во случаи кога се вршат разговори со деца или се работи за задржување на деца во судир со законот;
- МВР во координација со Министерството за правда и другите надлежни власти, да преземат легислативни, административни и друг вид мерки со цел воспоставување на правен и фактички механизам што ќе им овозможи на лицата кои сакаат, а немаат доволно средства, да го искористат правото на адвокат во полициската постапка;
- Потребно е во сите полициски станици МВР да приспособи посебни простории за разговори коишто ќе бидат опремени со камери за видео-надзор, прицврстени маси и столчиња и други неопходни работи (постери со поуки за правата), а од каде ќе бидат одстранети сите предмети што би можеле да се користат за заплашување, малтретирање или евентуално самоповредување. Истовремено,

потребно е да се има предвид дека, во согласност со Законот за правда за децата, разговорите со деца треба се водат во посебни простории соодветни на нивната возраст;

- МВР да ја зачести комуникацијата и да ја подобри соработката со полициските службеници, со цел да го подигне нивото на взаемна доверба, а со тоа ќе ги охрабри полициските службеници да ги пријавуваат притисоците, влијанијата и заканите на коишто се изложени, а истовремено да се преземат и други активности што ќе доведат до поголема мотивираност за работа и професионализација на полициските службеници.

5

ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ЗА ГРАНИЧНИ ПРОВЕРКИ И ГРАНИЧЕН НАДЗОР

Полициските станици за гранични проверки и граничен надзор не се предвидени како полициски станици во коишто може да се врши задржување на лица во согласност со „Решението за определување на полициски станици за задржување на лица”,²² но во согласност со законските овластувања што ги имаат полициските службеници за лишување од слобода и приведување на лица, во истите се врши краткотрајно задржување на лица се до нивното предавање за понатамошно постапување и евентуално спроведување заради задржување во некоја од полициските станици што е определена за тоа. Исто така, во согласност со Законот за гранична контрола, полициските службеници при извршувањето на граничните проверки на лица, покрај другото, имаат овластување истите да ги задржат за време неопходно потребно за извршување на граничните проверки, но не подолго од 24 часа.²³

Во оваа смисла, во текот на 2021 година, тимот на НПМ во согласност со законските овластувања да врши посети во местата каде што се врши или каде што би можело да се врши лишување од слобода, спроведе 5 ненајавени посети во полициските станици на патните гранични премени Богородица, Табановце, Кафасан, Деве Баир и на Меѓународниот аеродром Скопје²⁴.

²² Решение за определување на полициски станици за задржување на лица на МВР од 07.05.2018 година („Службен весник на РМ“ бр.80 од 7.5.2018 г.)

²³ Чл.13 од Закон за гранична контрола („Службен весник на РМ“ бр. 171/2010, 41/2014, 148/2015, 55/2016 и 64/2018)

²⁴ Посетата на Полициската станица на Меѓународниот аеродром – Скопје беше прекината поради тоа што командирот на полициската станица изврши опструкција во делот на пристапот до транзитната зона што се наоѓа во т.н. терминална зграда. За ова тимот на НПМ подготви и достави Посебен извештај за погрчување на мандатот до министерот за внатрешни работи.

Полициските станици за гранични проверки и граничен надзор не се предвидени како полициски станици во коишто може да се врши задржување на лица во согласност со „Решението за определување на полициски станици за задржување на лица“,²² но во согласност со законските овластувања што ги имаат полициските службеници за лишување од слобода и приведување на лица, во истите се врши краткотрајно задржување на лица се до нивното предавање за понатамошно постапување и евентуално спроведување заради задржување во некоја од полициските станици што е определена за тоа. Исто така, во согласност со Законот за гранична контрола, полициските службеници при извршувањето на граничните проверки на лица, покрај другото, имаат овластување истите да ги задржат за време неопходно потребно за извршување на граничните проверки, но не подолго од 24 часа.²³

Во оваа смисла, во текот на 2021 година, тимот на НПМ во согласност со законските овластувања да врши посети во местата каде што се врши или каде што би можело да се врши лишување од слобода, спроведе 5 ненајавени посети во полициските станици на патните гранични премени Богородица, Табановце, Кафасан, Деве Баир и на Меѓународниот аеродром Скопје²⁴.

За време на посетите во овие полициски станици не беа затекнати приведени или лица лишени од слобода со кои би можело да се разговара во однос на постапувањето спрема нив, поради што повеќе информации околу третманот и остварувањето на правата на приведените, лицата лишени од слобода и задржаните лица беа добиени преку извршените разговори со службените лица, како и со увид во предметната документација.

Во Полициската станица на граничниот премин Кафасан, до денот на посетата – 8 јуни, биле приведени 10 лица, од кои само едно лице го искористило правото да извести трето лице за неговото приведување, а ниту едно лице не побарало адвокат и во ниту еден случај немало потреба на некое лице да му се укаже лекарска помош. Во истиот период биле лишени од слобода 4 лица, од кои две лица известиле трето лице за нивното лишување од слобода, едно лице контактирало со адвокат, а на едно лице му била укажана и лекарска помош.

Во Полициската станица на граничниот премин Табановце, до денот на посетата – 9 јуни, биле приведени 51 лице, а 15 лица биле лишени од слобода. Ниту едно од овие лица не го искористило правото да повика адвокат или да извести трето лице за неговото лишување од слобода, ниту пак, имало случај во којшто бил повикан лекар.

Во Полициската станица на граничниот премин Деве Баир, до денот на посетата – 10 септември, биле приведени 22 лица, од кои ниту едно од лицата не го искористило правото на адвокат, ниту пак, за некое лице имало потреба да се повика лекар.²⁵

Во Полициската станица на граничниот премин Богородица, до денот на посетата – 15 септември, биле приведени 184 лица, а 25 лица биле лишени од слобода. Ниту

²⁵ До Регистарот за приведени лица не беше нотирано дека лицата известиле трето лице за нивното приведување, но беа добиени информации дека на лицата не им се одземаат мобилните телефони од коишто, ако сметаат дека имаат потреба, ги контактираат нивните блиски.

едно од овие лица не го искористило правото да повика адвокат или да извести трето лице за неговото лишување од слобода, ниту пак, имало случај во којшто бил повикан лекар. Во делот на евиденциите, тимот на НПМ нотираше дека не е целосно запазена хронологијата на заведување на настаните, а како причина за ова беше наведен фактот дека во станичната евиденција на полициската станица се заведуваат и настани коишто се преземени од службени лица во ПТЦ „Винојуг“, потоа од страна на полициските службеници од Одделението за прекуграничен криминал, миграции, странци и реадмисија (ОПКМСР) коишто се во рамки на Регионалниот центар за гранични работи – Југ, како и од страна на полициските службеници коишто вршат граничен надзор и се наоѓаат во објектот којшто се наоѓа на железничкиот премин.

За време на посетите беше констатирано дека официјална листа на адвокати имаше само во една од полициските станици, а имајќи предвид дека еден од предусловите за користење на правото на адвокат за лицата коишто немаат контакт со адвокат е поседувањето на вакви листи, беше истакната потребата да се обезбедат официјални листи на адвокати во сите полициски станици.

Службените лица во полициските станици со коишто беше разговарано истакнаа дека лицата секогаш се поучуваат за причините поради коишто се повикани на дополнителни проверки, или пак за причините поради коишто се лишени од слобода или приведени. После првичните проверки, кога ќе се утврди дека има потреба лицето да биде лишено од слобода или приведено тие се известуваат и за нивните права (право на бранител, право да извести трето лице за лишувањето од слобода, односно приведувањето, како и за правото на лекар).

Службените лица наведоа дека во најголемиот број случаи не се соочуваат со проблеми во комуникацијата со овие лица во однос на јазикот. Сепак, со оглед дека се работи за гранични премини каде што транзитираат разни странски државјани беше истакнато дека имало и ретки ситуации кога јазикот претставувал бариера за да се разберат соодветно. Во ваквите случаи службените лица, особено сменоводителите, се оставени сами на себе да се снаоѓаат за да соодветно искомуницираат и да се разберат со лицето. Некои од нив ни кажаа дека разни лица се користеле како преведувачи, како нивни колеги, случајни патници, па дури и вработени во шпедитерските фирми што имаат седишта на граничните премини.

Во оваа смисла, НП-НПМ ја истакна потребата Министерството за внатрешни работи (МВР) да предвиди и пропише јасни насоки што ќе ја воедначат праксата на постапување на полициските службеници во случаите кога треба да ги поучат приведените, лицата лишени од слобода и задржаните лица за нивните права кога не зборуваат некој од официјалните јазици, а заради неопходно ниво на комуникација е потребно користење на преведувачи или толкувачи.

Од увидот во евиденциите што се водат во полициските станици, како и од разговорите со службените лица беше нотирано дека во ниту една од полициските станици задржувањето на лицата не трае подолго од 6 часа. Најчесто се работи за задржувања од околу два до три часа, односно се до нивното предавање за понатамошно постапување и евентуално спроведување заради задржување во некоја од полициските станици што е определена за тоа.

Во ниту една од полициските станици нема посебна просторија во којашто лицата коишто се лишени од слобода или приведени краткотрајно се задржуваат, ниту пак, има посебни простории за разговор со овие лица.

Приведените и лицата лишени од слобода за целиот период за време на нивното задржување до предавањето за понатамошно постапување или задржување се сместени во службени канцеларии и под постојан надзор на полициски службеник.

Со оглед на ова, НП-НПМ истакна дека е потребно во секоја од полициските станици да се приспособи просторија којашто ќе биде опремена со прицврстени столчиња и масичка, со поуки за правата на лицата лишени од слобода, приведени и задржани, истакнати на видно место, како и со видео надзор. Ова ќе придонесе да се намали можноста од (само)повредување и ризикот од евентуално несоодветно постапување спрема лицата коишто се лишени од слобода и преведени, но истовремено ќе придонесе и за заштита од неосновани обвинувања спрема полициските службеници за нивно наводно несоодветно постапување.

Општи констатации и препораки од извршените посети во полициските станици за гранични проверки и граничен надзор

Констатирани состојби

- Полициските станици за гранична проверка и граничен надзор не располагаат со посебни простории за разговори со приведени лица и со лица лишени од слобода, поради што за оваа цел се користат службените канцеларии на полициските службеници;
- Повеќето полициските станици за гранични проверки и граничен надзор не располагаат со официјални листи на адвокати;
- Полициските службеници немаат јасни насоки за постапување на полициските службеници во случаи кога приведените лица, лицата лишени од слобода и задржаните лица не зборуваат некој од официјалните јазици, а кога заради неопходно нивно на комуникација и запознавање со нивните права е потребно користење на преведувачи или толкувачи.

Препораки за подобрување на констатираните состојби

- Во сите полициски станици за гранична контрола и граничен надзор МВР треба да приспособи посебни простории за разговори што ќе бидат опремени со камери за видео-надзор, прицврстени маси и столчиња и други неопходни работи (постери со поука за правата), а од каде ќе бидат острани сите предмети што би можеле да се користат за заплашување, малтретирање или евентуално самоповредување;
- Сите полициски станици, вклучително и полициските станици за гранична контрола и граничен надзор, мора да обезбедат официјални листи на адвокати како една од основните претпоставки за можноста од користење на правото на адвокат;
- МВР мора да воспостави јасни насоки на постапување во случаи кога приведените лица, лицата лишени од слобода и задржаните лица не го зборуваат официјалниот јазик, а заради запознавање со своите права е неопходно користење на преведувачи или толкувачи.

6

ЗАДРЖУВАЊЕ И СМЕСТУВАЊЕ НА МИГРАНТИ/СТРАНЦИ И БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ

НП-НПМ посветува особено внимание и континуирано го следи постапувањето со мигрантите, односно странците и барателите на азил во местата каде што се сместуваат и задржуваат. Овие лица се наоѓаат во позиција на посебна ранливост, имајќи предвид дека се надвор од нивните земји на потекло или националност, не се запознаени со правниот контекст, па дури и со јазикот во земјата каде што се наоѓаат. Голем дел од нив искусиле долги и трауматични искуства за време на патувањата, а некои од нив и во своите земји на потекло коишто ги напуштиле поради страв од прогон, сериозни прекршувања на човековите права или конфликт.

Во текот на 2021 година, тимот на НПМ спроведе 6 посети во местата каде што се сместуваат или задржуваат странците и барателите на азил. По еднаш беа посетени Прифатниот центар за баратели на азил во Визбегово и Привремениот транзитен центар „Табановце“, додека по два пати беа посетени Прифатниот центар за странци во Гази Баба и Привремениот транзитен центар „Винојуг“.

Покрај посетите, тимот на НПМ редовно добива информации од државни органи и непосредно комуницира со претставници на домашни и меѓународни организации во делот на постапувањето со мигрантите, односно странците и барателите на азил.

Во оваа смисла, тимот на НПМ констатира дека во текот на 2021 година биле регистрирани околу 15.830 лица коишто биле затекнати со нерегулиран статус, односно престој на територијата на Република Северна Македонија.

Врз основа на податоците добиени од различни извори, како и за време на утврдените состојби при посетите во местата каде што се врши лишување од слобода и задржување, може да констатира дека голем број од овие лица се лишуваат од

слобода и спроведуваат до (пред) полициските станици од општа надлежност каде што не се заведуваат во евиденциите за приведени, односно лишени од слобода или задржани, ниту пак, воопшто се известуваат за нивните права.

Со голем дел од овие лица се постапува по процедура којашто најчесто опфаќа преземање на мигрантите од пред полициските станици со посебни возила и нивно спроведување до определени точки на зелената гранична линија на Република Северна Македонија со соседните држави заради протерување. Помал дел од лицата за коишто се смета дека би можеле да дадат информации за криумчарите се задржуваат заради потребата од нивно сведочење, односно давање на исказ во постапките поведени против криумчарите.

Во оваа смисла, за време на една од посетите во Привремениот транзитен центар „Винојуг“ беа затекнати вкупно 28 лица на возраст од 7 до 47 години, од 5 различни земји на потекло. Од нив 7 беа женски, останатите машки.

Поголемиот дел од овие лица беа задржани во Транзитниот центар заради потребата од нивно сведочење пред истражните органи во кривични постапки што се водат за трети лица (криумчари). Тие беа задржани и повеќе од 15 денови, а истакнаа дека од моментот на нивното лишување од слобода и приведување никој не им се обратил на јазик што го разбираат²⁶.

Овие лица истакнаа дека не им бил даден никаков документ за нивното задржување, дека не знаат зошто точно се задржани, ниту пак, колку долго ќе бидат задржани. За време на посетата беше констатирано дека навистина ниту едно лице нема добиено посебно, односно индивидуално решение за неговото сместување/задржување во Прифатниот центар, коешто би содржело податоци за причините за сместувањето/задржувањето, периодот на задржување, поука за права и слично.

Лицата беа донесени во Центарот врз основа на телеграми во коишто се наведува дека се работи за лица-сведоци кои е потребно да се спроведат и задржат се до нивно сослушување од страна на ЈО при ОЈО, а потоа со потврда за предавање на лица им се „предаваат“ на претставниците од Министерството за труд и социјална политика.

За време на посетата беше констатирано дека овие лица се постојано затворени во нивните т.н. контејнери и обезбедувани од страна на службени лица од Министерството за внатрешни работи (МВР), на коишто им помагаат и припадници на Армијата на Република Северна Македонија (АРМ).

Контејнерите за сместување се со стандардна големина од 8 m², а во неколку од нив беа сместени и по 3-4 лица, на коишто им беше дозволено да ги напуштат контејнерите само кога имаа потреба да одат до тоалет, но и тоа е со придружба од службени лица на МВР или АРМ. Во вечерните часови на лицата им се заклучуваат вратите од надвор, па мора со тропане да алармираат дека имаат потреба да одат до тоалет.

²⁶ Во оваа смисла, беше истакнато дека всушност разговорите што ги извршиме со нив како претставници од тимот на НПМ со помош на преведувач, е прв пат некој да им се обрати на јазик што го разбираат.

Обезбедувањето на лицата со припадници на АРМ коишто со пушките постојано седеа пред контејнерите на прв поглед остава впечаток како да се работи за обезбедување на воени заробеници, што му дава непотребен милитаризирачки карактер на Центарот.

Дел од лицата со коишто беа извршени разговори истакнаа дека им биле одземени мобилните телефони и дека немаат никаква можност да ги известат нивните блиски или трети лица дека се задржани.

Во Транзитниот центар не се води посебна евиденција за одземени предмети, а од страна на службените лица беше истакнато дека предметите на лицата најчесто им се одземаат од страна на полициските службеници коишто го извршиле лишувањето од слобода, односно приведувањето и дека најверојатно таквите предмети ако се од интерес за понатамошно водење на казнена постапка се предадени на надлежните истражни органи.

Медицинска заштита и лекарска грижа се обезбедува од страна на претставниците на Црвениот Крст, а исто така преку Меѓународната организација за миграции е обезбедено присуство на лекарски тим во Центарот.

Во Центарот има постојано присуство и на претставници од Министерството за труд и социјална политика, од каде што и им се назначуваат старатели на децата без придружба. Постојано присутни се и претставници на меѓународни и невладини домашни организации коишто на задржаните лица им овозможуваат пристап до услуги коишто се во рамки на нивниот делокруг на работење (правно информирање, психо-социјална поддршка, неформално образование и сл.).

Тимот на НПМ доби информации дека лицата коишто ќе дадат исказ пред ЈО, односно за коишто ќе се оцени дека престанала потребата од нивно понатамошно задржување во Транзитниот центар, се „решаваат по процедура“ којашто опфаќа нивна депортацијата до определена точка на зелената гранична линија, каде што им се даваат насоки да ја напуштат државата.

За голем дел од лицата што биле задржани во Транзитниот центар беа добиени информации дека и самите сакале да си заминат од Република Северна Македонија, па во оваа смисла, депортациите од страна на службените лица се третираат како „помош“, односно „асистенција“ во реализација на нивната намера.

Врз основа на утврдената фактичка состојба за време на посетата, тимот на НПМ констатира во Привремениот транзитен центар „Винојуг“ се врши произволно задржување на лица, а постапувањето кон нив би можело да се подведе под поимот на нехуман, понижувачки и деградирачки третман.

Во оваа смисла, беше изготвен и Посебен извештај адресиран до Националниот координатор во Комисијата за трговија со луѓе и илегална миграција, а во прилог на Извештајот беше доставен и дополнителен извештај за проценка на состојбата со менталното здравје и психосоцијалните потреби на задржаните лица во привремениот транзитен центар, изготвен од специјалист по медицинска психологија кој беше дел од тимот на НПМ за време на посетата.

Во Привремениот транзитен центар „Табановце“ бројот на лица коишто се сместуваат постојано варира и е променлив на дневна основа, а за време на

посетата што тимот на НПМ ја спроведе на 01.04.2021 г. немаше сместено ниту едно лице. Тоа се должи, пред сè на фактот што се работи за Центар од отворен карактер каде што на лицата генерално им е дозволено да се сместат и да заминат кога сакаат. Исто како во ПТЦ „Винојуг“ и во ПТЦ „Табановце“ има постојано присуство на лекарски тим, претставници од Министерството за труд и социјална политика, како и претставници на меѓународни и невладини домашни организации коишто на задржаните лица им овозможуваат пристап до услуги коишто се во рамки на нивниот делокруг на работење.

Прифатниот центар за странци во Гази Баба, тимот на НПМ го посети два пати во текот на 2021 година. За време на првата посета, којашто беше извршена на 25 март беа задржани 3 лица, додека при повторната посета на 21 мај беа затекнати вкупно 52 задржани лица. За време на посетите беше констатирано извесно подобрување во делот на материјалните услови, но и понатаму останува забелешката дека Центарот не ги исполнува условите согласно намената за којашто се користи. Активностите за изградба на нов Прифатен центар беа прекинати со одлуката на Владата на Р.С. Македонија во октомври 2021 год., поради поплаките на жителите од местото каде што требаше да се гради. Во делот на постапувањето со странците коишто се сместуваат во Центарот, тимот на НПМ констатира дека и понатаму еден од најголемите проблеми претставува основот за нивно задржување. Во оваа смисла, за време на посетите беше констатирано дека некои од странците беа задржани поради наводно сторено кривично дело, иако тоа не претставува основ за задржување на странец во Прифатен центар за странци.

За време на посетата во Прифатниот центар за баратели на азил во Визбегово, тимот на НПМ констатираше дека беа сместени вкупно 21 лице. Со оглед на капацитетот, којшто е за околу 150 луѓе, голем број на слободни сместувачки капацитети беа празни. Во Прифатниот центар преку претходно спроведена јавна набавка е постојано ангажиран лекар од приватна здравствена установа којшто е присутен во Центарот секој ден, во смени (еден ден прва смена, нареден ден втора смена), а по потреба и за време на викенди. За секој барател на азил има отворено посебно здравствено досие, а исто така се води и посебен медицински дневник во којшто се внесуваат сите извршени прегледи. Кога има потреба од специјалистички прегледи се издава упат, а сите трошоци потоа се фактурираат и покриваат од страна на Центарот. Здравствената амбуланта е соодветно опремена со неопходната медицинска опрема и лекови. За време на посетата не беа добиени информации за какви било насилни инциденти во Центарот, а во оваа смисла, од страна на директорот беше истакнато дека биле обезбедени и средства за ангажирање на надворешна агенција за обезбедување заради спречување на поголема ескалација во услови кога евентуално и би дошло до такво нешто, како што имало случаи во минатото. Барателите на азил имаат можност сите забелешки или поплаки поврзани со третманот во Центарот непосредно да ги истакнат пред педагозите, психолозите, социјалните работници, како и непосредно до директорот. На нив не им е ограничена слободата на движење, ниту пак, имаат какво било ограничување во контакти со трети лица надвор. Во оваа смисла, имаат и можност слободно да се обратат до сите институции, организации и лица во случаите кога би имале какви било поплаки

поврзани со нивното сместување, постапување и третман додека се корисници на услугите во Прифатниот центар.

Имајќи предвид дека во вршењето на граничниот надзор и особено во делот на справувањето со нерегуларната миграција на македонските полициски службеници им помагаат и странски полициски сили од Австрија, Чешка, Словенија, Словачка, Хрватска, Унгарија и Полска, НП-НПМ во рамки на мандатот и надлежностите да го следи постапувањето со лицата лишени од слобода заради утврдување на фактичката состојба и анализирање на истата од аспект на евентуално постоење индикатори што би можеле да упатуваат на зголем ризик од несоодветно постапување спрема овие лица, достави допис во вид на прашалник до Министерството за внатрешни работи, со барање до надлежниот орган да одговора на прашања поврзани со овластувањата на странските полициски службеници да употребуваат оружје и средства за присилба, како и нивната одговорност во однос на пречекорување на нивните овластувања.

Конкретно, во однос на упатените прашања, до НП – НПМ од страна на министерот за внатрешни работи беа доставени образложени одговори, кои во овој Извештај ги пренесуваме сублимирано. Имено, во однос на тоа кои видови на средства за присилба и оружје имаат право да ги користат странските полициски службеници, во одговорот е наведено дека странските полициски службеници на територијата на Република Северна Македонија имаат право да го користат своето лично вооружување, како и средства за присилба кои се предвидени во Законот за полиција во Република Северна Македонија.

Понатаму, во одговорот на поставените прашања, е наведено дека странските полициски службеници работните задачи ги извршуваат исклучиво во мешани патролни тимови утврдени во Наредба за вршење мотопатролна дејност. Па така, е наведено дека во секој мешан патролен тим задолжително има присуство на најмалку еден полициски службеник од Република Северна Македонија кој има улога на водич на патролниот тим и е одговорен за сите постапки кои ќе бидат преземени од страна на членовите на мешовитиот патролен тим (странските полициски службеници).

Во одговорот е наведено дека странските полициски службеници смеат да употребат службено оружје и средства за присилба исклучиво во присуство и по претходна согласност и одобрување од страна на македонскиот полициски службеник кој е одговорен во тимот, а врз основа на претходно исполнети услови за употреба на наведените средства (огнено оружје/средства за присилба), согласно Законот за полиција. Главна одговорност за проценката на исполнетоста на условите за употреба на наведените средства (огнено оружје/средства за присилба) согласно Законот за полиција има македонскиот полициски службеник во мешовитиот патролен тим. Генерално, странските полициски службеници имаат улога на поддршка на македонскиот полициски службеник во извршувањето на службените задачи и примената на полициските овластувања.

Понатаму, е наведено дека обврска за изготвување на извештај за употреба на огнено оружје или средства за присилба во случај на нивна употреба има македонскиот полициски службеник. Оправданоста на истата **се оценува од страна** на непосредниот раководен полициски службеник.

Според доставениот одговор од МВР, странските полициски службеници кои престојуваат на територијата на Република Северна Македонија заради учество во заедничката операција за засилен надзор на јужната граница немаат никаков гарантиран имунитет за постапките кои се преземаат од нивна страна, односно истите се должни да постапуваат **согласно законските прописи кои ја регулираат** работата на припадниците на полицијата во Министерството за внатрешни работи.

Додека, во однос на поставеното прашање, кој е овластен и одговорен за поведување и водење на постапката против странските полициски сили во случај на евентуално постоење наводи за нивно инволвирање во дејствија што би можеле да се подведат под поимот на мачење и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, Министерството не достави одговор.

Општи констатации и препораки во однос на постапувањето со странците/мигрантите со нерегулиран престој на територијата на РСМ

Констатирани состојби

- Голем број од лицата коишто се затекнати со нерегулиран статус, односно престој на територијата на Р.С. Македонија се приведуваат, односно лишуваат од слобода и спроведуваат до(пред) полициските станици од општа надлежност каде што не се заведуваат како такви во евиденциите за приведени, односно лишени од слобода или задржани, ниту пак воопшто се известуваат за нивните права на јазик што го разбираат;
- Продолжува праксата на арбитреното задржување во ПТЦ „Винојуг“, без да им се издадат индивидуални решенија на задржаните лица, коишто би содржеле податоци за причините, периодот на задржување, поука за права и слично.

Препораки за подобрување на констатираните состојби

- Секое приведување и лишување од слобода на лице коешто е затекнато со нерегулиран статус, односно престој на територијата на Р.С. Македонија, мора да биде евидентирано во евиденциите на полициската станица во којашто е распределен полицискиот службеник што го извршил приведувањето, односно лишувањето од слобода;
- Веднаш да престане праксата на сместување и задржување лица без да постои за тоа индивидуално решение во коешто ќе бидат наведени причините за сместувањето/задржувањето, времетраењето на задржувањето, можноста и рокот за обжалувањето на таквото решение и пристапот до правна помош.

Анекс 1: Преглед на активности на Националниот превентивен механизам во 2021 година

- превентивни посети
- посети во рамки на проект
- домашни и меѓународни активности

Датум	Место	Активност	Учесници	Организатор
25.03.2021	Скопје	Посета на ПЦ Гази Баба	НПМ	НПМ
25.03.2021	Скопје	Посета на Прифатен центар за баратели на азил – Визбегово	НПМ	НПМ
12.05.2021	Куманово	Затвор Куманово	НПМ	НПМ
17.05.2021	Охрид	Затвор Охрид	НПМ	НПМ
08.06.2021	Кафасан	ПС за ГК и ГН „Кафасан“	НПМ	НПМ
09.06.2021	Табановце	ПС за ГК и ГН „Табановце“	НПМ	НПМ
14.07.2021	СВР Струмица	ПС ОН Радовиш	НПМ	НПМ
		ПС ОН Струмица	НПМ	НПМ
15.07.2021	СВР Струмица	ПС ОН Валандово	НПМ	НПМ
		ПС ОН Гевгелија	НПМ	НПМ
13.10.2021	СВР Охрид	ПС ОН Кичево	НПМ	НПМ
14.10.2021	СВР Охрид	ПС ОН Струга	НПМ	НПМ
		ПС ОН Охрид	НПМ	НПМ
15.10.2021	СВР Охрид	ПС ОН Дебар	НПМ	НПМ
10.09.2021	Деве Баир	ПС за ГК и ГН „Деве Баир“	НПМ	НПМ
15.09.2021	Богородица	ПС за ГК и ГН „Богородица“	НПМ	НПМ
17.19.2021	Гевгелија	ПТЦ „Винојуг“	НПМ	НПМ
24.19.2021	Скопје	ПС за ГП на Меѓународниот аеродром во Скопје	НПМ	НПМ
29-30.09.2021	Будимпешта	Втор состанок на мрежата на националните превентивни механизми од Југоисточна Европа во 2021 година	НПМ	НПМ - Унгарија
05.11.2021	Тетово	Затвор Тетово	НПМ	НПМ
10.11.2021	Струмица	Затвор Струмица	НПМ	НПМ
11.11.2021	Куманово	Затвор Куманово	НПМ	НПМ
15.11.2021	Гевгелија	Затвор Гевгелија	НПМ	НПМ
18.11.2021	Скопје	Затвор Скопје	НПМ	НПМ
23.11.2021	Битола	Затвор Битола	НПМ	НПМ
24.11.2021	Охрид	Затвор Охрид	НПМ	НПМ
25.11.2021	Струга	КПД Струга	НПМ	НПМ
03.12.2021	Штип	КПД Штип	НПМ	НПМ
07.12.2021	Прилеп	КПД Прилеп	НПМ	НПМ
16-17.12.2021	Скопје	КПУ-КПД „Идризово“	НПМ	НПМ
21.12.2021	с. Волковија	ВПД Тетово	НПМ	НПМ
28.12.2021	Охрид	Затвор Охрид	НПМ	НПМ

Анекс 2: Надворешни соработници на Националниот превентивен механизам

1. проф. д-р Дивна Илиќ Димоски од Правниот факултет “Јустинијан Први” при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје,
2. проф. д-р. Александра Груевска-Дракулевски од Правниот факултет “Јустинијан Први” при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје,
3. проф. д-р Оливер Бачановиќ од Факултетот за безбедност – Скопје
4. проф. д-р Трпе Стојановски од Факултетот за безбедност – Скопје
5. вон. проф. д-р Катерина Крстевска Савовска од Факултетот за безбедност – Скопје
6. проф. д-р. Стојанка Мирчева од Факултетот за безбедност – Скопје,
7. проф. д-р Јонче Ивановски од Факултетот за безбедност – Скопје,
8. проф. д-р Наташа Пеовска од Факултетот за безбедност – Скопје,
9. доц. д-р Ведије Раткоцери од Правниот факултет при Универзитетот на Југоисточна Европа,
10. доц. д-р Блерта Ахмети Арифиди од Правниот факултет при Универзитетот на Југоисточна Европа
11. вон. проф. д-р Ице Илијевски - од Правниот факултет при Универзитетот „Свети Климент Охридски“, – Битола,
12. д-р. Елена Мујоска Трпевска – научен соработник, ЦСИ МАНУ и Претседател на Македонското пенолошко друштво
13. проф. д-р Атанас Козарев од Факултетот за правни науки, меѓународни односи и дипломатија, МИТ Универзитет
14. доцент д-р Самир Салиевски од Факултетот за детективи и безбедност во Американски Универзитет на Европа-ФОН
15. проф. д-р Лилјана Игњатова – Медицински факултет Скопје,
16. д-р Силвана Марковска-Симоска, специјалист по детска и адолесцентна психијатрија,
17. м-р Иво Куновски, специјалист по медицинска психологија.

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**AVOKATI I POPULLIT
MEKANIZMI PARANDALUES NACIONAL**

RAPORTI VJETOR 2021

Shkup, qershor 2022

Titulli: *Raporti vjetor 2021*

Titulli i origjinalit: Годишен извештај 2021

Editor: Avokati i Popullit i Republikës e Maqedonisë së Veriut

Autor: Vjollca Rushaj, Aleksandar Trenkoski, Bardhyl Limani

Këshilli redaktues: Avokati i Popullit i Republikës e Maqedonisë së Veriut - Mekanizmi Parandalues Nacional

Përkthyes dhe redaktore gjuhësore: Përkthim nga gjuha maqedonase në gjuhën shqipe: Sebahate Sali, Ardian Iseni, Shkelkim Rijani dhe Kimete Kameri

Disenji grafik: Keti Stefkova

Tirazhi: 50

PËRMBAJTJA

Parathënia

1. AVOKATI I POPULLIT – MEKANIZMI PARANDALUES NACIONAL	61
2. AKTIVITETET DHE VIZITAT E REALIZUARA PARANDALUESE NË VITIN 2021	63
3. INSTUTACIONET NDËSHKUESE-KORREKTUESE	65
3.1. Shtëpia edukuese-përmirësuese Tetovë	75
4. STACIONET POLICORE ME KOMPETENCË TË PËRGJITHSHME	85
5. STACIONET POLICORE PËR KONTROLLE DHE MBIKËQYRJE KUFITARE	93
6. MBAJTJA DHE AKOMODIMI I MIGRANTËVE/TË HUAJVE DHE AZILKËRKUESVE	97
Aneksi 1: Pasqyrë e aktiviteteve të Mekanizmit parandalues nacional në vitin 2021	103
Aneksi 2: Bashkëpunëtorët e jashtëm të Mekanizmit parandalues nacional	104

Lista e shkurtesave

AP	Avokati i popullit
AP-MPN	Avokati i popullit si Mekanizëm parandalues nacional
MPN	Mekanizmi parandalues nacional
MD	Ministria e drejtësisë
DES	Drejtoria për ekzekutimin e sanksioneve
INK	Institucioni ndëshkues-korrektues
ENK	Enti ndëshkues-korrektues
SHEP	Shtëpia edukuese-përmirësuese
RMV	Republika e Maqedonisë së Veriut
UNHCR	Zyra e Komesariatit të Lartë për refugjatë
MPB	Ministria e punëve të brendshme
SPB	Spektori për punë të brendshme
SKNMHR	Seksioni i krimit ndërkufitar, migracionit, të huajve dhe readmisionit
PP	Prokurori publik
PTHP	Prokuroria themelore publike
ARMV	Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut
QPT	Qendra e përkohshme transitore

Të nderuar,

Para jush është Raporti i njëmbëdhjetë Vjetor i Avokatit të popullit-Mekanizmit parandalues nacional, i cili konfirmon përpjekjet e vazhdueshme për një luftë gjithëpërfshirëse kundër torturës dhe tolerancës zero në rast të ekzistimit të saj.

Vitin raportues e shënoi pandemia e vazhduar e shkaktuar nga virusi Kovid-19, por kjo situatë nuk e pengoi ekipin e MPN-së të monitorojë vazhdimisht veprimin dhe respektimin e të drejtave të personave në vendet e privimit nga liria dhe ndalimit, me qëllim parandalimin e torturës dhe çdo lloji tjetër të trajtimit brutal, çnjerëzor ose degradues ose ndëshkues.

Raporti përmban përshkrimin e situatave në vendet e privimit dhe kufizimit të lirisë së lëvizjes, në të cilat MPN-ja arriti të kryejë/realizojë vizita gjatë vitit raportues pavarësisht situatës së njohur me pandeminë Kovid-19, si dhe analizë të aktiviteteve të ndërmarra për parandalimin e torturës dhe llojit tjetër të veprimit brutal, çnjerëzor ose degradues ose ndëshkues në këto vende gjatë kohës së pandemisë.

Situatat e konstatuara dhe rekomandimet e dërguara pranë autoriteteve kompetente për tejkalimin e mangësive të konstatuara janë rezultat i gjithsej 33 vizitave parandaluese, të cilat Mekanizmi parandalues nacional i realizoi gjatë vitit 2021. Praktika e inkorporuar për angazhimin e ekspertëve të profileve dhe institucioneve të ndryshme gjatë këtyre vizitave, kontribuoi për sigurimin e një qasjeje multiprofesionale në punën e Mekanizmit parandalues nacional dhe përforcime plotësuese shtesë të kapaciteteve.

Avokat i popullit

Naser Ziberi

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'N. Ziberi', written over a light blue rectangular background.

1

AVOKATI I POPULLIT - MEKANIZMI PARANDALUES NACIONAL

Më datën 30 dhjetor të vitit 2008, Kuvendi i Republikës së Maqedonisë miratoi Ligjin për ratifikimin e Protokollit fakultativ ndaj Konventës kundër torturës dhe llojit tjetër të trajtimit brutal, çnjerëzor ose degradues ose ndëshkues dhe caktoi Avokatin e popullit të veprorë si Mekanizëm parandalues nacional.

Në vitin 2009 me ndryshimet e Ligjit për avokatin e popullit, në kuadër të Avokatit të popullit u formua njësi e veçantë organizative-Mekanizmi parandalues nacional (MPN) detyra kryesore e të cilit është parandalimi i torturës dhe llojit tjetër të trajtimit brutal dhe çnjerëzor ose degradues ose ndëshkues.

Avokati i popullit-Mekanizmi parandalues nacional ka filluar punën më datën 01.04 2011 dhe që nga ajo kohë këtë kompetencë e ushtron përmes analizës së rregullt të trajtimit të personave të privuar nga liria dhe dhënies së rekomandimeve tek organet përkatëse, me qëllim parandalimin e torturës dhe llojeve të tjera të trajtimit çnjerëzor, dhe nëse vlerëson si të nevojshme edhe përmes dërgimit të propozimeve dhe perceptimeve në lidhje me legjislacionin ekzistues ose projektligj.

MPN funksionon si ekip i përbërë nga një këshilltar shtetëror, një këshilltar për parandalimin e torturës, dhe një bashkëpunëtor, ndërkaq me qëllim sigurimin e qasjes multidisiplinare gjatë realizimit të vizitave parandaluese angazhohen dhe përdoren shërbimet nga bashkëpunëtorë të jashtëm, përkatësisht ekspertë të fushave të ndryshme dhe përfaqësues nga disa institucione të arsimit të lartë dhe organizata civile.

Kah fundi i vitit 2020, për realizimin e aktiviteteve të planifikuara në vitin 2021, AP-MPN projekttoi një kornizë buxhetore me lartësi prej 1.225.000,00 denarëve, ndërsa iu miratuan dhe kishte në dispozicion shumë prej 375.000,00 denarëve. Përveç këtyre mjeteve, AP-MPN edhe në vitin raportues 2021 e vazhdoi bashkëpunimin me Zyrën e Komisarariatit të Lartë për refugjatë në Shkup (UNHCR), i cili, ndër të tjera përbëhet edhe

nga donimi i mjeteve të nevojshme për punë dhe monitorim të gjendjes me migrantët, përkatësisht të huajt, azilkërkuesit dhe refugjatët. Nëpërmjet këtij bashkëpunimi, mjetet e donuara nga UNHCR e plotësojnë buxhetin bazë të Institucionit në një masë të caktuar e cila përdoret për qëllimet e projektit dhe forcimin e kapaciteteve të ekipit të MPN-së, Mekanizmit të kontrollit civil dhe Mikut të gjykatës.

Buxhetin të cilin e kishte në dispozicion MPN tërësisht u dedikua dhe shfrytëzua për angazhimin e bashkëpunëtorëve të jashtëm dhe për shpenzimet e publikimit të raportit¹ vjetor. Mirëpo, përveç kryerjes së vizitave parandaluese në vendet e privimit të lirisë, MPN ka mandat të zhvillojë aktivitete promovuese, edukative dhe ndërkombëtare, për të cilat në Buxhetin e dedikuar për MPN-në nuk janë parashikuar mjete të mjaftueshme. Mjetet buxhetore të parapara janë të pamjaftueshme edhe në pjesën për mbulimin e shpenzimeve për realizimin e vizitave dhe për pjesëmarrje në aktivitete ndërkombëtare në kuadër të rrjeteve dhe organeve në të cilat është anëtar MPN-ja, dhe në këtë kuptim, Avokati i popullit është i mendimit se për ushtrimin e kompetencave të MPN-së nevojiten burime njerëzore shtesë, materiale dhe financiare të cilat do të sigurohen nga Buxheti i RMV-së, me anë të të cilave do të përjashtohet, përkatësisht reduktohet nevoja që MPN-ja të punojë me mjete të marra përmes donacioneve.

Në këtë kuptim, duke qenë se sigurimi i resurseve të mjaftueshme për funksionim pa pengesa është një nga sfidat me të cilat AP-MPN po ballafaqohet prej shumë vitesh, në këtë Raport është e domosdoshme të ritheksohet detyrimi i shtetit që del nga ratifikimi i Protokollit fakultativ ndaj Konventës kundër torturës ku thuhet qartë se:

„Shtetet aderuese marrin përsipër t’i vënë në dispozicion burimet e nevojshme për funksionimin e mekanizmave parandalues nacional.”²

¹ Gazeta zyrtare nr.165/2008

² Neni 18 p.3 nga Protokollit fakultativ ndaj Konventës kundër torturës dhe llojit tjetër të trajtimit brutal, çnjerëzor ose degradues ose ndëshkues.

2

AKTIVITETET DHE VIZITAT PARANDALUESE TË REALIZUARA NË VITIN 2021

Pandemia e vazhduar e shkaktuar nga virusi Kovid-19, e përcjellur me valën e rritjes së dytë dhe të tretë të numrit të personave të infektuar me virus, ishte vetëm një nga sfidat që ekipi i MPN-së e kishte parasysh gjatë planifikimit, përgatitjes dhe realizimit të aktiviteteve të tij. Në këtë kuptim, me eksperiencën e një viti më parë kur filloi pandemia dhe me përshtatjen e metodologjisë së punës sipas situatës aktuale, ekipi i MPN-së arriti të realizojë aktivitetet e parashikuara dhe pa ndonjë problem të veçantë të kryejë 33 vizita në vendet e privimit dhe ndalimit nga liria.

Përkatësisht, ekipi i MPN-së gjatë vitit 2021 realizoi gjithsej 33 vizita të paparalajmëruara, nga të cilat: 8 vizita në stacionet policore me kompetencë të përgjithshme në rajonin e Sektorëve të punëve të brendshme (SPB) Strumicë dhe Ohër, 5 vizita në stacionet policore për kontroll apo mbikëqyrje kufitare, 14 vizita në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, si dhe 6 vizita në vendet ku akomodohen apo ndalohen të huajt dhe azilkërkuësit.

Gjatë realizimit të vizitave parandaluese u angazhuan bashkëpunëtorë të jashtëm nga disa institucione shkencore-arsimore, të cilët me ekspertizën e tyre kontribuan në forcimin e profesionalizmit dhe ofrimin e një qasjeje multidisiplinore në punë.

Duke marrë parasysh parimet themelore gjatë realizimit të vizitave parandaluese, përshtatja e metodologjisë së punës ishte bërë në bazë të pranimin të praktikave më të mira të ndara në takimet ku morën pjesë anëtarët e ekipit të MPN-së me kolegë nga rajoni dhe më gjërë, si dhe në bazë të rekomandimeve të organizatave dhe organeve përkatëse ndërkombëtare, veçanërisht të Nënkomitetit të OKB-së për parandalimin e torturës.

Për sa i përket aktiviteteve ndërkombëtare në vitin 2021, përfaqësuesit e Avokatit të popullit-Mekanizmi parandalues nacional morën pjesë aktive në disa konferenca dhe pu

nëtori që u mbajtën online, përkatësisht në mënyrë virtuale nga distanca me përmbajtje të ndryshme tematike. Ekipi i Mekanizmit parandalues nacional gjithashtu mori pjesë në takime në kuadër të Rrjetit të MPN-së të Evropës Juglindore. Takimi i parë u mbajt online, ndërsa i dyti u mbajt në Budapest të Hungarisë dhe ishte i kombinuar me prezencë fizike dhe online. Kryesues dhe nikoqir i takimeve ishte MPN-ja e Hungarisë, ndërsa u diskutuan përmbajtje tematike që janë në interes për realizimin e mandatit të mekanizmave parandalues nacional të rajonit. Tema e takimit të parë ishte „Ndikimi i Kovid-19 në aktivitetet e MPN-së, sfidat dhe prioritetet gjatë vizitave, ndërsa tema e takimit të dytë ishte „Teknikat specifike të intervistimit të personave të kategorive vulnerable”, me ç’rast theksi u vu në teknikat e intervistimit për fëmijët, të huajt dhe pjesëtarët e pakicave etnike si dhe për personat me aftësi të kufizuara psiko-sociale dhe LGJBT personat.

Gjatë vitit raportues, përfaqësues të ekipit të MPN-së mbajtën ligjëratë edhe pranë studentëve të Fakultetit juridik pranë Universitetit të Evropës Juglindore.

3

INSTITUCIONET NDËSHKUESE-KORREKTUESE

Trajtimi me personat e paraburgosur dhe të dënuar në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe vlerësimin e shkallës së rrezikut nga tortura dhe trajtimi tjetër brutal, çnjerëzor ose degradues ose ndëshkues, ekipi i MPN-së në vitin 2021 i analizoi përmes realizimit të vizitave të drejtpërdrejta në të gjitha institucionet ndëshkuese-korrektuese, si dhe përmes monitorimit të aktiviteteve që ndërmerren nga ana e autoriteteve dhe që janë në lidhje me situatat dhe funksionimin e sistemit penitenciar.

Në këtë kuptim, ekipi i MPN-së konstatoi se ende ekziston një shkallë e lartë e rrezikut nga tortura dhe trajtimi jo adekuat ose ndëshkimi në institucionet ndëshkuese-korrektuese, gjë që imponon nevojën që autoritetet të tregojnë vullnet të vërtetë dhe të bëjnë përpjekje plotësuese dhe më serioze për realizimin e vizionit të parashikuar në Strategjinë nacionale për zhvillimin e sistemit penitenciar në Republikën e Maqedonisë së Veriut (RMV) 2021-2025, dhe kjo është „Përmirësimi i sistemit penitenciar në përputhje me standardet më të larta evropiane për ekzekutimin e sanksioneve dhe masave alternative“.

Miratimi i Strategjisë nacionale është një nga aktivitetet pozitive të ndërmarra nga ana e autoriteteve gjatë vitit raportues. Ajo parashikon 12 synime strategjike dhe planin e veprimit për zbatimin e tyre, ndërsa për realizimin e suksesshëm, objektiv dhe konsequent të planit të veprimit, vetë Strategjia thekson nevojën për një monitorim dhe evaluim përkatës. Përkatësisht në Strategjinë theksohet se „monitorimi dhe vlerësimi i planit të veprimit mund të realizohet me sukses në qoftë se Qeveria e RMV –së formon grup ndërministror me të cilin do të udhëheq DES (në bashkëpunim me MD), dhe në të cilin do të ketë përfaqësues të Ministrisë së arsimit, Ministrisë së shëndetësisë, Ministrisë së punës dhe politikës sociale, nëpunës të probacionit përfaqësues të organizatave civile dhe të Avokatit të popullit. Iniciativa për formimin e grupit ndërministror është bërë nga ana e

DES, por si e tillë akoma nuk është formuar nga ana e Qeverisë së RMV-së.

AP-MPN në suaza të kompetencave të tij vazhdimisht i monitoron dhe evaluon aktivitetet e autoriteteve lidhur me funksionimin e sistemit penitenciar, por megjithatë konsideron se është e domosdoshme që Qeveria e RMV –së sa më shpejtë ta formojë grupin ndërmintor i cili do të monitorojë dhe evaluojë procesin e realizimit të synimeve të parashikuara strategjike në Strategjinë nacionale.

Në kompetencë të Qeverisë së RMV-së është emërimi dhe shkarkimi i drejtorëve të institucioneve ndëshkuese-korrektuese, ndërsa Avokati i popullit në të kaluarën shumë herë publikisht ka shprehur kritikë për emërimin e kuadrove joprofesionale dhe partiake në pozicione udhëheqëse në këto institucione. Në korrik të vitit 2021, u publikua Raporti i Komitetit evropian për parandalimin e torturës nga vizita e kryer në RMV,ku poashtu thuhet, ndër të tjera, se „drejtorët e burgjeve dhe zëvendësit e tyre në përgjithësi nuk emërohen në pozitat e tyre në bazë të kompetencës dhe aftësive të tyre“.

AP-MPN rekomandon, në përputhje me standardet ndërkombëtare, se është me rëndësi thelbësore që çdo institucion ndëshkues-korrektues të ketë drejtor profesional, përkatës dhe të kualifikuar dhe jopolitik që është zgjedhur me kujdes për shkak të përshtatshmërisë dhe integritetit të tij për të kryer atë që është një nga detyrat më komplekse në shërbimin publik. Respektimi i rregullave evropiane dhe rregullores nacionale gjatë emërimit të drejtorëve dhe zëvendësve të tyre në institucionet ndëshkuese-korrektuese patjetër duhet të jetë imperativ për çdo qeveri.

Si pjesë e aktiviteteve pozitive të ndërmarra gjatë vitit 2021, AP-MPN thekson veçanërisht miratimin e modularit „Programi për trajnim fillestar dhe të vazhdueshëm dhe testim të njohurive dhe aftësive të pjesëtarëve të personelit të burgut“, si dhe fillimin e trajnimeve kah fundi i vitit në Qendrën e trajnimit dhe edukimit që gjendet në kuadër të INK-EEK-Idrizovë. AP-MPN në suaza të kapaciteteve të disponueshme do ta monitorojë procesin e trajnimit të personelit të burgut dhe do të përpiqet që ndalimi absolut i torturës dhe llojit tjetër të veprimit brutal, çnjerëzor ose dëgradues ose ndëshkues, si një komponentë esenciale të jetë e përfaqësuar në mënyrë përkatëse dhe të veçantë në Programin për trajnim fillestar dhe të vazhdueshëm. Gjatë vitit 2021, mbështetur nga Këshilli i Evropës, është organizuar edhe trajnimi për evidentimin e çënimeve të cilat tregojnë veprimin jopërkatës dedikuar për personelin shëndetësor, ndërkaq një trajnim i tillë si një shembull i mirë tematik duhet të bëhet pjesë integrale e Programit për trajnim fillestar dhe të vazhdueshëm.

Gjatë vitit raportues, DES ka realizuar disa aktivitete për rishikimin e rregulloreve ekzistuese dhe miratimin apo pranimin e rregulloreve të reja, strategjive, protokolleve standardeve operative dhe udhëzimeve për veprimin e personelit të burgjeve dhe në përgjithësi për funksionimin e sistemit penitenciar. AP-MPN i vlerëson pozitivisht këto aktivitete dhe pa e zvogëluar rëndësinë e tyre thekson nevojën që DES të rrisë përpjekjet drejt krijimit të kapaciteteve (njerëzore dhe materiale) për të realizuar pa pengesë synimet, strategjitë, programet dhe planet e parashikuara.

Në këtë kuptim, në vazhdim do të theksohen disa nga konstatimet e notuara gjatë vizitave të cilat ekipi i MPN-së i realizoi në Institucionet ndëshkuese-korrektuese.

Mbipopullimi i të dënuarve është një nga sfidat me të cilat po ballafaqohen prej kohësh disa institucione ndëshkuese-korrektuese në vend. Gjatë vizitave të kryera nga ekipi i MPN-së, gjatë rrjedhës së muajve nëntor dhe dhjetor të vitit 2021, u konstatua se gjysma e institucioneve ndëshkuese-korrektuese po ballafaqohen me mungesë të kapaciteteve akomoduese për personat e dënuar që dërgohen për vuajtjen e dënimit me burg. Në shumicën e institucioneve ndëshkuese-korrektuese, u konstatua se nuk respektohen standardet e parashikuara minimale për akomodim të cilat parashikojnë 4m² për çdo person të burgosur në hapësirë ku janë vendosur më shumë persona.

Prej vitesh situata në ENK Idrizovë është më se shqetësuese dhe nën të gjitha standardet minimale. Më shumë se gjysma e të gjithë të dënuarve ndodhen në këtë institucion,

Tabela nr.1

INK	Kapaciteti për personat e dënuar ³	Gjendje e hasur gjatë vizitës
ENK Idrizovë	1187	1128
ENK Shtip	139	233
ENK Prilep	108	119
ENK Strugë	60	48
Burgu Shkup	128	151
Burgu Tetovë	48	65
Burgu Kumanovë	160	130
Burgu Manastir	77	84
Burgu Strumicë	95	92
Burgu Gjevgjeli	54	44
3Burgu për fëmijë Ohër	27	4
GJITHSEJ	2083	2098

³ Të dhënat për kapacitetin e institucioneve ndëshkuese-korrektuese janë në përputhje me të dhënat që përmban Përgjigja e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut pas Raportit të Komisionit për luftimin e torturës, trajtimin çnjerëzor ose degradues ose ndëshkues (KPT) nga data 07 deri në 10 dhjetor të vitit 2020 (CPT / Inf (2021) 19). Mirëpo, gjatë vizitave është konstatuar se në disa nga institucionet kapacitetet reale akomoduese janë më të vogla se ato të përmendurat, si për shembull në Burgun Strumicë, ndërsa për ENK Shtip është marrë informacion se kapaciteti akomodues për të dënuarit është 210. Në tabelë nuk janë theksuar kapacitetet akomoduese të Seksionit të hapur të Burgut të Kumanovës në Kriva Pallankë, ndërkaq bëhet fjalë për kapacitet prej 23 personash.

ndërsa më shumë se pesëqind persona ose një e katërta e numrit të përgjithshëm të të dënuarve janë të vendosur në repartin e mbyllur dhe në seksionin e ashtuquajtur "ambulanca". Numri i të dënuarve që janë vendosur në disa krahë të këtyre seksioneve është dy herë më i madh krahas kapacitetit aktual. Gjatë vizitës u gjetën persona të dënuar të cilët flejnë në korridore, në dyshekë të improvizuar në dysheme, si dhe në krevate trekatëshe, ndërsa në disa dhoma të dënuarit janë detyruar të flejnë "me turne". Ekipi i MPN-së ka konstatuar se në një dhomë vendosen 16 të dënuar, kështu që për shembull në një dhomë prej 16,5m² me 8 shtretër janë vendosur 16 të dënuar, ndërsa në një dhomë tjetër prej 19m² janë vendosur 12 persona të dënuar. Në një numër të madh dhomash me kushte jo adekuate vendosen më shumë se 9 persona të dënuar.

Tabela nr.2

INK	Kapaciteti për personat e paraburgosur	Gjendje e hasur gjatë vizitës
Burgu Shkup	243	209
Burgu Kumanovë	50	28
Burgu Manastir	33	20
Burgu Gjevgjeli	12	8
Burgu Ohër	12	12
GJITHSEJ	350	277

Gjatë vizitave, ekipi i MPN-së konstatoi mbipopullim edhe në disa hapësira të seksioneve të paraburgimit në disa institucione ndëshkuese-korrektuese. Konkretisht, edhe pse kapaciteti i seksioneve të paraburgimit nuk ishte çdokund i plotësuar tërësisht, megjithatë u gjetën dhoma në të cilat nuk janë respektuar standardet minimale që parashikojnë 4m² për çdo person të dënuar kur janë të vendosur më shumë të dënuar në një hapësirë. Kështu, p.sh., në Burgun e Shkupit në një dhomë me sipërfaqe prej 9m² ishin vendosur 3 persona, në Burgun e Manastirit në një dhomë prej 20m² ishin vendosur 6 krevatë (në ditën e vizitës ishin vendosur 4 persona), në Burgun e Kumanovës në dhoma prej 15m² janë vendosur nga 4 persona.

Në pjesën e kushteve materiale⁴, ekipi i MPN-së konstatoi se pothuajse në secilin in-

⁴ Qeveria e Republikës së Maqedonisë për çdo vit miraton Program për financimin e ndërtimit, rikonstruimit, mirëmbajtjes së objekteve dhe pajisjes së institucioneve ndëshkuese dhe korrektuese. Në përputhje me programin për vitin 2021, ishte planifikuar të realizohen aktivitete investive me vlerë të përgjithshme prej 199.500.000,00 denarë, prej të cilave 148.800.000,00 denarë janë mjete nga kredia nga Banka për zhvillim të Këshillit të Evropës. Për punët ndërtimore dhe zejtare dhe blerjen e pajisjeve për nevojat e institucioneve ndëshkuese-korrektuese janë siguruar mjete me vlerë të përgjithshme prej 11.640.000,00 denarë

stitucion ndëshkues-korrektues janë bërë investime të caktuara në pjesën e përmirësimit të infrastrukturës, e cila është veçanërisht e dukshme në Burgun e Tetovës. Ndërsa, në disa institucione ndëshkuese-korrektuese është konstatuar se pjesët që janë rinovuar, për shkak të mirëmbajtjes joadekuate janë shkatërruar ose janë bërë jofunksionale, si për shembull disa nga hapësirat në Burgun e Strumicës dhe ENK Shtip. Në Burgun e Shkupit, disa hapësira të paraburgimit tashmë ishin mbyllur pas rekomandimeve të dërguara më parë nga Avokati i Popullit, ndërkaq edhe në ditën e vizitës u inspektuan disa dhoma që ishin në gjendje jashtëzakonisht të keqe materiale, me nivel të lartë të lagështisë dhe mykut në mure, të pajisura me shtretër dhe dyshekë të papërshtatshëm, me inventar të vjetër dhe të rrënuar, nivel të ulët të higjienës, nyje sanitare jofunksionale dhe çezma të prishura.

Ankesa për qasje deri te uji kishte edhe nga të dënuarit e Burgut të Kumanovës, i cili është vërejtur si problem që nga hapja e Burgut. Zyrtarët theksuan se janë ndërmarrë aktivitete për tejkalimin e këtij problemi, por në ditën e vizitës u konstatua se të dënuarit ende po mbushin, ruajnë dhe depozitojnë shishe plastike me ujë.

Mangësi më të mëdha në pjesën e kushteve materiale janë konstatuar në ENK Idrizovë. Në objektin/ndërtesën ku janë vendosur personat e dënuar me trajtim të mbyllur, ose i ashtuquajturit repart i mbyllur, për shkak të kushteve joadekuate materiale nuk vendosen në të ashtuquajturit Krahu i "dytë", "pestë" dhe "tetë", por ekipi i MPN-së-konstatoi se nuk janë plotësuar kushtet për vendosje as në pjesën tjetër të kësaj ndërtese. Në këtë kuptim, ***kushtet në të cilat janë vendosur personat e dënuar në të ashtuquajturit Krahu "i tretë", "i katërt" dhe "i shtatë", njëlloj si në ndërtesën e të ashtuquajturit seksioni „ambulanca”, lirisht mund të përshkruhen si johumane dhe degraduese.*** Personat e dënuar të vendosur në këtë pjesë të Entit ndëshkues-korrektues u gjetën duke fjetur në sfungjerë në dysheme, në korridore, në krevatë metali të improvizuar të vendosur njëri mbi tjetrin në tre nivele. Ato nuk kanë vend ku të ruajnë sendet e tyre personale, prandaj i kanë lënë në çanta poshtë ndër ndonjë krevat, ose në dyshekët ku flejnë. Me përjashtim të disa dhomave, higjiena ishte në nivel jashtëzakonisht të ulët për faktin se në një dhomë vendosen një numër i madh personash. Dhomat janë plot me buburreca, pleshta dhe çimka. Në disa dhoma në ditën e vizitës është matur temperaturë nën 17°C dhe nivel i lagështisë mbi 60% (RH). Të dënuarit po ballafaqohen edhe me probleme me presionin dhe qasjen deri te uji. Në disa dhoma u gjetën fuçi me ujë për dush, i cili ngrohet në mënyrë të improvizuar me tela elektrike.

Një shkallë e lartë e rrezikut nga tortura dhe trajtimi tjetër jopërkatës ose ndëshkimi në institucionet ndëshkuese-korrektuese ka të bëjë edhe me informacionet e marra nga ekipi i MPN-së nga personat e dënuar dhe të paraburgosur gjatë bisedave që janë zhvilluar me ta në bazë konfidenciale dhe pa praninë e zyrtarëve. Në shumicën e institucioneve ndëshkuese-korrektuese janë pranuar ankesa për sjellje joadekuate në formë të trajtimit të ashpër, ofendues, stigmatizues dhe degradues nga ana e punonjësve, ndërsa në tre institucione ndëshkuese-korrektuese janë pranuar pretendime për frikësim dhe kërcënime, si dhe për maltretim fizik.

Në një prej institucioneve ndëshkuese-korrektuese u morën informacione se të dënuarit janë frikësuar dhe maltretuar që nga hyrja e tyre në institucion për veprën që e kanë kryer dhe për të cilën janë dërguar për vuajtje të dënimit me burg. Personat të cilët

theksuan pretendime konkrete se ata vetë ishin objekt të maltretimeve, frikësimeve dhe kërcënimeve nga ana e pjesëtarëve të policisë së burgut nuk donin dhe nuk praninin të përdoren të dhënat e tyre personale, as nuk ishin dakord që pretendimet e tyre të hetohen, duke u friguar se mund të identifikohen lehtë.

Personat u njoftuan se përfaqësuesit e ekipit të MPN-së këto pretendime mund t'i përcjellin tek Mekanizmi i Kontrollit Civil (njësi e posaçme në kuadër të AP-së), si dhe në Prokurorinë Publike kompetente për kryerjen e hetimeve zyrtare. Megjithatë, personat deklaruan se nuk do të donin hetime të mëtejshme lidhur me atë që na thanë. Njëri prej personave theksoi se që nga momenti i keqtrajtimit e deri më tani, tashmë "vetë ka menaxhuar situatën" dhe ka normalizuar marrëdhëniet me policinë e burgut, për çka edhe "nuk dëshiron të hapet çështja".

Në përgjithësi, të dënuarit që deklaruan se ishin keqtrajtuar, kishin frikë nga pasojat negative të cilat do të ndikonin në trajtimin e tyre nëse zbulohesh se kishin raportuar. Lidhur me këtë, u pranuan pretendime edhe se ka ndodhur të dënuar të tjerë, të cilët edhe pse ishin "të afërt" me policë të caktuar të burgut, t'i frikësojnë dhe kërcënojnë të dënuarit që donin të ankoheshin nga sjellja e policëve të burgut.

"Afërsia" e disa të dënuarve me policinë e burgjeve u theksua gjithashtu si një nga arsytet pse disa të dënuar deklaruan se janë të detyruar "të durojnë dhe të heshtin" për keqtrajtimet që iu bëhen nga ana e të dënuarve të tjerë, ndërkaq me dijeni dhe "leje" të disa policëve të burgjeve⁵. Lidhur me këtë, disa të dënuar deklaruan se nuk ndihen të sigurt dhe se "çdo ditë përpiqen të mbijetojnë", sidomos në ENK Idrizovë⁶.

Frika e të dënuarve për të denoncuar keqtrajtimin nga ana e policëve të burgjeve ose nga të dënuarit e tjerë, tregon një numër të errët të rasteve të padenoncuar për sjelljen jopërkatese nga personat zyrtarë dhe dhunën ndërmjet të dënuarve, që në disa institucione është dy herë më i lartë se numri zyrtar i rasteve të raportuara.

Siguria e të dënuarve dhe të paraburgosurve në mënyrë plotësuese vihet në pyetje edhe për shkak të numrit të pamjaftueshëm të personelit të burgjeve, veçanërisht të policisë së burgjeve. Ekipi i MPN-së arriti në përfundimin se edhe përkundër një numri punësimesh, problemi i mungesës së personelit është i përbashkët për pothuajse të gjitha institucionet ndëshkuese-korrektuese. Në disa prej institucioneve është konstatuar një situatë ku një polic i burgut është përgjegjës për mbikëqyrjen e më shumë se pesëdhjetë të dënuarve.

Gjatë vizitave në institucionet ndëshkuese-korrektuese, ekipi i MPN-së nuk ka vëre-

⁵ Gjatë bisedave me të dënuarit, janë marrë informacione se në rastet kur ata janë ankuar pranë policisë së burgjeve se janë keqtrajtuar nga të dënuarit e tjerë, si për shembull se janë rrahur, fyer, poshtëruar, se janë kërcënuar, janë keqtrajtuar nëse nuk bëjnë diçka që kërkohet prej tyre, se kanë qenë të detyruar të paguajnë për shtrat apo të flegjë në tokë, etj., nga ana e policëve të burgjeve kanë marrë përgjigje: "asgjë nuk ke, mos u anko", "dhe këtë e ke pak", "kjo është kjo" dhe përgjigje të ngjashme pa marrë asnjë masë për të mbrojtur personat që ankoheshin.

⁶ Në këtë drejtim, ekipi i MPN-së është udhëhequr nga Rregullorja evropiane kundër torturës, gjegjësisht ka pasur parasysh mjetet e renditura në Aneksin 2 të RREGULLORES (BE) 2019/125 TË PARLAMENTIT EVROPIAN DHE TË KËSHILLIT të datës 16 janar 2019, në lidhje me tregun me mallra të caktuara që mund të përdoren për dënimin me vdekje, torturën ose trajtimin tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues ose ndëshkues..

jtur mjete që nuk kanë kurrfarë përdorimi praktik përveç për qëllime të dënimit me vdekje, torturës dhe trajtimit tjetër brutal, çnjerëzor ose degradues ose ndëshkues⁷. Mirëpo, në ambientet e policisë së burgjeve në disa institucione ndëshkuese-korrektuese janë vërejtur doreza druri, si dhe këmbë hekuri të mbështjellura me lecka, shkop gome të pazakontë, si dhe shkop druri i ashtuquajtur shkop "bejsbolli", për të cilët nuk u morën informacione më të detajuara për arsyen se pse mbahen.

Ekipi i MPN-së inspektoi gjithashtu armët dhe mjetet e shtrëngimit në dispozicion të policisë së burgjeve dhe konstatoi se nuk kishte standarde kombëtare veçanërisht për llojin dhe karakteristikat e armëve, mjeteve dhe pajisjeve për përdorimin e të cilave është e autorizuar policia e burgjeve. Lidhur me këtë, u konstatua se policia e burgjeve në institucionet ndëshkuese-korrektuese disponon me lloje të ndryshme të shkopinjve prej gome, mjete për lidhje dhe armë e pajisje të tjera, për përdorimin e të cilave është e autorizuar.

Sa i përket mjeteve për lidhje, ekipi i MPN-së vërejti se policia e burgjeve disponon me lloje të ndryshme prangash metalike për duar, ndërsa në dy institucione ndëshkuese-

⁷ Në këtë drejtim, ekipi i MPN-së është udhëhequr nga Rregullorja evropiane kundër torturës, gjegjësisht ka pasur parasysh mjetet e renditura në Aneksin 2 të RREGULLORES (BE) 2019/125 TË PARLAMENTIT EVROPIAN DHE TË KËSHILLIT të datës 16 janar 2019, në lidhje me tregun me mallra të caktuara që mund të përdoren për dënimin me vdekje, torturën ose trajtimin tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtëruës ose ndëshkues.

korrektuese disponojnë edhe me rripa të posaçëm lëkure për të cilët u theksua se përdoren për fiksimin e personave që vetëlëndohen.

Gjatë vizitave, nga ana e një numri të konsiderueshëm të të dënuarve dhe të paraburgosurve u theksuan pretendime se gjatë shoqërimit jashtë institucionit ku janë vendosur, gjatë kohës së transportimit i kanë lidhur me pranga në duar. Disa prej tyre u ankuan se ishin lidhur shumë fort, pa mbajtur llogari për qarkullimin normal të gjakut. Në këtë kuptim, ekipi i MPN-së në disa prej institucioneve ndëshkuese-korrektuese konstatoi se përdoren pranga "të prishura", të cilat nuk përthakohen në prerjen e fundit që hyn në mekanizmin për mbyllje. Disa persona deklaruan se kanë qenë të lidhur me pranga në duar pas shpine, ndërsa kishte disa raste ku theksuan se personat ishin lidhur me pranga për "shkopinjte" që gjenden afër karriges në automjetet për transport, duke theksuar të njëjtën si një ndjenjë të pakëndshme.

Përdorimi i mjeteve për lidhje gjatë transportimit të personave të dënuar është përcaktuar me urdhërat për përcjellje dhe në këto raste policia e burgjeve nuk përgatit raporte të veçanta për përdorimin e mjeteve për shtrëngim. Nga bisedat me komandantët e disa institucioneve ndëshkuese-korrektuese, u theksua se është duke u përgatitur një Rregullore e re e cila do të rregullojë më për së afërmi mënyrën e përdorimit të mjeteve shtrënguese nga ana e pjesëtarëve të policisë së burgjeve, ku do të theksohet ndalimi për lidhjen e prangave pas shpine ose për sende të tjera gjatë transportit dhe shoqërimit.

Nga bisedat e realizuara me pjesëtarët e policisë së burgut u morën informacione se në institucionet ndëshkuese-korrektuese nuk organizohen gjuajtje të rregullta me armë, dhe se nuk organizohen as trajnime/seminare për mënyrën e përdorimit të mjeteve të tjera për shtrëngim. Lidhur me këtë, nga ana e kuadrit drejtues të policisë së burgut në institucionet ndëshkuese-korrektuese u theksua se lloji i tillë i trajnimeve janë parashikuar në "Programin për trajnim fillestar dhe të vazhdueshëm dhe testim të njohurive dhe aftësive të pjesëtarëve të personelit të burgut", i cili filloi me realizimin në fund të vitit 2021.

Gjatë vizitave të kryera, ekipi i MPN-së konstatoi se përdorimi i rripave të lëkurës (prangave) në institucionet ndëshkuese-korrektuese Burgu Shkup dhe ENK Idrizovë, në vazhdimësi për një periudhë prej shumë ditësh, në disa raste edhe 10 ditë, mund t'i nënshtrohet nocionit çnjerëzor dhe trajtimit degradues. **Fakti që kjo praktikë vazhdon edhe pas ndërhyrjeve të përsëritura të Avokatit të Popullit, si dhe të Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës në vitet 2006, 2007, 2008, 2019 dhe 2020, pikërisht për këtë punë, tregon qartë mungesën e një sistemi koherent të burgjeve që funksionon sipas rregullave të qarta të respektuara nga personeli profesional. Praktikrat e tilla çnjerëzore dhe degraduese duhet të ç'rrenjosen njëherë e përgjithmonë nga institucionet ndëshkuese-korrektuese.**

Kujdesi shëndetësor edhe mëtej mbetet një nga problemet më të mëdha në institucionet ndëshkuese-korrektuese. Në shtojcë të kësaj, është edhe fakti se pjesa më e madhe e parashtrësive të parashtruara zyrtarisht pranë zyrës së Avokatit të Popullit nga ana e personave të dënuar ka të bëjnë me mbrojtjen joadekuatë shëndetësore, e sidomos kur duhet të dërgohen për kontrolle specialistike dhe stomatologjike jashtë institucioneve. Në këtë drejtim, edhe ekipi i MPN-së konstatoi se shërbimi shëndetësor në institucionet ndëshkuese-korrektuese nuk është mjaft i organizuar për të mundësuar që kërkesat për konsultim me mjek të personave të dënuar dhe të paraburgosur të plotësohen pa vone-

sa të panevojshme. Paraqitja e nevojës për konsultim dhe kontroll nga mjeku në praktikë bëhet nëpërmjet pjesëtarëve të policisë së burgjeve dhe në disa prej institucioneve ndëshkuese-korrektuese u morën informacione se bëhet i ashtuquajtimi filtrimi i kërkesave mjekësore, gjegjësisht të njëjtat nuk i përcillen personelit mjekësor nga pjesëtarët e policisë së burgjeve. Sfidë serioze në institucionet ndëshkuese-korrektuese është kujdesi psikiatrik, gjegjësisht mungesa e tij, si dhe trajtimi joadekuat i personave me çrregullime të shkaktuara nga përdorimi i drogës. Ky i fundit është një problem serioz në Burgun e Kumanovës, ku ekipi i MPN-së realizoi dy vizita, njëra prej të cilave kishte për qëllim verifikimin e informatave për përmirësimin e trajtimit të personave me çrregullime, të marra nga Ministria e shëndetësisë. Fatkeqësisht, u konstatua se nuk kishte ndonjë përmirësim të dukshëm dhe se personat që deklarorin se kishin probleme me varësinë ndaj drogës nuk kishin mundësi të trajtoheshin me terapi zëvendësuese, përveç nëse kjo ishte bërë para pranimit të tyre në Burg. Përmirësimi i mbrojtjes shëndetësore dhe përmbushja e objektivave të përcaktuara në këtë pjesë të Strategjisë Kombëtare duhet të jetë prioritet i Ministrisë së shëndetësisë së bashku me Ministrinë e drejtësisë, si një nga komponentët kyç të reformave që AP-MPN i konsideron të nevojshme për funksionimin në mënyrë të drejtë të sistemit të burgjeve.

Gjatë vizitave, ekipi i MPN-së ka konstatuar mungesë të kapaciteteve për realizimin e aktiviteteve të parapara trajtuese për personat e dënuar, që synojnë për realizimin e qëllimeve të ndëshkimit – resocializimin dhe përshtatjen sociale. Përkatësisht, Udhëzimi për përcaktimin e llojeve dhe mënyrave të trajtimit të personave të dënuar⁸, parasheh masa të përgjithshme trajtuese⁹, si dhe programe specifike¹⁰ për disa kategori të personave të dënuar. Megjithatë, ekziston zbrastirë e madhe mes aktiviteteve të parapara në dokumentet e miratuara dhe aktivitetet trajtuese që realizohen në praktikë. Mungesa e kapaciteteve për përmirësimin e gjendjeve në pjesën e resocializimit në entet ndëshkuese-korrektuese në masë të madhe është për shkak të mungesës së vullnetit të mirëfilltë të autoriteteve kompetente për zgjidhje permanente të këtij problemi, duke pasur parasysh se zvarritet me vite. Njëkohësisht, kjo ndikon edhe në mundësinë e rritjes së nivelit të rrezikshmërisë që sjellja ndaj personave të dënuar të karakterizohet si jonjerëzore dhe degraduese. Ky është shembull konkret i enteve tek të cilët është konstatuar mbipopullim në hapësira. Mbiipopullimi dhe kushtet materiale joadekuate nga njëra anë si dhe nga ana tjetër mungesa e aktiviteteve ditore, në mënyrë të drejtpërdrejtë kontribuon në tension

⁸ I sjellur nga Ministri i drejtësisë me datë 22.05.2020 (Gazeta zyrtare nr.133/2020).

⁹ 1.Puna e personave të dënuar; 2.Edukimi i personave të dënuar; 3.Edukim i personave të dënuar sipas profesionit; 4.Edukim moral-etik dhe vetorganizim i të dënuarve; 5.Aktivitete të lira, sport dhe rekreacion i personave të dënuar.

¹⁰ Trajtimi i personave të dënuar të cilët keqpërdorin droga dhe substanca tjera psikotrope; -trajtimi i personave të dënuar të cilët janë keqpërdorues të alkoolit;- trajtimi i personave të dënuar të cilët janë kryerës të delikteve seksuale; -trajtimi i personave të dhunshëm në burg;- trajtimi i personave të dënuar për vepra penale me elemente të dhunës;- trajtimi i personave të mitur të dënuar;- trajtimi i fëmijëve;- trajtimi i femrave të dënuara;- trajtimi i personave të dënuar me shumë vite dhe me burgim të përjetshëm;- trajtimi i personave të dënuar të radikalizuar;- trajtimi i personave të dënuar me rrezik dhe rrezik shumë të lartë të sigurisë dhe trajtimi mjekësor dhe psikologjik i personave të dënuar (për kohë të caktuar apo gjatë tërë kohës së vuajtjes së dënimit).

imin e atmosferës mes personave të dënuar të cilët vazhdimisht janë së bashku, si dhe në sjelljen e tyre me personat zyrtar.

Mungesa e aktiviteteve dhe mundësisë që një pjesë të konsiderueshme të ditës t'a kalojnë jashtë hapësirave në të cilat janë akomoduar, posaçërisht është e shprehur në seksionet e paraburgimit të burgjeve. Personat e paraburgosur kalojnë 22 orë në ditë në hapësirat e tyre, madje disa prej tyre gjatë bisedave shfrytëzojnë shprehjen "ditë-vit" për të përshkruar se si ju kalon dita të mbyllur vazhdimisht mes katër mureve.

Në pjesën e korrupsionit, ekipi i MPN-së ka konstatuar se edhe përkundër aktiviteteve të ndërmarra nga autoritet e burgut, perceptioni dhe pohimet e personave të dënuar synojnë faktin se ky vazhdon të jetë problem aktual në disa ente ndëshkuese – korrektuese. Në këtë kuptim, janë marrë të dhëna se futja e mjeteve të ndaluara në shumicën e rasteve kryhet me ndërmjetësim të personave zyrtarë, ndërsa gjithashtu edhe zhvendosja nga një institucion në tjetër institucion ndëshkues – korrektues ose në hapësira tjera brenda institucionit të njëjtë me kushte më të mira shpesh për "shërbimin" e tillë duhet paguar një shumë të caktuar të hollash.

Ekipi i MPN-së gjatë vizitave iu kushtoi rëndësi edhe masave të shqiptuara disiplinore ndaj personave të dënuar. Në këtë kuptim, është konstatuar se prej gjithsej 1110 sanksioneve të shqiptuara disiplinore, në 9 ente ndëshkuese-korrektuese¹¹, në 617 raste ose 55,5% ishte shqiptuar ndëshkim disiplinor – izolim prej 3 deri në 14 ditë.

Nga aspekti formal-juridik është konstatuar se në shumicën e enteve ndëshkuese-korrektuese procedura e shqiptimit të masës disiplinore udhëhiqet në pajtim me "Rregulloren për mënyrën e veprimit të komisionit disiplinor gjatë udhëheqjes së procedurës kundër personave të dënuar"¹², me disa përjashtime ku është vërejtur se në disa ente ndëshkuese-korrektuese nuk respektohen plotësisht dispozitat në pjesën e udhëheqjes së debatit disiplinor, ndërsa nga personat e dënuar është kërkuar vetëm se të parashtrorjnë deklaratë me shkrim ku do t'i shënojnë pohimet e tyre në lidhje me akuzat për shkeljet e kryera disiplinore. Rregullorja parasheh mundësi edhe për ankimim të aktvendimit me të cilin është shqiptuar ndëshkimi disiplinor, përmes drejtorit të entit deri tek drejtori i DES-it, ndërsa konform Ligjit për konteste administrative është e paraparë mundësi që kundër vendimit të drejtorit të DES-it, personi i dënuar të parashtrorjë edhe padi deri tek gjykata administrative. Megjithatë, në praktikë ankesat kundër vendimeve të drejtorëve për ndëshkimet e shqiptuara disiplinore janë shumë të rralla, ndërsa padi deri tek gjykata administrative fare nuk janë parashtruar. Rregullorja përmban dispozita për mbrojtje të të drejtave të personave të dënuar, si dhe dispozita për të drejtën e personit të dënuar për të dhënë fakte dhe dëshmi dhe të drejtën e përkthyesit gjatë procedurës disiplinore, por nuk përmban dispozita të posaçme në pjesën e ndihmës juridike dhe faktikisht në entet ndëshkuese korrektuese as që ka sistem për ndihmë juridike për personat e dënuar si një prej garancive se të drejtat e tyre gjatë procedurës do të respektohen plotësisht dhe se personat e dënuar do të kenë mundësi reale që t'i ankimojnë vendimet tek drejtori i DES

¹¹ Ekipi i MPN-së nuk ka të dhëna për ndëshkimet e shqiptuara disiplinore vetëm për INK Shtip.

¹² I sjellur nga ana e drejtorit të DES, në qershor të vitit 2020.

ose të parashtrajnë padi tek gjykata administrative.

Në lidhje me ekzekutimin e masës disiplinore – izolim nga 3 deri në 14 ditë, është konstatuar se tek asnjë ent ndëshkues-korrektues nuk rrespektohet dispozita e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve ku është paraparë se “personin e ndëshkuar çdo ditë e viziton mjek, ndërsa drejtori i institucionit njëherë në javë”. Në numrin më të madh të institucioneve ndëshkuese-korrektuese në pjesën e kushteve materiale nuk respektohen as standardet nacionale, të cilët parashohin: “*Hapësira në të cilën kryhet ndëshkimi disiplinor izolim patjetër duhet të jetë më së paku 9m 3/4m², gjatë ditës të jetë e ndriçuar, të ketë tualet, ujë të pijshëm, shtrat me mbulojë, tavolinë dhe karrige dhe të jetë e ngrohur*”.¹³

3.1. SHTËPIA EDUKUESE - PËRMIRËSUESE TETOVË

Ekipi i MPN-së, vizitën e Shtëpisë edukuese përmirësuese (SHEP) Tetovë e realizoi pa paralajmërim më datë 21 dhjetor të vitit 2021, në bashkëpunim me d-r. Silvana Markovska – Simovska, specialist i psikiatrisë së fëmijëve dhe adoleshentëve, m-r. Ivo Kunoski, specialist i psikologjisë mjekësore, m-r. Aleksandra Coneva, punëtor i diplomuar social dhe prof.d-r. Blertha Ahmedi Arifi, docent në Fakultetin Juridik – Universiteti i Europës Juglindore.

SHEP Tetovë është vendosur në kompleksin e ri të mbyllur i cili ka për synim shqiptimin e masës edukuese – udhëzim në Shtëpinë edukuese përmirësuese, që është në pajtim me standardet ndërkombëtare të cilat parashohin se „*Të miturit nuk do të mbahen në institucione për të rritur, por në institucione të dizajnuara posaçërisht për ata*.”¹⁴

Në SHEP Tetovë akomodohen vetëm meshkuj, ndërsa fëmijët e gjinisë femërore të cilëve me vendim të plotëfuqishëm gjyqësor ju është shqiptuar masa edukuese e udhëzimit për në Shtëpinë edukuese-përmirësuese akomodohen në Shtëpinë edukuese-përmirësuese për femra që gjendet në Institucionin ndëshkues-korrektues (INK) Idrizovë. Ata janë të akomoduar në seksionin për femra, ku mes tjerave, akomodohen edhe femra të dënuara me aktgjykim të plotëfuqishëm me burgim pavarësisht lartësisë së dënimit.¹⁵

SHEP Tetovë gjendet në afërsi të fshatit Volkovijë, në lartësi mbidetare prej rreth 560 metrave, 20-30 kilometra larg Tetovës, ndërsa rreth 12 kilometra nga Gostivari. Deri tek

¹³ Neni 236 par.2 i Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve (“Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut” nr.99/2019 dhe 220/2019).

¹⁴ European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, Adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th meeting of the Ministers’ Deputies, në të njejtin drejtim janë edhe rekomandimet e Komitetit Europian për parandalim të torturës: „Juveniles deprived of their liberty under criminal legislation“ -Extract from the 24th General Report of the CPT, published in 2015; Termi “të mitur” në këtë raport shfrytëzohet si përkthim i termit ang. „juvenile“, edhe pse si term juridik në legjislacionin maqedonas pozitiv- juridik është zëvendësuar me termin “fëmijë”.

Shtëpia edukuese-përmirësuese ka rrugë të asfaltuar, por nuk ka transport publik të zhvilluar mirë. Përkatësisht, ishte përmendur linja e autobusave e cila nuk transporton çdo ditë.

Në këtë kuptim, sipas ekipit të MPN-së është e patjetërsueshme të ndërmerren masa që do të përmirësojnë qasjen deri tek Shtëpia edukuese përmirësuese dhe do t'i lehtësojnë kontaktet e fëmijëve me familjet e tyre. Njëkohësisht, është theksuar nevoja e ndërmarrjes së masave plotësuese me të cilat do të nxiten aktivitete për integrimin e fëmijëve në rrethin kulturor, ekonomik dhe social të shoqërisë.¹⁶

Kapaciteti shtëpisë është për 110 fëmijë, ndërsa në ditën e vizitës ishin akomoduar 19 fëmijë. Nëse merren parasysh standardet europiane dhe tendencat moderne të cilat i referohen përparësive të institucioneve me kapacitete të vogla akomodimi, si dhe numrit mesatar të deritanishëm të fëmijëve të cilët kanë qenë të akomoduar në shtëpitë edukuese-përmirësuese tek ne, mandej mbetet e hapur pyetja se vallë me të vërtetë ishte i patjetërsueshëm ndërtimi i shtëpisë edukuese-përmirësuese me kapacitet për 110 fëmijë, në kushte kur gjithnjë e më shumë iu referohen alternativave të vuajtjes së dënimit në raste kur bëhet fjalë për fëmijë¹⁷.

Në pjesën më të madhe kushtet materiale i plotësojnë standardet e parapara, ndërsa duke pasur parasysh se bëhet fjalë për objekt i cili funksionon më pak se dy vite, mjetet dhe inventari janë të reja dhe të ruajtura.

Përkatësisht, çdo fëmijë ka shtrat të vetin, të pajisur me mbuloje të pastër. Në çdo dhomë ka dollap të posaçëm për gjërat personale, televizion, tavolinë pune dhe karrige. Në të gjitha dhomat ka hapësira në të cilat depërton dritë e mjaftueshme e dritës gjatë ditës, ndërsa gjithashtu çdo dhomë ka edhe tualet të vetin. Në ditën e vizitës është konstatuar se higjiena nëpër të gjitha hapësirat ishte në nivelin e duhur, ndërsa sipas informatave të fituara çdo fëmijë ishte i angazhuar për mirëmbajtjen e të njëjtës, secili në dhomën e vet. Për hapësirat e përbashkëta ka orare të posaçme të kujdestarisë. Ekipi i MPN-së ka konstatuar se në institucion mbahet llogari për higjienën dhe për vetë faktin që ka (check) lista të posaçme për verifikim vizuel të pastërtisë dhe gjendjes së inventarit.

Gjatë vizitës është potencuar se fëmijët në çdo kohë mund të vizitohen nga prindërit e tyre dhe nga anëtarët e tjerë të familjes më të ngushtë, si dhe (me leje të drejtorit) edhe

¹⁵ „Aktvendim për shpërndarjen e personave të dënuar dhe fëmijëve në institucionet ndëshkuese – korrektuese dhe edukativo – korrektuese, si dhe personave të paraburgosur në seksionet e paraburgimit në institucionet ndëshkuese – korrektuese”, Gazeta zyrtare nr.10/2020, data e publikimit të Gazetës zyrtare: 16.01.2020.

¹⁶ Në përputhje me rregullat Europiane për kundërvajtës të mitur të cilët janë lëndë e sanksioneve ose masave, që parashohin se institucionet për të mitur duhet të jenë të vendosur në vende që kanë qasje të lehtë dhe që e lehtësojnë kontaktin mes të miturve dhe familjeve të tyre. Ato duhet të jenë të vendosura në atë mënyrë që do ta lehtësojnë integrimin në rrethin social, ekonomik dhe kulturor të bashkësisë..

¹⁷ Komiteti European për parandalim të torturës, gjithashtu në këtë kuptim si shembull pozitiv i përmend institucionet për të mitur të cilët mbështeten në konceptin e njësisve të vogla akomoduese me ekipe të ekipuara mirë, ku secila përbëhet nga një numër i kufizuar i dhomave njështratëshe (zakonisht jo më shumë se dhjetë), si dhe hapsirës së përbashkët.

nga persona tjerë. Në këtë kuptim, nga ana e të punësuarve u pohua se drejtori në më shumë raste kanë iniciuar dhe ndihmuar në organizimin e këtyre vizitave. Megjithatë, disa fëmijë theksuan se shpesh të afërmit e tyre nuk mund të vijnë "meqënëse ajo kushton" duke aluduar në harxhimet e udhëtimit, ndërsa u morën informacione edhe për disa fëmijë të cilët askush nuk i viziton.

Korrespondenca me prindërit dhe familjarët është pa kufizime edhe pse nuk praktikohet shumë shpesh. Në lidhje me kontaktet telefonike, është potencuar se fëmijëve ju lejohet dy herë në javë dhe sipas nevojës në raste të caktuara, por edhe vet ata potencuan se ajo nuk është e mjaftueshme dhe se kanë nevojë për leje për kontakte më të shpeshta telefonike me të afërmit e tyre.

Në këtë kuptim edhe ekipi i MPN-së konsideron se është e nevojshme që të bëhet vlerësim në suaza të shtëpisë edukuese – përmirësuese për nevojën e mundësisit të kontakteve më të shpeshta telefonike të fëmijëve me të afërmit e tyre. Faktikisht edhe standardet ndërkombëtare i referohen kontakteve të shpeshta telefonike me familjen dhe të afërmit, si dhe formave tjera të komunikimit me botën e jashtme. Nga këtu, ekipi i MPN-së e inkurajon Shtëpinë të rrisë zbatimin e teknologjive të reja informative gjatë komunikimit të fëmijëve me të afërmit e tyre nëpërmjet vendosjes në disponim të mjeteve dhe mundësisit të video thirrjeve.

Standardet ndërkombëtare dhe legjislacioni vendas parasheh që çdo fëmijë në moshën e shkollimit të obligueshëm ka të drejtë shkollimi që i përgjigjet nevojave dhe aftësive të tij/sajja dhe i cili është i dizajnuar për ta përgatitur për rikthim në shoqëri. Megjithatë, ekipi i MPN-së gjatë vizitës konstatoi se asnjë prej fëmijëve të akomoduar në Shtëpinë edukuese-përmirësuese nuk viziton arsim formal. Ishin marrë të dhëna se me përkrahje të UNDP-së janë angazhuar arsimtarë nga shkolla e fshatit fqinjë të cilët iu mbanin orë fëmijëve nga lënda e maqedonishtes, matematikës dhe anglishtes. Fëmijët ishin ndarë në dy grupe, konform nivelit të arsimit. Projekti i këtillë kishte zgjatur deri në gusht të vitit 2021 dhe që atëherë procesi arsimor ishte ndërprerë plotësisht.

Gjatë vizitës nga ana e personave zyrtarë që ishin udhëheqës jemi informuar se në suaza të Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës përgatitej program e posaçme dhe se procesi arsimor pritet të funksionojë përsëri në fillim të vitit 2022.

Gjatë vizitës ishte konstatuar se në periudhë prej datës 01.01. e deri më 21.12.2021, janë realizuar gjithsej 34 procedura disiplinore, prej të cilave 11 herë janë sjellur aktvendime me të cilat ka qenë e shqiptuar masa e referimit për në dhomë të veçantë në kohëzgjatje prej 7 ditëve, 6 herë në kohëzgjatje prej 5 ditëve dhe 8 herë referimi në dhomë të posaçme ka qenë i shtyrë me kusht. Në 2 procedura është vendosur që të shqiptohet masa edukuese - kufizim i komoditeteve në kohëzgjatje prej 3 muajve, 2 herë ka qenë e shqiptuar vërejtje publike, ndërsa 4 herë vetëm vërejtje dhe në 1 procedurë fëmija ka qenë i liruar nga përgjegjësia.

Këto 34 procedura në të cilat është vendosur me aktvendim janë bërë si shkak i shkeljeve të kryera nga ana e 14 fëmijëve. Më së shumti procedurat që janë udhëhequr kundër një fëmije janë 6, ndërsa kundër shumë fëmijëve tjerë janë bërë nga 4 apo 5 procedura.

Në këtë kuptim, nëse merret parasysh shkalla e përsëritjes së shkeljeve disiplinore ose shqiptimi i masës së referimit në dhomë të posaçme, atëherë ndoshta imponohet edhe nevoja e përkushtimit më të madh të vëmendjes gjatë konfirmimit të aktiviteteve të posaçme korektuese që ekipi profesional duhet t'i ndërmarrë kundër fëmijës për kohëzgjatjen e ndarjes në dhomë të posaçme, përkatësisht gjatë përgatitjes së programit të posaçëm për trajtim të përforcuar, që konform Udhëzimit është i paraparë që të përgatitet në kolegiumin arsimor.

Sipas llojit të shkeljeve të kryera disiplinore për të cilat janë ngritur procedura disiplinore, numri më i madh i tyre ka të bëjë për "sulm fizik të fëmijës", ose gjithsej 9 prej tyre, ndërsa 7 janë për moszbatimin e urdhërit të personit zyrtar, 6 janë për shkak të hyrjes ose përpunimit të lëndëve që mund të përdoren për sulm ose lëndim, 4 për shkak të rrezikimit të shëndetit të vet me vetëlëndim, 3 për shkak të kryerjes së dëmit më të madh material dhe nga 1 për tentim për arratisje dhe shkelje të rregullave për mbrojtje nga zjarri.

Nga bisedat e bëra me personelin dhe fëmijët e akomoduar në institucion, janë marrë të dhëna se sulmet fizike si shkelje më të përfaqësuara disiplinore për të cilat janë udhëhequr procedura nuk kanë rezultuar me lëndime të rënda trupore. Megjithatë, ekipi i MPN-së e theksoi obligimin e të punësuarve dhe personave zyrtarë që të zhvillojnë qasje dinamike që do ta garantojë sigurinë e çdo fëmije. Kujdes i veçantë është i patjetërsueshëm që t'i kushtohet mbrojtjes së të miturve të dobët dhe pengimit të viktimizimit të tyre.

Ekipi i MPN-së, gjithashtu në mënyrë të veçantë potencon se administrata e shtëpisë ka përgjegjësi që të ndërmarrë masa të posaçme të kujdesit për mbrojtjen e fëmijëve nga të gjitha format e keqpërdorimit, duke përfshirë edhe shqetësimet seksuale apo ndonjë lloj tjetër shqetësimi. Anëtarët e personelit duhet të kenë kujdes për shenjat e maltretim (duke përfshirë sulm fizik dhe seksual, keqpërdorim verbal, zhvatje dhe vjedhje të gjësendeve tjera materiale të të miturve) dhe duhet të dijnë se si të reagojnë në mënyrë adekuate dhe të miratojnë qëndrim proaktiv për të penguar incidentet e tilla.

Gjatë vizitës, ekipi i MPN-së nga inspektimi në evidencën për përdorimin e mjeteve të shtrëngimit vërejtë se në të njëjtën nuk është regjistruar asnjë rast, ndërsa gjithashtu edhe personat zyrtar potencuan se në shtëpi nuk përdoret dhuna, as mjetet e shtrëngimit ndaj fëmijëve të cilët janë duke vuajtur masën disiplinore - referim në Shtëpinë edukuese - përmirësuese. Në anën tjetër, nga bisedat e bëra me fëmijët janë marrë informacione se ka pasur raste kur janë goditur me shkopinj prej druri ose madje me "shuplaka edukuese". Përkatësisht, metodat e këtilla "edukuese" janë zbatuar prej disa të punësuarve në situata kur kanë intervnuar gjatë përleshjes fizike ose grindjes verbale para se të eskalojë, si dhe për shkak të mosrespektimit të urdhëresave ose sjelljes së pahijshme dhe të pafytyrë ndaj personave zyrtarë. Sipas shumicës të cilët i theksuan këto metoda "edukuese", të njëjtit nuk kanë vepruar për qëllim të lëndimit fizik apo shkakimit të dhimbjes serioze, por shumica kanë synuar manifestimin e forcës dhe autoritetit për sjelljen e pahijshme.

Gjatë vizitës nuk ishin vërejtur asnjëlloj lëndë apo mjeti që shfrytëzohen për maltretim apo ndonjë lloj tjetër të veprimit mizor, johuman apo nënçmues, ndëshkues ose poshtërues mirëpo në një prej hapsirave zyrtare janë vërejtur shkopinj prej druri të cilët

mund të shfrytëzohen konform pohimeve të marra për sanksionim "edukativ".

Në këtë kuptim, ekipi i MPN-së rekomandon që të ndërmerren masa për inkurajimin e fëmijëve që të paraqesin raste eventuale të maltretimit ose vepërimit jo adekuat nga ana e personave zyrtarë përmes bërjes të qartë atyre se do të mbrohen dhe nuk do të vuajnë asnjë pasojë të dëmshme për shkak të paraqitjes së dorëzuar.

Ekipi i MPN-së gjithashtu rekomandon që menjëherë të ndërprehet çfarëdo lloj sanksionimi që mund të ndikojë në mënyrë nënçmuese dhe degraduese ndaj fëmijëve të akomoduar në shtëpi, si dhe joshja e përdorimit të forcës dhe mjeteve të detyrimit, e cila do të jetë e përcjellur me vlerësimin e justifikimit për të njëjtën.

Ekipi i MPN-së gjatë vizitës mori informacione se çdo fëmijë ka sigurim shëndetësor dhe se të gjitha harxhimet që kanë të bëjnë me mjekimin e fëmijëve dhe përmirësimin e shëndetit të tyre mbulohen nga ana e Shtëpisë. Harxhimet për furnizimin e barërave gjithashtu mbulohen plotësisht nga ana e Shtëpisë, ndërsa gjatë inspektimit në ambulancë është vërejtur se disa pako me barëra janë me afat të skaduar, me ç'rast është rekomanduar që të njëjtit menjëherë të largohen dhe në të ardhmen të kenë kujdes për të njëjtën.

Personeli profesional i shtëpisë që kujdeset për shëndetin fizik dhe mendor të fëmijëve është i përbërë nga një motër medicinale, një psikolog, një pedagog dhe një punëtor social të cilët janë në dispozicion çdo ditë. Mjeku i përgjithshëm është prezent njëher në javë dhe në mënyrë plotësuese sipas nevojës, ndërsa në dispozicion është edhe stomatologu për kujdes themelor në ordinancën e pajisur të shtëpisë. Në bashkëpunim me Qendrën Klinike Tetovë, fëmijët kanë në dispozicion kujdes psikiatrik sipas nevojës. Përkatësisht, të gjithë fëmijët kanë mjek amë në Shtëpinë e shëndetit Tetovë dhe psikiatër amë në Qendrën Klinike Tetovë.

Gjatë vizitës, gjithashtu është konstatuar se diagnoza psikiatrike janë vendosur tek 58% e fëmijëve në shtëpinë edukuese - përmirësuese. Diagnoza më shpesh të vendosura sipas Klasifikimit ndërkombëtar të sëmundjeve (MKB - 10) janë F91 (Çrregullim i sjelljes) dhe rrjedhimisht F41.2 (Çrregullim i përzier i ankthit - depresionit), F92 (Çrregullim i përzier i sjelljes dhe emocioneve), F44.4 (Çrregullim disociativ motorik). Gjendjet më të shpeshta komorbide janë këto diagnoza: F51 (Çrregullim joorganik i të fjeturit), F65.2 (Egzibicionizëm), F64.8 (Çrregullime tjera të identitetit gjinor), F60.3 (Personalitet emocional jostabil), G44 (Sindrome tjera të kokëdhimbjes).

Shërbimet profesionale fëmijët i pranojnë në institucionet shëndetësore jashtë shtëpisë, ndërsa atje janë të shoqëruar nga policia e burgut, që ndikon, respektivisht e kufizon ndjenjën e sigurisë dhe besueshmërisë gjatë bisedës me psikiatrin. Kontrollimet e gjendjes mendore dhe efektet e barërave, për shkak të faktit se duhet të transportohen tek institucionet shëndetësore, nuk janë aq të shpeshta. Disa fëmijë shkojnë më shpesh në kontrollë, për shkak të përkeqësimit të gjendjes, ndërsa ata që nuk ankohen për vështirësi paraqiten për kontrollë edhe pas disa muajve. Në kuadër të kësaj është me rëndësi të përmendet se kontrollën mjekësore e kryen specialist psikiatër, dhe jo psikiatër i fëmijëve apo adoleshentëve dhe me atë paraqitet rreziku i trajtimit sikurse i individëve

të rritur edhe në lidhje me barërat edhe dozat, edhe pse shkencëtarisht është vërtetuar se pjekuria e trurit nuk është deri në moshën 18 vjeçare, por deri në moshën 24 vjeçare të jetës.

Në lidhje me trajtimin farmakologjik është konstatuar se me terapi antipsikotike me Risperidone janë tre fëmijë, me Nozinan (Levomepromazine) janë gjashtë fëmijë, me Olanzapine janë tre fëmijë dhe me Prazine është një fëmijë. Disa fëmijë njëkohësisht trajtohen me dy lloj barëra antipsikotike, ndërsa një fëmijë i është përshkruar terapia para disa muajve me dy antipsikotikë dhe të tretin sipas nevojës, të gjitha këto jipen në të njëjtën kohë. Nga terapia anksiolitike, gjashtë fëmijë janë në terapi me Helex (Alprazolm), nëntë fëmijë janë me Diazepam, tre fëmijë me Flurazepam dhe një me Prazepam. Disa prej tyre marrin nga dy prej këtyre barërave. Nga terapia antidepresive, tre fëmijë janë me Sertraline, dy janë me Paroxetine dhe dy me Escitalopram. Nga hipnotikët, madje tetë fëmijë pranojnë Sanval, përkatësisht Zolpidem si terapi për pagjumësi. Nga Psikostabilizatorët, vetëm një fëmijë është në terapi me acid valproik, përkatësisht Depakine. Asnjë fëmijë që edukohet nuk është vendosur në terapi me psikostimulans, duke pasur parasysh faktin se në vendin tonë nuk është regjistruar asnjë ilaç psikostimulativë ose anti-ADHD dhe për shkak të kësaj këto barëra nuk janë në dispozicion as në këto institucione.

Për shkak të efekteve potencialisht të dëmshme nga trajtimi psikofarmakologjik i kësaj popullate, përdorimi i barërave psikiatrike duhet të kufizohet për gjendjet për të cilat janë krijuar, përkatësisht për trajtim të çrregullimeve serioze mendore. Rritja e përdorimit e barërave psikofarmakologjike jo vetëm që mund të jetë zgjidhje e gabuar për shkak të veprimit të tyre ndaj zhvillimit të trurit, por ajo gjithashtu mund të pengojë përpjekjet për rehabilitimin e këtyre individëve të rinj. Qasja e këtyre rrallë mundëson zgjidhje konstruktive të problemeve të tyre për të zhvilluar aftësi jetësore adekuate dhe përsëri të mund të reintegrohen në shoqëri.

Në këtë kuptim, AP-MPN rekomandon që barërat psikotropike të shfrytëzohen me kujdes të shtuar dhe vetëm pas vlerësimit të rreziqeve potenciale, përfitimeve, efekteve negative dhe alternativave tek të rinjtë. Nëse shfrytëzohen barëra psikotrope, mjekët duhet të zbatojnë plan të zhvilluar individual dhe gjithëpërfshirës për trajtim të shëndetit mendor i cili përfshin pajtim, përputhshmëri dhe pjesëmarrje aktive të të rinjëve, si dhe modalitete të terapisë individuale, grupe dhe familjare dhe intervenime tjera adekuate të trajtimit. Trajtimi efektiv dhe menaxhimi me barëra psikotrope në fillim kërkon identifikim të vëmendshëm të simptomave të synuara, përcjellje të përgjigjes nga trajtimi dhe skringing të rregullt të efekteve negative.

Konstatimet dhe rekomandimet e përgjithshme nga vizitat e kryera në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese

Gjendje të konstatuara

- Shkallë e lartë e rrezikut nga tortura dhe veprimi tjetër jopërkatës në institucionet ndëshkuese-korrektuese;
- Frikë nga pasojat negative të personat e paraburgosur dhe të dënuar për paraqitjen e rasteve të torturës, keqtrajtimit dhe sjelljeve të tjera jopërkatëse nga personeli i burgut;
- Shkarkimi dhe emërimi i drejtorëve të burgjeve dhe zëvendësve të tyre nga ana e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut nuk kryhet në bazë të kompetencës dhe aftësisë së tyre për ushtrimin e funksionit;
- Mbipopullimi në institucionet ndëshkuese-korrektuese është sërish një problem aktual;
- Kushtet në të cilat janë vendosur shumica e të dënuarve në ENK Idrizovë, në të ashtuquajturin Seksion i "mbyllur" dhe "ambulancor" janë johumane dhe degraduese;
- Numër i pamjaftueshëm i personelit të burgjeve, veçanërisht i punonjësve të policisë së burgjeve, për shkak të të cilit nuk mund të garantohet në mënyrë adekuate siguria e të dënuarve dhe e të paraburgosurve;
- Kujdesi shëndetësor edhe mëtej mbetet një nga problemet kryesore në institucionet ndëshkuese-korrektuese;
- Mungesë e kapaciteteve për realizimin e aktiviteteve të parapara për trajtimin e të dënuarve, me qëllim arritjen e qëllimeve të dënimit - risocializim dhe adaptim social.
- Akomodim jo adekuat dhe mungesë e trajtimit të duhur për edukimin, riedukimin, socializimin dhe risocializimin e fëmijëve të gjinisë femrore të cilave me vendim të plotfuqishëm u është shqiptuar masa edukative për dërgim në ent edukues-korrektues, ndërkaq masën e vuajne në pjesën e femrave të ENK Idrizovë ;
- Mungesë e procesit të rregullt formal-arsimor për fëmijët në entet edukuese-korrektuese;
- Kontrollë psikiatrike joadekuate të fëmijëve në Entin edukues-korrektues Tetovë (nuk janë kontrolluar nga ana e psikiatrit të specializuar për psikiatri të fëmijëve dhe adoleshentëve), rreziku për t'u trajtuar si të rritur në lidhje me barërat dhe dozat.

Rekomandime për përmirësimin e gjendjeve të konstatuara

- DES të marrë masa shtesë me të cilat do të zvogëlohet rreziku nga tortura dhe veprimi tjetër joadekuat ndaj personave të dënuar përmes një mbikëqyrjeje të forcuar profesionale dhe inspektimit të drejtpërdrejtë në funksionimin e institucioneve ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, si dhe inkurajimin e personave të paraburgosur dhe të dënuar të paraqesin rastet e torturës dhe veprimeve të tjera jopërkatese nga ana e personelit të burgut;
- Respektimi i rregullave evropiane dhe rregullores kombëtare gjatë emërimit të drejtorëve dhe zëvendësve të tyre në institucionet ndëshkuese-korrektuese duhet të jetë imperativ për çdo qeveri. Çdo institucion ndëshkues-korrektues duhet të ketë një drejtor profesionist, të kualifikuar në mënyrë përkatese, jopolitik, i cili është zgjedhur me kujdes për shkak të përshtatshmërisë dhe integritetit të tij për të kryer atë që është një nga detyrat më komplekse në shërbimin publik;
- Qasje sistemore në përbaljen me mbipopullimin në institucionet ndëshkuese-korrektuese, përmes vendosjes së dialogut të vazhdueshëm, mirëkuptimit të ndërsjellë dhe veprimit të autoriteteve kompetente, drejtuesve të Drejtorisë për ekzekutimin e sanksioneve dhe institucioneve ndëshkuese-korrektuese, ligjvënësve, gjyqtarëve, prokurorëve dhe të gjithë faktorëve të tjerë aktivë;
- Renovimi i objekteve ekzistuese dhe fillimi i aktiviteteve për ndërtimin e objekteve të reja akomoduese për të dënuarit në seksionin e mbyllur të INK-ENK Idrizovë medoemos duhet të jetë prioriteti i Drejtorisë për ekzekutimin e sanksioneve dhe autoriteteve kompetente;
- Autoritetet e burgut medoemos duhet të garantojnë sigurinë e përgjithshme dhe sigurinë personale të çdo të dënuari, për çka është e nevojshme DES në koordinim me udhëheqësinë e secilit institucion ndëshkues-korrektues, t'i qaset zbatimit të menjëhershëm të të gjitha aktiviteteve të parashikuara në Strategjinë kombëtare për zhvillimin e sistemit penitenciar. (2021 -2025) që kanë për qëllim realizimin e objektivit të 4-të strategjik: Sigurimi i një mjedisi të sigurt për personat e dënuar dhe personelin në INK dhe IEK;
- Praktikrat johumane dhe degraduese të përdorimit të rripave të lëkurës në Burgun Shkup dhe ENK Idrizovë, duhet të ndërpriten menjëherë;
- Kujdesi shëndetësor për të dënuarit, përfshirë edhe mbrojtjen e shëndetit mendor, duhet të jetë një nga prioritetet e Ministrisë së Shëndetësisë, Drejtorisë për ekzekutimin e sanksioneve, institucioneve ndëshkuese-korrektuese dhe autoriteteve të tjera kompetente;
- Rritja e kuadrove në sektorët e risocializimit dhe profesionalizimi i tyre, duke siguruar njëkohësisht burimet e nevojshme për realizimin papengësë të aktiviteteve të trajtimit është obligim i DES që doemos duhet t'a përmbushë si parakusht i domosdoshëm nga i cili varet edhe realizimi i qëllimit të dënimit - risocializimi dhe adaptimi social i personave të dënuar;
- Është e domosdoshme që Ministria e drejtësisë dhe Drejtoria për ekzekutimin e sanksioneve të marrin masa konkrete për të siguruar që fëmijët e gjinisë femërore të cilave me vendim të formës së prerë u është shqiptuar masa edukative dërgim në ent edukues-korrektues, të akomodohen në institucion të dizajnuar në mënyrë të veçantë për ato dhe nevojat e tyre, në bazë të barabartë me fëmijët e gjinisë mashkullore;

- Ministria e arsimit dhe shkencës, në koordinim me DES, institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, duhet t'i qasen realizimit të detyrimit për sigurimin e arsimit për çdo person të dënuar me burg dhe për çdo fëmijë që i është shqiptuar masa edukative - dërgim në ent edukues -korrektues;
- Në kujdesin për shëndetin mendor të fëmijëve në Entin edukues-korrektues Tetovë medoemos duhet të përfshihet edhe një psikiatër i specializuar për psikiatrinë e fëmijëve dhe adoleshentëve.

4

STACIONET POLICORE ME KOMPETENCA TË PËRGJITHSHME

Të vepruarit me të arrestuarit, personat e privuar nga liria si dhe të ndaluarit në stacionet policore me kompetenca të përgjithshme, ekipi i MPN-së e hulumtoi nëpërmjet realizimit të vizitave të paparalajmëruara në stacionet policore në rajonin e SPB Strumicë dhe SPB Ohër. Në këtë drejtim, në vitin 2021 ishin vizituar stacionet policore me kompetenca të përgjithshme në Strumicë, Radovish, Vallandovë, Gjevgjeli, si dhe në Kërçovë, Strugë, Ohër dhe Dibër.

Qëllimi i vizitave ishte hulumtimi i mundësisë që personat e ndaluar në stacionet policore të shfrytëzojnë të drejtën e avokatit, domethënë, pas vizitave të realizuara gjatë vitit 2020, në stacionet policore me kompetenca të përgjithshme në rajonin e SPB Shkup, me theks të problematikës së njëjtë.

Pikërisht, mundësia që personi i cili gjindet në paraburgim policor të ketë të drejtën e avokatit e cila paraqet garancë themelore për parandalim të keq-veprimit dhe e promovon edhe kulturën e transparencës në lidhje me privimin nga liria, duke i inkurajuar pushtetarët që të respektojnë dinjitetin njerëzor të personit të ndaluar në procedurën policore

Të dhënat për numrin e të arrestuarëve, të privuarve nga liria dhe personave të ndaluar në stacionet policore me kompetenca të përgjithshme në rajonin e SPB Strumicë dhe SPB Ohër të cilët e kanë shfrytëzuar të drejtën e thirrjes së avokatit në masë të gjerë janë identike edhe me të dhënat e Raportit të ekipit të MPN-së i cili ka të bëjë me qasjen deri te e drejta e avokatit në stacionet policore me kompetenca të përgjithshme në rajonin e SPB Shkup të vitit 2020. Pikërisht, tek të arrestuarit dhe personat e privuar nga liria, ajo përqindje është nën ose rreth 5%, kurse te personat e ndaluar ajo është rreth 10-15%.¹⁸

¹⁸ Duhet të merret parasysh se personat e arrestuar të cilët kanë qenë të privuar nga liria, e të cilët kanë thirrur avokat shpeshherë janë ata të cilët kanë qenë të mbajtur, në atë drejtim kur të analizohet numri i të arrestuarëve dhe personave të privuar nga liria të cilët nuk janë mbajtur, do të fitohet numri mesatar i cili është edhe më i vogël se 5%.

Përqindja e vogël e cila rezulton me numrin e vogël të personave që e kanë shfrytëzuar të drejtën e avokatit në stacionet policore është e kundërta në proporcion me rrezikun e të vepruarit jo të drejtë/përkatës në stacionet policore dhe të drejton në nevojën e ndërmarrjes së masave konkrete të cilat do të kontribuojnë në efektimin e të drejtës për avokat në procedurën policore si qasje reale dhe faktike.

Gjatë kohës së vizitave ishte konstatuar se gjendja socio-ekonomike e personave të cilët shoqërohen në stacionet policore theksohet si një nga shkaqet kryesore për shkak të të cilave këto persona nuk vendosin të shfrytëzojnë të drejtën e avokatit. Njëkohësisht, ishte konstatuar se nuk ka mekanizëm juridik dhe faktik i cili është i zhvilluar mjaftueshëm i cili do të mundësojë që personave që duan, por vlerësojnë se nuk kanë mjaftueshëm mjete, të shfrytëzojnë të drejtën e avokatit në procedurën policore.

Nga aspekti normativo-juridik, Ligji për Procedurë Penale parashikon se personi i privuar nga liria dhe i ndaluar në stacion policor „*bnë kohën prej orës 20:00, në mbrëmje, deri 08:00, në mëngjes, ka të drejtën e avokatit nga lista e avokatëve kujdestar, të cilën e përpilon Dhoma e Avokatëve e Republikës së Maqedonisë. Hargjimet për avokatin kujdestar si mbrojtës në kohën e mbajtjes gjatë natës bien nën ngarkesë të Buxhetit të Republikës së Maqedonisë.*”

Kjo dispozitë nuk parasheh përjashtime dhe ka të bëjë me të gjithë personat të cilët privohen nga liria dhe ndalohen në periudhën e theksuar. Dispozita e këtillë është parakusht i mirë normativ për qasje deri te e drejta e avokatit, për këshillë juridike pa pagesë, shërbim ose ndihmë për personat e privuar nga liria dhe të ndaluar në stacion policor. Megjithatë, në praktikë ekipi i MPN konstatoi se pothuajse as edhe një nga personat zyrtarë në stacionet policore nuk është i njoftuar me dispozitën, poashtu, as personat të cilët e kanë këtë të drejtë, nuk janë të informuar.

Gjatë kohës së vizitave, ngjashëm si edhe gjendja e notuar në vitin paraprak raportues në stacionet policore me kompetenca të përgjithshme në rajonin e SPB Shkup, ekipi i MPN konstatoi se madje edhe në këta raste të rralla kur në disa nga stacionet policore të cilat kanë lista të avokatëve kujdestar, ndonjë person i mbajtur do të paraqesë se dëshiron të thirrë avokat, ose në rastet kur është e obligueshme prezenca e avokatit (për shembull kur punohet për mbajtje ose bisedë me fëmijë në konflikt me ligjin), zyrtarët policor ballafaqohen me vështirësi që të sigurojnë prezencë. Pikërisht, avokatët shpeshherë nuk janë të kapshëm, ose gjejnë arsye të llojllojshme për shkak të të cilave nuk mundën të jenë prezent. Sipas zyrtarëve policor edhe këtu shkak i vërtetë për këtë është fakti se avokatët vlerësojnë se nuk iu paguhet shërbimi.¹⁹

¹⁹ Më tepër për këtë mund të shihet edhe te Komenti i Ligjit për Procedurë Penale, ku, midis tjerash, potencohet edhe ajo se: “... praktika tregon se avokatët nuk i vlerësojnë këtë lista si obligim serioz, por vetëm si shprehje e interesit. Patjetër të ekziston listë më e ngushtë e avokatëve të vërtetë kujdestar të cilët obligativisht do të paraqiten në thirrje. Përveç kësaj, kuptohet edhe ajo që Dhoma e Avokatëve duhet të sanksionojë mosparaqitjen e avokatëve, posaçërisht atyre kujdestar... Nuk është me më pak vlerë çështja në lidhje me buxhetin, përkatësisht, kush do të mbulojë hargjimet për avokat. LPP tani në mënyrë eksplicite parasheh se hargjimet për avokat nga lista e avokatëve kujdestar i cili do të angazhohet gjatë natës (ndërmjet orës 22, në mbrëmje, dhe orës 6, në mëngjes), do të bien barrë e Buxhetit Shtetëror, e cila nuk është mjaftueshëm precize (neni.161 paragrafi (1) i LPP)”.

Pa marrë parasysh nëse është ky shkaku i vërtetë i mos qasjes deri te avokati, vetë fakti që kjo situatë është e notuar në shumicën e stacioneve policore në rajon, në më së paku tre sektore të ndryshme për punë të brendshme, përdëfton në atë se bëhet fjalë për problem ndaj të cilit bashkarisht organet dhe organizatat kompetente t`i kushtojnë vëmendje.

Në këtë drejtim, AP-MPN rekomandon operacionalizimin e sistemit të mbrojtjes juridike i cili do të sigurojë mbrojtje në kohë, efektive dhe kualitative të personave të thirrur, të arrestuarit, personave të privuar nga liria si dhe personave të mbajtur në stacionet policore.

Gjatë kohës së vizitave kujdes i veçantë iu përkushtua edhe hapësirave të zyrtarëve policor, për të cilat ekipi i MPN-së ishte i informuar, apo vlerësonte se shfrytëzohen ose munden të shfrytëzohen si vende ku realizohen bisedat me të thirrurit, të arrestuarit dhe personat e privuar nga liria dhe të mbajtur. Gjatë inspektimit të gjendjes faktike ishin marrë parasysh edhe konstatimet e Komitetit Evropian për Prevenim nga Tortura me të cilat janë të notuar më shumë raste të personave të arrestuar të cilët janë ankuar për maltretim në stacionet policore në të cilat janë shoqëruar. Pikërisht, përskaj maltretim gjatë kohës së arrestimit, potencohen edhe raste në të cilat personat e arrestuar kanë qenë të maltretuar edhe në zyrat brenda në stacionet policore me qëllim të detyrimit që të pranojnë ose informatave tjera. Një pjesë e lëndëve në të cilat personat potencojnë se kanë qenë të sulmuar/qëlluar janë edhe toki-voki Motorola, llamba të ndryshme elektrike e të ngjashme.²⁰

Në këtë drejtim, ishte konstatuar se pjesa më e madhe e stacioneve policore, të cilat ishin vizituar, nuk posedojnë me hapësira të veçanta për biseda, për shkak të të cilëve, për këtë qëllim, shfrytëzohen zyrat e zyrtarëve të uniformuar policor, ose ata të inspektorëve, kur bëhet fjalë për vepra penale. Kështu është rasti me Stacionet Policore në Radovish, Vallandovë, Ohër, Strugë dhe Dibër. Në Stacionin Policor në Kërçovë një nga objektet është krejtësisht i rinovuar dhe në të MPN-ja vërejti hapësira të posaçme për ndalim dhe bisedim me persona, por gjatë kohës së vizitës ishte konstatuar se për pjesën e rinovuar të Stacionit Policor akoma nuk është realizuar pranimi teknik, dhe për këtë shkak ata hapësira aspak nuk shfrytëzohen. Në Stacionin Policor në Strumicë në afërsi të hapësirës së udhëheqësit të ndërrimit ka hapësirë e cila shfrytëzohet për biseda nga ana e zyrtarëve të uniformuar policor, por në rastet kur bëhet fjalë për persona të privuar nga liria dhe të shoqëruar në stacionin policor për shkak të marrjes në pyetje ose mbajtjes, inspektorët bisedat me këta persona i realizonin në zyrat e tyre zyrtare. Në Stacionin Policor Gjevgjeli në pjesën ku gjinden hapësirat për mbajtje ka edhe hapësira të veçanta për bisedë, pranë të cilave ka edhe hyrje të veçantë. Ky stacion policor është shembull i mirë se si duhet të jenë të pajisura hapësirat për biseda, duke e pasur parasysh se janë të pajisura me tavolina dhe karrike të përforcuara/statike dhe në vend të dukshëm janë të vendosur këshillat për të drejtat e të thirrurve, të arrestuarve dhe personave të mbajtur në më shumë gjuhë. Njëkohësisht, ka të vendosura edhe video kamera dhe janë të larguara të gjitha sendet tjera.

²⁰ Raporti CPT/Inf (2021) 8 nga vizitat e realizuara në Republikën e Maqedonisës së Veriut, i shpallur më 11 maj 2021, në lidhje me gjendjen e konstatuar gjatë kohës së vizitës në periudhën prej 2 deri 10 dhjetor 2019

Duke u bazuar në gjendjen e konstatuar, AP-MPN e shpreh nevojën që në të gjitha stacionet policore sa më shpejtë të përshtaten hapësira të veçanta për biseda të cilat do të pajisen me kamera për video-mbikëqyrje, tavolina dhe karrike të përforcuara/statike si dhe mjete tjera të nevojshme (postera me këshilla për të drejtat), prej të cilave do të largohen të gjitha sendet të cilat do të mund të shfrytëzohen për të frikësuar, maltretuar ose eventualisht për të lënduar veten. Njëkohësisht, është e nevojshme të bëhet kujdes i madh dhe në pajtim me Ligjin për të Drejtat e Fëmijëve, bisedat me fëmijët të realizohen në hapësira të veçanta konform moshës së tyre.

Në pjesën e të vepruarit me emigrantët, përkatësisht të huajt, është konstatuar se ata që janë gjetur në territorin i cili është nën kompetencë të stacioneve policore të lartpërmendura, menjëherë shoqërohen në Qendrat Pranuese Tranzite në Gjevgjeli dhe Tabanocë, pa u zbatuar procedurë adekuate për t`i informuar për të drejtat e tyre. Në rastet më të shpeshta, ata as që futen në stacionet policore, por mbahen përpara stacioneve policore (në rrethin e stacionit) derisa të arrijnë mjetet e udhëtimit të cilat do t`i transportojnë deri te ndonjë Qendër Pranuese. Në këtë drejtim, ata as nuk janë evidentuar si persona të cilët janë arrestuar nga ana e zyrtarëve policor nga stacionet konkrete policore. Ky "sigurim" mund të zgjasë prej 15 minuta deri disa orë.

Ekipi i MPN-së gjatë kohës së vizitave realizoi biseda edhe me një numër të madh të zyrtarëve policor, dhe për këtë shkak vlerëson se është e nevojshme që në këtë raport të potencohen edhe deklaratat e zyrtarëve policor në lidhje me kushtet dhe atmosferën e punës, si një nga faktorët i cili ndikon mbi shkallën e rrezikshmërisë nga akte të mundshme të torturës ose ndonjë lloj tjetër i sjelljes së vrazhdë, jo njerëzore, nënvlerësuese apo ndëshkuese.

Pikërisht, një pjesë e madhe e ankesave të zyrtarëve policor kishin të bënin me mungesën e uniformave zyrtare dhe mbathjeve, dhe për këtë shkak kanë qenë të detyruar të gjinden disi dhe të blejnë ose huazojnë nga kolegët. Në këtë drejtim, numri më i madh i zyrtarëve të uniformuar policor potencuan se personalisht i blejnë mbathjet sipas mundësive personale, e gjitha mund të vërehet se edhe uniformat dallohen, në drejtim të asaj se disa ishin më të reja, disa shumë më të vjetra, ose siç personalisht tregojnë "ashtu siç kanë mundur të gjinden".²¹

Ankesa ishin pranuar edhe në lidhje me kushtet materiale në të cilat çdo ditë realizojnë obligimet e punës. Ekipi i MPN-së gjatë kohës së vizitave konstatoi se vërtetë numri më i madh i zyrtarëve është i mobiluar me mobilje të vjetra si dhe me inventarë të vjetër (biro pune të vjetra, karrike të thyera, dollapë të cilët nuk kyçen e të ngjashme). Në më shumë zyra ishte konstatuar se janë të sitemuar më shumë zyrtar policor se sa ka karrike dhe biro pune, për këtë shkak janë të detyruar që t`i ndajnë, apo të gjenden disi. Një pjesë e zyrtarëve policor u ankuan edhe për mungesën e mjeteve bazë për punë, si për shembull, mugesë e kompjuterit si dhe materialeve tjera administrative. Një numër i madh i zyrtarëve policor potencuan se "janë mësuar me kushtet" dhe "janë ballafaquar me realitetin", por njëkohësisht nuk e fshihnin dëshpërimin nga ajo, si edhe nevojën e përmirësimit të kushteve.

Në pjesën e atmosferës në punë, më shumë zyrtarë policor me të cilët u bisedua në

besim, potencuan se në suaza të shërbimit ndjejnë shtypje dhe ndikime të ndryshme (midis tjerash edhe të natyrës politike), si suptile ashtu edhe të drejtpërdrejta. Si pjesë e formës manifestuese ishin të potencuara sistemime në pozicione tjera në punë (ose në qytete tjera) ose kërcënime të tilla, si dhe sistemim jo adekuat në punë.

Një pjesë e zyrtarëve policor potencuan se në punën e tyre dhe në suaza të realizimit të kompetencave të tyre ballafaqohen edhe me kërcënime të ndyshme, presione dhe orvatje që të ndikojnë në pjesën e të vepruarit konkret dhe realizimin e kompetencave të tyre nga ana e "të fuqishmëve lokal". Në këtë drejtim, një pjesë e zyrtarëve policor potencuan dhe shembuj konkret, të cilët udhëzojnë në atë se këta "të fuqishëm", në të vërtetë, janë persona të cilët duke u thirrur në pozitën e tyre zyrtare apo shoqërore, drejtpërsëdrejti apo tërthorazi nëpërmjet personave tjerë, u përdëftojnë se si presin që ata të veprojnë në suaza të autorizimeve të tyre gjatë punës, ndonjëherë duke shprehur kërcënim të tipit të paralajmërimit se do të mund të ballafaqohen me pasoja të ndryshme. Lloji i këtillë i shtypjes dhe orvatjes që të ndikojnë në punën e zyrtarëve policor shpeshherë mbesin të paparaqitura, sepse, siç potencuan "nuk besojnë se diçka do të ndryshojnë me atë".

Duke i notuar citatet e këtilla të shprehura drejtpërdrejt nga ana e zyrtarëve policor, jo vetëm nga stacionet policore të cilat ishin të vizituara në vitin 2021, AP-MPN shpreson se Ministra e Punëve të Brendshme do të ndërmarrë masa konkrete me të cilat do të inkurajojë zyrtarët policor që të paraqesin këto dukuri, presione, ndikime dhe kërcënime ndaj të cilave janë të ekspozuar, njëkohësisht do të ndërmerren edhe aktivitete tjera deri te motivimi më i lartë për punë si dhe profesionalizim të zyrtarëve policor.

²¹ Ekipi i MPN-së e ka parasysh informatën e publikuar nga ana e MPB -së se janë siguruar uniforma të reja dhe në atë drejtim i vlerëson përpjekjet për përmirësimin e kushteve të zyrtarëve të uniformuar policor. I shpallur në <https://mvr.gov.mk/vest/17758> „Konkretisht, për pajisjen e policisë së uniformuar janë siguruar 10.000 pallto dimërore dhe 8550 çizme të specializuara dhe dorëzimi i tyre pritet në fillim të vitit, 20.000 pantallona verore dhe dimërore, 10.000 këpucë me lëkurë të trashë dhe 20.000 kapela verore dhe dimërore të cilat duhet të dorëzohen gjatë rrjedhës së muajit vijues dhe 10.000 këmisha me mëngë të shkurtëra dhe 10.000 këmisha me mëngë të gjata, 8.000 maica polo, 10.000 këpucë gjysëm të larta dhe 8.000 këpucë me lëkurë të hollë dhe jelekë fluorescent.

Konstatimet dhe rekomandimet e përgjithshme nga vizitat e kryera në stacionet policore me kompetencë të përgjithshme në rajonin e SPB Ohër dhe SPB Strumicë

Gjendje të konstatuara

- Numër i vogël i personave që e kanë shfrytëzuar të drejtën për avokat në procedurë policore që rrit rrezikun nga tortura dhe lloji tjetër i veprimit jopërkatës ndaj personave të privuar nga liria, të arrestuar dhe të mbajtur në stacionet policore;
- Mekanizëm juridik dhe faktik i zhvilluar jo mjaftueshëm që do t'u mundësojë personave që dëshirojnë, por mendojnë se nuk kanë mjete të mjaftueshme, të shfrytëzojnë të drejtën e avokatit në procedurë policore;
- Stacionet policore: Ohër, Strugë, Dibër, Radovish, Vallandovë nuk kanë dhoma të veçanta për biseda me persona të thirrur, të arrestuar, të privuar nga liria dhe të mbajtur;
- Punonjësit e policisë po ballafaqohen me lloje të ndryshme presionesh dhe përpjekjesh për të ndikuar në kryerjen e detyrave të tyre.

Rekomandime për përmirësimin e gjendjeve të konstatuara

- MPB të marrë masa konkrete që do të kontribuojnë në realizimin e të drejtës për avokat në procedurën policore si reale dhe faktikisht e arritshme. Personat e thirrur dhe të arrestuar, si dhe personat e mbajtur duhet të informohen për të drejtën e tyre për të thirrur një avokat sipas zgjedhjes së tyre ose të zgjedhin nga lista e avokatëve kujdestarë. Ky detyrim duhet respektuar veçanërisht në rastet kur zhvillohen biseda me fëmijë ose kur bëhet fjalë për mbajtjen e fëmijëve që janë në konflikt me ligjin;
- MPB, në koordinim me Ministrinë e Drejtësisë dhe organet e tjera kompetente, të marrin masa legislative, administrative dhe të tjera për të krijuar një mekanizëm juridik dhe faktik që do t'u mundësojë personave që duan, por nuk kanë mjete të mjaftueshme, të shfrytëzojnë të drejtën për avokat në procedurë policore;
- Është e nevojshme në të gjitha stacionet policore MPB-ja të adaptojë dhoma të posaçme për biseda të cilat do të pajisen me kamera për video-mbikëqyrje, tavolina e karrige të fiksuara dhe gjëra të tjera të nevojshme (posterë me udhëzime për të drejtat), prej ku do të hiqen të gjitha sendet që do të mund të përdoren për frikësim, maltretim ose vetëlëndim të mundshëm. Në të njëjtën kohë, duhet pasur parasysh se, në përputhje me Ligjin për drejtësi për fëmijët, bisedat me fëmijët duhet të zhvillohen në dhoma të veçanta të përshtatshme për moshën e tyre;

- MPB të rrisë komunikimin dhe të përmirësojë bashkëpunimin me punonjësit e policisë, me qëllim të ngritjes së nivelit të besimit të ndërsjellë, në këtë mënyrë do të inkurajojë punonjësit e policisë që të paraqesin presionet, ndikimet dhe kërcënimet ndaj të cilave janë të ekspozuar dhe në të njëjtën kohë të marrin aktivitete të tjera që do të çojnë në motivim më të madh për punë dhe profesionalizëm të punonjësve të policisë.

5

STACIONE POLICORE PËR KONTROLL KUFITARE SI DHE MBIKËQYRJE KUFITARE

Stacionet policore për kontroll kufitare dhe mbikëqyrje kufitare nuk janë të parapara si stacione policore në të cilat do të mund të realizohet mbajtja e personave në përputhje me "Aktvendimin e përcaktimit të stacioneve policore për mbajtjen e personave",²² por në pajtim me autorizimet ligjore të cilat i kanë zyrtarët policor për privim nga liria si dhe arrestimin e personave, në të njëjtat realizohet mbajtje e shkurtër e personave deri në dorëzimin e tyre në ndonjë stacion policor i cili është caktuar për atë. Gjithashtu, në përputhje me Ligjin për Kontroll Kufitare, zyrtarët policor gjatë realizimit të kontrollës kufitare të personave, përskaj tjerash, kanë autorizime që të njëjtët t`i mbajnë aq kohë sa nevojitet që të realizohet kontrolli kufitare, por jo më gjatë se 24 orë.²³

Në atë drejtim, gjatë vitit 2021, ekipi i MPN-së në përputhje me autorizimet ligjore të realizojë vizita në vendet ku realizohet ose ku do të mundet të realizohet privimi nga liria, realizoi 5 vizita të paparalajmëruara në stacionet policore në kalimet rrugore kufitare Bogorodicë, Tabanocë, Qafë Thanë, Devebair dhe në Aeroportin Ndërkombëtar Shkup²⁴.

Gjatë kohës së vizitave në këto stacione policore nuk u takuan persona të arrestuar ose persona të privuar nga liria me të cilët do të mund të bisedohet në lidhje me sjelljen ndaj tyre, për këtë shkak më shumë informata rreth trajtimit dhe realizimit të të drejtave

²² Aktvendim për përcaktim të stacioneve policore për mbajtje të personave, të MPB i datës 7.5.2021 ("Gazeta Zyrtare e RMV-së" nr.80, prej 7.5.2018)

²³ Neni 13 i Ligjit për Kontroll Policore („Gazeta Zyrtare e RMV-së” nr. 171/2010, 41/2014, 148/2015, 55/2016 dhe 64/2018)

²⁴ Vizita në Stacionin Policor në Aeroportin Ndërkombëtar – Shkup ishte ndërprerë sepse komandanti i stacionit policor bëri obstrukcion në pjesën e qasjes deri te zona tranzite e cila gjindet në të ashtuquajturën ndërtesa terminale. Për këtë ekipi i MPN-së përgatiti dhe dorëzoi Raport të Veçantë për pengim të mandatit deri te Ministri i Punëve të Brendshme.

të të arrestuarve, personave të privuar nga liria dhe personave të mbajtur ishin pranuar nëpërmjet bisedave të realizuara me personat zyrtar, si dhe nga mbikëqyrja në dokumentacionin adekuat.

Në Stacionin Policor të kalimit kufitar Qafë Thanë, deri në ditën e vizitës – 8 qershor, kanë qenë të arrestuar 10 persona, prej të cilëve vetëm një e ka shfrytëzuar të drejtën e njoftimit të personit të tretë për arrestimin e tij, dhe asnjë person nuk ka kërkuar avokat dhe në asnjë rast nuk ka pasur nevojë që ndonjërit t'i jepet ndihmë mjekësore. Në periudhën e njëjtë kanë qenë të privuar nga liria 4 persona, prej të cilëve dy persona kanë njoftuar person të tretë për privimin e tyre nga liria, një person ka kontaktuar me avokat, kurse një personi i është dhënë ndihmë mjekësore.

Në Stacionin Policor të kalimit kufitar Tabanocë, deri ditën e vizitës – 9 qershor, kanë qenë të arrestuar 51 persona, 15 persona të privuar nga liria. As edhe një person nuk e ka shfrytëzuar të drejtën të thirrë avokat ose të njoftojë personin e tretë për privimin e tij nga liria, gjithashtu nuk ka pas rast kur është thirrur mjek.

Në Stacionin Policor në kalimin kufitar Devebair, deri në ditën e vizitës – 10 shtator, kanë qenë të arrestuar 22 persona, prej të cilëve asnjë nuk e ka shfrytëzuar të drejtën e avokatit, gjithashtu asnjë nga personat nuk ka pasur nevojë për të thirrur mjek²⁵.

Në Stacionin Policor në kalimin kufitar Bogorodicë, deri në ditën e vizitës – 15 shtator, kanë qenë të arrestuar 184 persona, kurse 25 kanë qenë të privuar nga liria. Asnjë nga personat nuk e ka shfrytëzuar të drejtën e avokatit ose të njoftojë person të tretë për privimin e tij nga liria, gjithashtu nuk ka pasur rast në të cilin është thirrur mjek. Në pjesën e evidencës, ekipi i MPN-së notoi se nuk është bërë përkujdesje e plotë në kronologjinë e evidentimit të ngjarjeve, si shkak për këtë ishte potencuar fakti se në evidencën e stacionit policor evidentohen edhe ngjarje të cilat ndërmerren edhe nga personat zyrtarë në QPT "Vinojug", më pastaj nga ana zyrtarëve policor të Njësisë për kriminalitet ndërkuftar, emigracion, të huaj dhe readmision (NjKNEHR) të cilat janë në suaza të Qendrës Rajonale për Punë Kufitare – Jug, si dhe nga ana e zyrtarëve policor të cilët realizojnë mbikëqyrje kufitare dhe gjinden në objekt i cili gjindet në kalimin hekurudhor.

Gjatë kohës së vizitës ishte konstatuar se listë oficiale të avokatëve kishte vetëm në një stacion policor, duke e pasur parasysh se një nga parakushtet e shfrytëzimit të të drejtës së avokatit për personat të cilët nuk kanë kontakt me avokat është posedimi i listave të këtilla, ishte paraqitur nevoja që të sigurohen lista oficiale për avokatët në të gjitha stacionet policore.

Personat zyrtarë në stacionet policore me të cilët ishte biseduar potencuan se personat gjithmonë njoftohen për shkaqet se pse është thirrur në kontrollë shtesë ose për shkaqet për të cilat është i privuar nga liria ose arrestuar. Pas kontrolleve fillestare, kur do të vërtetohet se është e nevojshme që personi të privohet nga liria ose arrestohet ata njoftohen edhe për të drejtat e tyre (e drejta e mbrojtësit, e drejta e njoftimit të personit të tretë për privimin nga liria, përkatësisht arrestimin, si dhe për të drejtën e mjekut).

Personat zyrtarë potencuan se në shumicën e rasteve nuk ballafaqohen me probleme gjatë komunikimit me këta persona në aspektin gjuhësor. Megjithatë, duke pasur parasysh se bëhet fjalë për kalim kufitar ku tranzitojnë shtetas të ndryshëm ishte potencuar se ka pasur raste të rralla kur gjuha ka paraqitur barrierë që të kuptohen në mënyrën e duhur. Në rastet e këtilla, personat zyrtarë, posaçërisht udhëheqësit e ndërrimit, janë lënë vetëm që të gjinden dhe të komunikojnë dhe të kuptohen me personin. Disa nga ata përdëftuan se persona të ndry-

²⁵ Deri te Regjistri i personave të arrestuar nuk ishte notuar se personat kanë njoftuar person të tretë për arrestimin e tyre, por ishin pranuar informata se personave nuk u merren telefonat celularë prej të cilëve nëse vlerësojnë se është e nevojshme, i kontaktojnë familjarët.

shëm janë shfrytëzuar si përkthyes, si kolegët e tyre, udhëtarë të rastit, deri te të punësuar në ndërmarrjet e shpedicionit të cilët kanë seli në kalimet kufitare.

Në këtë drejtim, AP-MPN e shprehu nevojën që Ministria e Punëve të Brendshme (MPB) të parashih dhe të potencojë urdhëra të qarta të cilat do të lehtësojnë praktikën gjatë të vepruarit të zyrtarëve policor në rastet kur duhet të njoftohen të arrestuarit, personat e privuar nga liria dhe personat e ndaluar për të drejtat e tyre kur nuk flasin ndonjë nga gjuhët oficiale, dhe për shkak të nevojës së komunikimit është e nevojshme të shfrytëzohen përkthyes.

Nga inspektimi në evidencat të cilat udhëhiqen në stacionet policore, si dhe nga bisedat me personat zyrtarë ishte notuar se në asnjë nga stacionet policore ndalimi i personave nuk zgjat më tepër se 6 orë. Shpeshherë, flitet për ndalesa rreth dy deri tre orë, përkatësisht deri në dorëzimin e tyre në ndonjë nga stacionet policore të caktuar për atë, ku do të vepohet më tutje.

Në asnjë nga stacionet policore nuk ka hapësirë në të cilën personat të cilët janë privuar nga liria ose të arrestuar mbahen shkurt, nuk ka as edhe hapësira të posaçme për bisedë me këta persona.

Të arrestuarit dhe personat e privuar nga liria gjatë gjithë periudhës së mbajtjes së tyre deri në dorëzimin e tyre janë të vendosur në zyra zyrtare dhe nën vëzhgim të përhershëm të personit zyrtar.

Duke e marrë parasysh këtë, AP-MPN potencoi se nevojitet që në secilin stacion policor të rregullohet/përgatitet hapësirë e cila do të jetë e pajisur me tavolinë dhe karrike të përforcuara, me njoftim për të drejtat e personave të privuar nga liria, të arrestuar ose mbajtur, të ekspozuara në vend të dukshëm, si dhe me video mbikëqyrje. Kjo do të kontribuojë që të zvogëlohet mundësia e (vet)lëndimit dhe rrezikut nga veprimi eventual i papërshtatshëm kundrejt personave të cilët janë të privuar nga liria dhe të arrestuar, por njëkohësisht do të kontribuojë edhe për mbrojtjen e zyrtarëve policor nga akuzat e pabaza për veprim të papërshtatshëm.

Konstatimet dhe rekomandimet e përgjithshme nga vizitat e kryera në stacionet policore për kontrolle dhe mbikëqyrje kufitare

Gjendje të konstatuara

- Stacionet policore për kontrolle dhe mbikëqyrje kufitare nuk kanë dhoma të posaçme për biseda me persona të arrestuar dhe persona të privuar nga liria, për këtë arsye përdoren zyrtarë të punonjësve të policisë;
- Shumica e stacioneve policore për kontrolle dhe mbikëqyrje kufitare nuk kanë lista zyrtare të avokatëve;
- Punonjësit e policisë nuk kanë udhëzime të qarta për veprim të punonjësve të policisë në rastet kur personat e arrestuar, personat e privuar nga liria dhe personat e mbajtur nuk flasin asnjë nga gjuhët zyrtare dhe kur për shkak të komunikimit të domosdoshëm të tyre dhe njohjes me të drejtat e tyre është i nevojshëm përdorimi i përkthyesve ose interpretuesve.

Rekomandime për përmirësimin e gjendjeve të konstatuara

- Në të gjitha stacionet policore për kontrolle dhe mbikëqyrje kufitare, Ministria e Brendshme duhet të përshtatë dhoma të posaçme për biseda që do të pajisen me kamera për video-mbikëqyrje, tavolina dhe karrige të fiksuara dhe sende të tjera të nevojshme (posterë me udhëzim për të drejtat) dhe prej ku do të hiqen të gjitha sendet që mund të përdoren për frikësim, maltretim ose vetëlëndim të mundshëm;
- Të gjitha stacionet policore, përfshirë edhe stacionet policore për kontroll dhe mbikëqyrje kufitare, doemos duhet të ofrojnë listat zyrtare të avokatëve si një nga parakushtet bazë për mundësinë e ushtrimit të së drejtës për avokat;
- MPB doemos duhet të vendosë udhëzime të qarta për të vepruar në rastet kur personat e arrestuar, të privuar nga liria dhe të mbajtur nuk e flasin gjuhën zyrtare, ndërkaq për t'i informuar për të drejtat e tyre është e nevojshme të angazhojnë përkthyes ose interpretues.

6

MBAJTJA DHE AKOMODIMI I MIGRANTËVE/SHTETASVE TË HUAJ DHE AZIL KËRKUESVE

AP-MPN në vazhdimësi tregon vëmendje të veçantë dhe monitoron trajtimet ndaj migrantëve, përkatësisht shtetasve të huaj dhe azil kërkuesve, në vendet ku ata janë të akomoduar dhe mbajtur (vendosur). Këta persona janë në pozitë të veçantë vulnerabiliteti, duke qenë se janë jashtë vendeve të origjinës apo kombësisë së tyre, të pa informuar me kontekstin ligjor, madje as që njohin gjuhën e vendit në të cilin ndodhen. Një numër i konsiderueshëm, kanë përjetuar përvoja të gjata traumatike gjatë udhëtimeve, ndërsa pjesa tjetër, të larguar nga vendet e origjinës nga frika e persekutimit, shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut apo konfliktit.

Përgjatë vitit 2021, ekipi i MPN-së ka zbatuar 6 vizita në vendet ku mbahen dhe akomodohen shtetasit e huaj dhe azil kërkuesit. Nga një herë janë vizituar Qendra për Pranim të Azil kërkuesve në Vizbeg dhe Qendra e Përkohshme Tranzitore "Tabanocë", ndërsa nga dy herë janë vizituar Qendra për Pranim të shtetasve të huaj në Gazi babë dhe Qendra e Përkohshme Tranzitore "Vinojug".

Krahas vizitave, ekipi i MPN-së pranon rregullisht informacione nga organet shtetërore dhe komunikon drejtpërdrejtë me përfaqësues të organizatave vendase dhe ndërkombëtare sa i përket trajtimit të migrantëve, përkatësisht, shtetasve të huaj dhe azil kërkuesve.

Në këtë drejtim, ekipi i MPN-së konstaton se gjatë viti 2021 janë regjistruar afër 15.830 persona me status jo të rregullt, përkatësisht, vendqëndrim në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Nga të dhënat e marra nga burime të ndryshme, si dhe nga gjendjet e vërtetuara gjatë vizitave të vendeve ku kryhet privimi nga liria dhe mbajtja, mund të konstatohet se për një numër të konsiderueshëm të personave që janë të privuar nga liria, që përcjel-

len pranë stacioneve policore të jurisdiksionit të përgjithshëm, nuk evidentohen si të burgosur, përkatësisht, persona të privuar nga liria apo të mbajtur, që nuk raportohen fare të drejtat e tyre.

Me një numër të madh të këtyre personave veprohet sipas procedurës që përfshin marrje të migrantëve nga stacionet policore me vetura speciale dhe përcjelljen e tyre pranë pikave të përcaktuara në vijën e gjelbërt kufitare të Republikës së Maqedonisë së Veriut me vendet fqinje për dëbim. Një numër i vogël i këtyre personave, që konsiderohen se janë në gjendje të japin informata për kontrabandistët, ndalohen për shkak të nevojës për të dëshmuar, përkatësisht dhënies së deklaratës për procedurën e inicuar kundër kontrabandistëve.

Në këtë kuptim, përgjatë njërës prej vizitave në Qendrën e Përkohshme Tranzitore "Vinojug" janë takuar gjithsej 28 persona të moshës 7 deri në 47 vjet, nga 5 vende të ndryshme të origjinës. 7 prej tyre femra kurse të tjerët meshkuj.

Pjesa më e madhe e këtyrë personave janë të mbajtur në Qendrën Tranzitore shkak i nevojës për të dëshmuar pranë organeve hetuese për procedura penale të udhëhequra për persona të tretë (kontrabandues). Ato mbahen më shumë se 15 ditë, ndërsa deklaruan se nga momenti i privimit nga liria dhe parandalimit askush nuk ju është drejtuar në gjuhën që ata kuptojnë²⁶.

Këta persona deklaruan se nuk u është dhënë asnjë dokument për ndalimin e tyre, nuk dinë saktë se pse janë të ndaluar as edhe sa gjatë do të mbahen. Gjatë vizitës u konstatua se vërtetë asnjë person nuk ka pranuar Aktvendim special, përkatësisht, Aktvendim individual për akomodim-ndalim të tij në Qendrën Tranzitore, që do përmbante të dhëna mbi arsyet e akomodimit/ndalimit, periudhën e ndalimit, udhëzime për të drejtat dhe ngjashëm.

Personat janë sjellë në Qendër në bazë të telegramës ku thuhet se bëhet fjalë për persona-dëshmitarë, që duhet të mbahen deri në dëgjimin e tyre nga ana e PP dhe PTHP, kurse pastaj me Vërtetim për dorëzim të personave, të njëjtit "dorëzohen" tek përfaqësues të Minsitrisë për Punë dhe Politikë Sociale.

Gjatë vizitave, u konstatua se këta persona janë të mbyllur gjithë kohën në të ashtuquajturat kontejnerë të tyre me çka janë të siguruar nga persona zyrtarë të Minsitrisë për Punë të Brendshme (MPB), të cilët ndihmohen nga pjesëtarë të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut (ARM). Kontejnerët për akomodim janë të përmasave standarde prej 8m², kurse në disa nga këto ishin të vendosur edhe nga 3-4 persona, të cilëve u lejohet të lëshojnë kontejnerin vetëm për nevojë të shfrytëzimit të tualetit edhe atë në shoqërim të zyrtarëve nga MPB dhe ARM. Gjatë natës mbyllen dyert nga jashtë, ndaj ata duhet të trokasin pët t'i lajmëruar se kanë nevojë për të shkuar në tualet.

Sigurimi nga personat pjesëtarë të ARM-së, që me pushkë gjatë gjithë kohës qëndrojnë pranë kontejnerëve, në pamje të parë të lë përshtypjen sikur sigurohen robërit e luftës, gjë që i jep Qendrës një karakter të panevojshëm militarizues.

Një pjesë e personave me të cilët zhvilluam bisedë, deklaruan se ua kanë marrë telefonat mobil dhe se nuk kanë asnjë mundësi për të inforuar familjarët apo persona të

²⁶ Në këtë kuptim, u deklarua që bisedat që i bëjmë me ta si përfaqësues të ekipit të MPN-së me ndihmën e përkthyesve është hera e parë që dikush u është drejtuar në gjuhën që ata njohin e flasin.

tretë për ndalimin e tyre.

Qendra Tranzitore nuk mban evidencë për mjetet e konfiskuara, ndërsa personat zyrtarë deklaruan se mjetet kryesisht konfiskohen nga ana e pjesëtarëve policorë të cilët zbatojnë privimin nga liria, përkatësisht ,arrestimin dhe me siguri mjetet e tilla janë në interes të procedurave të mëtejme penale që u dërohen organeve kompetente hetimore.

Mbrojtja shëndetësore dhe kujdesi mjekësor sigurohen nga përfaqësues të Kryqit të Kuq, ndërsa nga Organizata Ndërkombëtare për Migrantë është siguruar prani e një ekipi të mjekëve në Qendër.

Në Qendër gjithmonë ka prezencë të përhershme të përfaqësuesve të Ministrisë për Punë dhe Politikë Sociale, nga ku përcaktohen kujdestar të fëmijëve të pashoqëruar. Gjithë kohën të pranishëm janë dhe pjesëtarë të organizatave joqeveritare të vendit dhe ndërkombëtare që u mundësojnë personave të ndaluar qasje ndaj shërbimeve që janë në suaza të punës së tyre (informim ligjor, mbështetje psiko-sociale, edukim joformal dhe ngjashëm)

Ekipi i MPN-së morri informata se personat që do japin deklaratë pranë Prokurorisë Publike, përkatësisht, për të cilët do vlerësohet se u përfundon nevoja e mbajtjes së mëtejme në Qendrën Tranzitore, "zbatohen me procedurë" e cila përfshin deportimin e tyre deri te pika e caktuar e linjës së gjelbërt kufitare, ku u jepen udhëzime për ta lëshuar shtetin.

Për një numër të konsiderueshëm të personave të mbajtur në Qendrën Tranzitore kishte informacione se ata donin ta lëshonin me vetë dëshirë Republikën e Maqedonisë së Veriut, dhe për këtë, deportimet që ofrohen nga ana e zyrtarëve trajtohen si "ndihmë" përkatësisht " asistencë" në realizimin e qëllimeve të tyre.

Nga gjendja e vërtetuar faktike gjatë vizitës, ekipi i MPN-së konstaton se në Qendrën për Qëndrim Tranzitor "Vinojug" kryhet ndalim arbitrar i personave, kurse veprimi ndaj tyre mund të paraqitet nën nocionin e trajtimit johuman, nënçmues dhe degradues.

Për këtë është përgatit raport i veçantë i adresuar për Udhëheqësin Nacional të Komisionit për Trafikim me Qenie Njerëzore dhe Migrimit Ilegal, kurse në bashkangjittje të raportit u dorëzua dhe një raport plotësues për vlerësim të gjendjes së shëndetit mendor dhe nevojave psiko-sociale të personave të ndaluar në Qendrën e Përkohshme Tranzitore, raport ky i përgatitur nga specialist i psikologjisë mjekësore, që ishte pjesë e ekipit të MPN-së gjatë kohës së vizitës.

Në Qendrën e Përkohshme Tranzitore "Tabanocë" numri i personave të akomoduar ndryshon në vazhdimësi dhe i njëjti numër është i ndryshueshëm brenda ditës. Kjo, para se gjithash, ka të bëjë me faktin se Qendra është e një karakteri të hapur, ku zakonisht personave u lejohet të akomodohen dhe të largohen kur të duan. Gjithashtu, në QPT "Vinojug" dhe QPT "Tabanocë" ka prezencë të vazhdueshme të ekipit mjekësor, përfaqësues të Ministrisë për Punë dhe Politikë Sociale si dhe përfaqësuese të organizatave humanitare, ndërkombëtare dhe vendase që personave të mbajtur u mundësojnë qasje ndaj shërbimeve që janë në suaza të punës së tyre.

Qendrën për praninë të shtetasve të huaj, ekipi i MPN-së e vizitoi dy herë gjatë vitit 2021. Gjatë vizitave u konstatuan përmirësime të kushteve materiale, por mbetet vërejtja e njëjtë se Qendra nuk plotëson kushtet në përputhje me qëllimin për të cilën shfrytë-

zohet. Aktivitetet për ndërtim të një objekti të ri - Qendër për praninë janë ndërprerë me Vendim të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut në Tetor të vitit 2021, shkaku i ankesave të banorëve të vendit ku duhej të ndërtohej. Sa i përket veprimit me shtetas të huaj të cilët akomodohen në Qendër, ekipi i MPN-së konstaton se edhe më tej, një nga problemet kryesore paraqitet baza e mbajtjes së tyre. Lidhur me këtë, gjatë vizitave është konstatuar se disa prej shtetasve të huaj janë ndaluar për shkak të pretendimit të kryerjes së veprës penale, ndonëse kjo nuk është bazë për ndalimin e një shtetasi të huaj në Qendrën për Pranim të shtetasve të huaj.

Gjatë vizitës në Qendrën për praninë të Azilkërkuesve, ekipi i MPN-së ka konstatuar se janë akomoduar gjithsej 21 persona. Duke pasur parasysh kapacitetin, për rreth 150 persona, një numër i madh i akomodimeve ishin të lira. Në Qendrën për Pritje, përmes një furnizimi publik të kryer më parë, është siguruar angazhim i një mjeku nga institucion shëndetësor privat, i cili çdo ditë është i pranishëm në Qendër, me turne (një ditë turni i parë, ditën tjetër turni i dytë) dhe nëse është e nevojshme edhe për fundjavë. Për çdo azilkërkues është hapur dosje e veçantë shëndetësore dhe mbahet një ditar i posaçëm mjekësor ku shënohen të gjitha ekzaminimet e kryera. Kur ka nevojë për ekzaminime të specializuara, jepet udhëzim dhe më pas të gjitha shpenzimet faturohen dhe mbulohen nga Qendra. Klinika shëndetësore është e pajisur siç duhet me pajisjet dhe barnat e nevojshme mjekësore. Gjatë vizitës nuk u morën informacione për ndonjë incident të dhunshëm në Qendër, lidhur me këtë, drejtori theksoi se janë siguruar mjete për punësimin e një agjencie të jashtme për sigurim, me qëllim të parandalimit të përshkallëzimeve, në momentin kur do të ndodhte një gjë e tillë, siç kemi pas rast në të kaluarën. Azilkërkuesit kanë mundësinë, çdo vërejtje apo ankesë lidhur me trajtimin në Qendër, drejtpërdrejtë ta paraqesin pranë pedagogëve, psikologëve, punonjësve social, apo drejtpërdrejtë te drejtori. Ata nuk janë të kufizuar në lirinë e tyre të lëvizjes, as nuk kanë ndonjë kufizim për kontakt me persona të tretë jashtë. Në këtë kuptim, ata kanë mundësi t'u drejtohen të gjitha institucioneve, organizatave dhe individëve në rastet të ankesave lidhur me akomodimin, veprimin dhe trajtimin e tyre gjatë përdorimit të shërbimeve në Qendrën për Pranim.

Duke pasur parasysh se në ekzekutimin e mbikqyrjes kufitare, në veçanti në pjesën e ballafaqimit të migrimit të parregullt, zyrtarëve të policisë së vendit u vijnë në ndihmë forca të huaja policore nga Austria, Çekia, Sllovenia, Kroacia, Hungaria dhe Polonia, AP-MPN në kuadër të mandatit dhe kompetencave për monitorim e trajtim të personave të privuar nga liria, shkaku i vërtetimit të gjendjes faktike dhe analizimit të kësaj gjendje në aspektin e ekzistimit të mundshëm të treguesve që do të tregonin rrezik të shtuar të trajtimit të papërshtatshëm ndaj këtyre personave, dërgoi Pyetësor pranë Ministrisë për Punë të Brendshme, me kërkesë që organi kompetent të përgjigjet në pyetjet lidhur me autorizimet e zyrtarëve të huaj policor mbi përdorimin e armës dhe mjeteve për detyrim, si dhe përgjigjësinië sa i përket tajkalimit të autorizimeve të tyre.

Konkretisht, lidhur me pyetjet e parashtruara, deri tek AP-MPN nga ana e Ministrisë për Punë të Brendshme u dërguan përgjigje të arsyetuara, që në këtë raport janë të sublimuara. Gjegjesisht, sa i përket pyetjes se cilat lloje të mjeteve për detyrim dhe cilat armë kanë të drejtë t'i përdorin zyrtarët e huaj policor, në përgjigje deklarohen se këto zyrtarë në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut kanë të drejtë të përdorin armën e tyre

personale dhe mjetet për detyrim të parashikuara sipas Ligjit për polici të Republikës së Maqedonisës së Veriut.

Më tej, në përgjigje të pyetjeve të parashtruara, deklarohen se zyrtarët e huaj policor i kryejnë detyrat e tyre ekskluzivisht me ekipe të përziera të patrolimit të verifikuara me Urdhërin për kryerje të veprimeve patrulluese. Pra, kështu në vazhdim janë deklaruar se në çdo patrolim të përzier, ka nga një zyrtarë policor nga Republika e Maqedonisës së Veriut, në rolin e udhëheqësit të patrolimit dhe i njëjti është përgjegjës për të gjithë procedurat që ndërmerren nga anëtarët e ekipit të përzier patrullues (zyrtarë të huaj policor).

Në përgjigje theksohet se zyrtarët e huaj policor kanë të drejtë të përdorimit të armës zyrtare dhe mjeteve për detyrim ekskluzivisht në prezencë dhe me parapëlqim e lejim të zyrtarit policorë të vendit, i cili është përgjegjës i ekipës, kurse në bazë të kushteve të plotësuara më parë, për përdorim të mjeteve të përmendura (Armë zjarri/mjete për detyrim) në përputhje me Ligjin për Polici. Përgjegjësitë kryesore për vlerësim të plotësisht të kushteve për përdorim të mjeteve të përmendura (armë zjarri/mjeteve për detyrim) konform Ligjit për Polici bien në kurriz të zyrtarit policor të vendit të ekipit të përzier të patrolimit. Në përgjithësi, zyrtarët e huaj policorë kanë rolin e mbështetësit të zyrtarit policor të vendit në ekzekutimin e detyrave zyrtare dhe zbatimin e autorizimeve policore. Më tej, theksohet se përgatitja e raportit për shfrytëzim të armë zjarrit apo mjeteve tjera për detyrim, në rast të përdorimit të tyre, është obligim i zyrtarit policor të vendit. Arsyetimet e të njëjtit vlerësohen drejtpërdrejtë nga udhëheqësi zyrtar.

Sipas përgjigjes së MPB-së, zyrtarët e huaj policor të cilët qëndrojnë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, shkak i pjesëmarrjes në operacionet e përbashkëta për përforsim të mbikëqyrjes së kufirit jugor, nuk kanë asnjë imunitet të garantuar për procedurat që ndërmerren nga ana e tyre, përkatësisht, të njëjtit janë të obliguar të veprojnë në përputhje me rregulloren që rregullon punën e përfaqësuesve të policisë në Ministrinë për Punë të Brendshme.

Ndërsa, sa i përket pyetjes së parashtruar, kush është i autorizuar dhe përgjegjës për inicim dhe udhëheqje të procedurës kundër forcave të huaja policore, në rast të akuzave të mundshme për përfshirjen e tyre në veprime që mund të sillen nën nocionin e torturave dhe llojit tjetër të veprimit johuman, degradues dhe ndëshkues, Ministria nuk dha një përgjigje.

Konstatimet dhe rekomandimet e përgjithshme në lidhje me trajtimin e të huajve/migrantëve me qëndrim të parregulluar në territorin e RMV-së

Gjendje të konstatuara

- Një numër i madh i personave të cilët janë hasur me status përkatësisht qëndrim të parregulluar në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut arrestohen, gjegjësisht privohet nga liria dhe dërgohen pranë (para) stacioneve policore me kompetencë të përgjithshme ku nuk regjistrohen si të tillë në evidencat për të arrestuarit, gjegjësisht të privuarit nga liria ose të mbajturit, madje nuk informohen fare për të drejtat e tyre në një gjuhën që e kuptojnë;
- Vazhdon praktika e ndalimit arbitrar në QTP "Vinojug", pa u lëshuar aktvendime individuale personave të mbajtur, të cilat do të përmbanin të dhëna për arsyet, kohëzgjatjen e mbajtjes, udhëzime për të drejtat etj.

Rekomandime për përmirësimin e gjendjeve të konstatuara

- Çdo arrestim dhe privim nga liria e personit që është hasur me status përkatësisht qëndrim të parregulluar në territorin e R.M. së Veriut, doemos duhet të evidentohet në evidencat e stacionit policor në të cilin është caktuar nëpunësi policor që ka kryer arrestimin, përkatësisht privimin nga liria;
- Menjëherë të ndërpritet praktika e vendosjes dhe ndalimit të personave pa pasur aktvendim individual për një gjë të tillë në të cilin do të theksohen arsyet e vendosjes/ndalimit, kohëzgjatja e ndalimit, mundësia dhe afati për ankesë ndaj një aktvendimi të tillë dhe aksesit në ndihmë juridike.

Aneksi 1: Pasqyrimi i veprimtarive të Mekanizmit Parandalues Nacional në vitin 2021

- vizita parandaluese
- vizita në kornizë të projektit
- aktivitete vendore dhe ndërkombëtare

Data	Vendi	Aktiviteti	Pjesëmarrës	Organizatorë
25.03.2021	Shkup	Vizita e QP Gazi babë	MPN	MPN
25.03.2021	Shkup	Vizitë qendrës për azilkërkuesit-Vizbeg	MPN	MPN
12.05.2021	Kumanovë	Burgu Kumanovë	MPN	MPN
17.05.2021	Ohër	Burgu Ohër	MPN	MPN
08.06.2021	Qafë thanë	SP për KK dhe MK „ Qafë thanë “	MPN	MPN
09.06.2021	Tabanoc	SP për KK dhe MK „Tabanoc“	MPN	MPN
14.07.2021	SPB Strumicë	SP KP Radovish	MPN	MPN
		SP KP Strumicë	MPN	MPN
15.07.2021	SPB Strumicë	SP KP Valandovë	MPN	MPN
		SP KP Gjevgjeli	MPN	MPN
13.10.2021	SPB Ohër	SP KP Kërçovë	MPN	MPN
14.10.2021	SPB Ohër	SP KP Strugë	MPN	MPN
		SP KP Ohër	MPN	MPN
15.10.2021	SPB Ohër	SP KP Dibër	MPN	MPN
10.09.2021	Deve Bair	SP për KK dhe MK „ Deve Bair “	MPN	MPN
15.09.2021	Bogorodicë	SP për KK dhe MK „ Bogorodicë “	MPN	MPN
17.19.2021	Gjevgjeli	QPT „Vinojug“	MPN	MPN
24.19.2021	Shkup	SP për KK të Aeroportit ndërkombëtarë në Shkup	MPN	MPN
29-30.09.2021	Budimpehtë	Mbledhja e dytë e rrjetit të Mekanizmit Parandalues Nacional të Europës Juglindore në vitin 2021	MPN	MPN/Hungari
05.11.2021	Tetovë	Burgu Tetovë	MPN	MPN
10.11.2021	Strumicë	Burgu Strumicë	MPN	MPN
11.11.2021	Kumanovë	Burgu Kumanovë	MPN	MPN
15.11.2021	Gjevgjeli	Burgu Gjevgjeli	MPN	MPN
18.11.2021	Shkup	Burgu Shkup	MPN	MPN
23.11.2021	Manastir	Burgu Manastir	MPN	MPN
24.11.2021	Ohër	Burgu Ohër	MPN	MPN
25.11.2021	Strugë	ENK Strugë	MPN	MPN
03.12.2021	Shtip	ENK Shtip	MPN	MPN
07.12.2021	Prilep	ENK Prilep	MPN	MPN
16-17.12.2021	Shkup	INK-ENK „Idrizovë“	MPN	MPN
21.12.2021	f.Volkovijë	EEK-Tetovë	MPN	MPN
28.12.2021	Ohër	Burgu Ohër	MPN	MPN

Aneksi2: Bashkëpunëtorët e Mekanizmit Parandalues Kombëtar

1. Prof.Dr. Divna Iliq Dimoski nga Fakulteti Juridik "Justiniani I" pranë Universitetit "SV."Kiril i Metodi" në Shkup,
2. Prof.Dr. Aleksandra Gruevska-Drakulevski- nga Fakulteti Juridik "Justiniani I" pranë Universitetit "SV."Kiril i Metodi" në Shkup,
3. Prof.Dr. Oliver Baçanoviq nga Fakulteti për siguri-Shkup,
4. Prof.Dr. Trpe Stojanovski nga Fakulteti për siguri-Shkup ,
5. Prof .Dr. inordinar Katerina Krstevska Savovska nga Fakulteti për siguri-Shkup,
6. Prof.Dr. Stojanka Mirçeva nga Fakulteti për siguri-Shkup,
7. Prof.Dr.Jonçe Ivanovski nga Fakulteti për siguri-Shkup,
8. Porf.Dr. Natasha Peovska nga Fakulteti për siguri-Shkup,
9. Doc.Dr. Vedije Ratkoceri nga Fakulteti Juridik pranë Universitetit të Europës Jug-Lindore,
10. Doc.Dr. Blerta Ahmedi Arifi nga Fakulteti Juridik pranë Universitetit të Europës Jug-Lindore,
11. Prof .Dr. inordinar Ice Ilijevski- nga Fakulteti Juridik "Justiniani I" pranë Universitetit "SV."Kirik i Metodi" në Manastir,
12. Dr.Elena Mujoska Trpevska-bashkëpunëtoreshkencore,CSI-MANU dhe Kryetare e Shoqatës Maqedonase të Penologjisë,
13. Prof .Dr.Atanas Kozarev nga Fakulteti Juridik,Marrëdhënie Ndërkombëtare dhe Diplomaci,MIT Universiteti,
14. Docent Dr. Samir Salievski nga Fakulteti për detektiv dhe siguri pranë Universitetit Amerikan të Evropës-FON
15. Prof.Dr. Liljana Ignjatova-Fakulteti i mjekësisë në Shkup,
16. Dr. Silvana Markovska-Simoska,Specialiste e Psikiatrisë për Fëmijë dhe Adoleshentë,
17. Mr. Ivo Kunovski,Specialist në Psikologjinë Mjekësore.

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**OMBUDSMAN
NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM**

ANNUAL REPORT 2021

Skopje, June 2022

Title: *Annual report 2021*

Наслов на оригиналот: *Годишен извештај 2021*

Publisher: Ombudsman of the Republic of North Macedonia

Автор: Vjolca Rushaj, Aleksandar Trenkoski, Bardhil Limani

Editing board: Ombudsman of the Republic of North Macedonia -
National Preventive Mechanism

Translation: Moment mal

Graphic design: Keti Stefkova

Circulation: 50

CONTENT

Preface

1. OMBUDSMAN - NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM	111
2. ACTIVITIES AND REALIZED PREVENTIVE VISITS IN 2021 . . .	113
3. PENALTY - CORRECTIONAL INSTITUTIONS	115
3.1. Educational - correctional home Tetovo	125
4. POLICE STATIONS WITH GENERAL JURISDICTION.	135
5. POLICE STATIONS FOR BORDER CHECKS AND BORDER SURVEILLANCE	143
6. HOLDING AND ACCOMMODATION OF MIGRANTS / FOREIGNERS AND ASYLUM SEEKERS.	147
Annex 1: Overview of the activities of the National Preventive Mechanism in 2021	153
Annex 2: External collaborators of the National Preventive Mechanism	154

List of abbreviations

OM	Ombudsman
OM-NPM	Ombudsman as National Preventive Mechanism
NPM	National Preventive Mechanism
MJ	Ministry of justice
DES	Directorate for Execution of Sanctions
PI	Penitentiary institution
PH	Penitentiary home
CH	Correctional home
RNM	Republic of North Macedonia
UNHCR	Office of the High Commissioner for Refugees
MIA	Ministry of Internal Affairs
SIA	Sector for internal affairs
DCBCMFR	Department for Cross-Border Crime, Migration, Foreigners and Readmission
PP	Public Prosecutor
BPP	Basic Public Prosecutor's Office
ARNM	Army of Republic of North Macedonia
TTC	Temporary transit center

Dear All,

We are presenting you the eleventh Annual Report of the Ombudsman - National Preventive Mechanism, which confirms the continuous efforts for a comprehensive fight against the torture and zero tolerance in case of its existence.

The reporting year was marked with the prolonged pandemic caused by the Covid-19 virus, but this situation did not prevent the NPM team from continuously monitoring of the handling and respect of the rights of persons in places of deprivation of liberty and detention, in order to prevent torture and other kind of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment

This report contains an overview of the circumstances in the places of deprivation and restriction of freedom of movement, in which the NPM managed to make / conduct visits during the reporting year in spite of the well-known situation with the Covid-19 pandemic, as well as an analysis of undertaken prevention activities from torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment in these places during a pandemic.

The identified conditions and the recommendations addressed to the competent authorities for overcoming the identified weaknesses are a result of a total of 33 preventive visits, which the team of the National Preventive Mechanism conducted during 2021 year. The established practice for hiring experts from different profiles and institutions during these visits, contributed to providing a multi-professional approach to the work of the National Preventive Mechanism and further strengthening of the capacities

Народен правобранител

Naser Ziberi

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'N. Ziberi', written over a light gray rectangular background.

1

OMBUDSMAN – NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM

On December 30, 2008 year, the Assembly of the Republic of Macedonia adopted the Law on Ratification of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment¹ and appointed the Ombudsman to act as a National Preventive Mechanism.

In 2009 year, with the amendments of the Law on the Ombudsman, a special organizational unit was established within the Ombudsman - National Preventive Mechanism (NPM) whose main task is to prevent torture and other cruel and inhuman or degrading treatment or punishment.

The Ombudsman - National Preventive Mechanism started working on 01.04.2011 year and since then this competence is exercised through regular checks of the handling of persons deprived of liberty and making recommendations to the relevant authorities, in order to prevent torture and other forms of inhuman treatment, and if it considers it necessary and by submitting proposals and observations regarding the existing or draft legislation.

The NPM operates as a team consisting of one state counselor, one counselor for prevention of torture, and one associate, and in order to provide a multidisciplinary approach in conducting preventive visits, they hire and use services from external collaborators, i.e. experts from different fields and representatives from more higher education institutions and civil society organizations.

At the end of 2020 year, for the realization of the planned activities in 2021 year, OM-NPM projected a budget framework in the amount of 1,225,000.00 denars, but they were

¹ Official Gazette number 165/2008

approved and had an amount of 375,000.00 denars. Despite these funds, OM-NPM in the reporting 2021 year continued the cooperation with the Office of the High Commissioner for Refugees in Skopje (UNHCR), which, among other things, consists of donating funds needed for work and monitoring the situation of migrants, i.e. foreigners, asylum seekers and refugees. Through this cooperation, the funds donated by the UNHCR improves the basic budget of the Institution in a certain amount which is purposefully used for the devotions of the project and strengthening the capacities of the NPM team, the Civil Control Mechanism and the Friend of the Court.

The budget available to the NPM was fully reserved and used for hiring external collaborators and for the costs of publishing the annual report. Though, in addition to conducting preventive visits to places of detention, the NPM has a mandate to conduct promotional, educational and international activities, for which the Budget for the NPM does not provide the necessary funds. The envisaged budget funds are insufficient in the part of covering the costs for conducting the visits and for participating in international activities within the networks and bodies in which the NPM is a member, and in that sense, the Ombudsman is of the opinion that in order to exercise the competencies of the NPM, additional personnel, material and financial resources are needed, which will be provided from the Budget of the RNM, which would exclude, i.e. reduce the need of the NPM to work with funds received through donations.

Regarding this and given the fact that the ensuring of sufficient resources for smooth operation is one of the challenges that the NP-NPM has been facing for many years, in this Report it is necessary to re-emphasize the obligation of the state that arises from the ratification of the Optional Protocol to the Convention against torture where it is clearly stated that:

„The acceding States undertake to make available the necessary resources for the functioning of the national preventive mechanisms.²”

² Article 18, paragraph 3 of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

2

ACTIVITIES AND REALIZED PREVENTIVE VISITS IN 2021 YEAR

The continued pandemic caused by the Covid-19 virus, followed by the second and third waves of increased cases of people infected with the virus, was just one of the challenges that the NPM team had in mind during the planning, preparing and implementing its activities. In this sense, with the experience from the previous year when the pandemic started and the adjustment of the work methodology according to the current situation, the NPM team managed to realize the planned activities and without any special problems to make 33 visits to places of deprivation of liberty and detention.

Specifically, during 2021 year, the NPM team conducted a total of 33 un-announced visits, of which: 8 visits to police stations of general jurisdiction in the area of the Sectors of Internal Affairs (SIA) Strumica and Ohrid, 5 visits to police stations for border control or supervision, 14 visits to penitentiary and correctional institutions, as well as 6 visits to places where foreigners and asylum seekers are accommodated or detained.

During the implementation of the preventive visits, external collaborators from several scientific and educational institutions were hired, who with their expertise contributed to the strengthening of the professionalism and providing a multidisciplinary method to the work.

Taking into account the essential principles during the preventive visits, the adjustment of the work methodology was made based on the acceptance of best practices shared in the meetings attended by NPM team members with colleagues from the region and beyond, as well as based on the recommendations of relevant international organizations and bodies, notably the UN Subcommittee on Prevention of Torture.

In terms of the international activities in 2021 year, representatives of the Ombudsman - National Preventive Mechanism took an active participation in several conferences

and workshops held online, i.e. virtually remotely on various thematic content. The National Preventive Mechanism team also participated in meetings within the NPM Network of Southeast Europe. The first meeting was held online, while the second was held in Budapest, Hungary and was combined with physical presence and online. The meeting was chaired and hosted by the Hungarian NPM, and thematic topics were discussed that are of interest for achieving the mandate of the national preventive mechanisms in the region. The topic of the first meeting was "The impact of Covid-19 on NPM activities, challenges and priorities during the visits", while the topic of the second meeting was "Specific techniques for interviewing vulnerable categories of persons", with importance on interviewing techniques for children, foreigners and members of ethnic minorities, as well as persons with psycho-social disabilities and LGBT persons.

During the reporting year, representatives of the NPM team also gave a lecture to students from the Faculty of Law at the South East European University.

3

PENALTY - CORRECTIONAL INSTITUTIONS

The treatment of the detainees and convicts in penitentiary institutions and the assessment of the degree of risk of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, the NPM team in 2021 year examined them by conducting direct visits to all penitentiary institutions, such as and by monitoring the activities undertaken by the authorities related to the condition and functioning of the penitentiary system.

Regarding this, the NPM team concludes that there is still a high degree of risk of torture and other inappropriate treatment or punishment in penitentiary institutions, which imposes the need for the authorities to show real will and make additional more serious efforts to achieve the vision envisaged in the National Strategy for Development of the Penitentiary System in the Republic of North Macedonia (RNM) 2021-2025, which is "Improvement of the penitentiary system in accordance with the highest European standards for execution of sanctions and alternative measures".

The implementation of the National Strategy is one of the positive activities undertaken by the authorities during the reporting year. It foresees 12 strategic goals and action plan for their implementation, and in order to achieve successful, objective and consistent implementation of the action plan, the Strategy itself highlights the need for appropriate monitoring and evaluation. Namely, the Strategy states that "the monitoring and evaluation of the action plan can be successfully achieved if the Government of RNM forms an inter-ministerial group headed by DES – Directorate for Executions of Sanctions (in cooperation with the MJ), which will include representatives from the Ministry of Education, Ministry of Health, Ministry of Labor and Social Policy, probation officers, representatives of civil society organizations and the Ombudsman. The initiative for formation of the inter-ministerial group was made by DES, but as such it has not been formed by the Govern-

ment of RNM yet.

OM-NPM within its powers continuously monitors and evaluates the activities of the authorities related to the functioning of the penitentiary system, but still considers that it is necessary the Government of RNM to form an inter-ministerial group as soon as possible to monitor and evaluate the process of achieving the foreseen strategic goals in the National Strategy.

The Government of the Republic of Macedonia is in charge of appointing and dismissing the directors of penitentiary institutions, and the Ombudsman has repeatedly publicly criticized the appointment of unprofessional and political staff to managerial positions in these institutions. In July 2021 year, the Report of the European Committee for the Prevention of Torture from the visit to RNM was published, which also states, among other things, that *"prison directors and their deputies are generally not selected for their positions on the basis of their competence"*.

OM-NPM recommends, also in accordance with the international standards, that it is essential that every penitentiary institution has a professional, suitably qualified, non-political director who is carefully selected due to his appropriateness and integrity to perform what is one of the most complex tasks in the public service. Compliance with European rules and national regulations when appointing directors and their deputies to penitentiaries must be imperative for any government.

As part of the positive activities undertaken during 2021 year, OM-NPM especially emphasizes the adoption of the modular "Program for initial and continuous training and testing of knowledge and skills of prison staff", as well as the beginning of training at the end of the year in the Center for training and education which is located within the Penitentiary-Idrizovo Penitentiary. OM-NPM within the available capacities will monitor the training process for the prison staff and will advocate the absolute prohibition of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, as an essential component to be adequately and separately represented in the Initial Program and continuous training. During 2021 year, with the support of the Council of Europe, a training was organized to record the violations that indicate inappropriate treatment intended for health personnel, and such training as a good thematic example should become an integral part of the Program for initial and continuous training.

During the reporting year, the DES Directorate for Execution of Sanctions has carried out several activities to review the existing ones and to adopt or accept new regulations, strategies, standard operating protocols and guidelines for the treatment of prison staff and the functioning of the penitentiary system in general. OM-NPM evaluates these activities positively and without reducing their importance emphasizes the need for DES to increase efforts towards capacity building (human and material) to smoothly achieve the intended goals, strategies, programs and plans.

Referring this, in continuation, some of the findings noted during the visits that the NPM team conducted in the penitentiary institutions will be highlighted.

The overfilling of prisoners is one of the challenges that some penitentiary institutions in the country have been facing for a long time. Throughout the visits conducted by the

NPM team, during November and December 2021 year, it was concluded that half of the penitentiary institutions face a lack of accommodation facilities for prisoners who are sent to serve a prison sentence. In most penitentiary institutions, it was concluded that the minimum standards for accommodation which predicts 4m² for each detainee in a room where more than one person is accommodated were not met.

Years ago, the situation in the Idrizovo Penitentiary is more than worrying and far below all minimum standards. More than half of all convicts are in this institution, and more than five hundred people or a quarter of the total convict population are accommodated in the closed ward and in the so-called "ambulance" department. The number of convicts housed in some wings of these wards is twice than the real capacity. During the visit,

Table nr.1

Penalty - correctional institutions	Capacity of convicts ³	Condition found during the visit
PI Idrizovo	1187	1128
PI Stip	139	233
PI Prilep	108	119
PI Struga	60	48
Prison Skopje	128	151
Prison Tetovo	48	65
Prison Kumanovo	160	130
Prison Bitola	77	84
Prison Strumica	95	92
Prison Gevgelija	54	44
Prison for children Ohrid	27	4
TOTAL	2083	2098

³ The data for the capacity of the penitentiary institutions is in accordance with the data contained in the Response of the Government of the Republic of North Macedonia to the Report of the Committee for Combating against Torture, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT) from 7 to 10 December 2020 (CPT / Inf (2021) 19). However, during the visits it was concluded that in some of the institutions the real accommodation capacities are smaller than those mentioned, such as with the Strumica Prison, while in the Stip Penitentiary information was received that the accommodation capacity for convicts is 210. The table does not include listed accommodation facilities of the Open Department at the Kumanovo Prison in Kriva Palanka, with a capacity of 23 people

convicts were found sleeping in the hallways, on improvised mattresses on the ground, as well as on three-story beds, and in some of the rooms, the convicts were forced to sleep "in shifts". The NPM team concluded that 16 convicts are accommodated in one room, so for example in a room of 16.5m² with 8 beds were accommodated 16 convicts, and in another room of 19m² were accommodated 12 convicts. More than 9 convicts are accommodated in a large number of rooms with inadequate conditions.

Table nr.2

Penalty - correctional institutions	Capacity for detainees	Condition found during the visit
Затвор Скопје	243	209
Затвор Куманово	50	28
Затвор Битола	33	20
Затвор Гевгелија	12	8
Затвор Охрид	12	12
ВКУПНО	350	277

During the visits, the NPM team found overcrowding in some of the premises of the detention units of several penitentiary institutions. To be exact, although the capacity of the detention units was not fully filled everywhere, rooms were still found in which the minimum standards of 4m² for each convict were not met when several convicts were accommodated in one room. So, for example, in the Skopje Prison in a room with an area of 9m² were accommodated 3 people, in the Bitola Prison in a room of 20m² were placed 6 beds (on the day of the visit were accommodated 4 people), in the Kumanovo Prison in rooms of 15m² are accommodated 4 people each.

Referring to the material conditions⁴, the NPM team concluded that in almost each of the penitentiary-correctional institutions, certain investments have been taken in the area of improving the infrastructure, and this is especially noticeable in the Tetovo Prison. In some of the penitentiary-correctional institutions, on the other hand, it was concluded that the parts that were renewed, due to improper maintenance were destroyed or became non-functional, such as some of the premises in the Strumica Prison and the Stip

⁴ Every year, the Government of the Republic of North Macedonia adopts a Program for financing of construction, reconstruction, maintenance of facilities and equipping of the penitentiary and correctional institutions. In accordance with the program for 2021 year, it was planned to implement investment activities in the total amount of 199,500,000.00 denars, of which 148,800,000.00 denars are funds from the Loan from the Council of Europe Development Bank. For construction and crafts works and procurement of equipment for the needs of the penitentiary institutions were predicted funds in the total amount of 11,640,000.00 denars

Penitentiary. In the Skopje Prison, several detention rooms were already closed following the previously suggested recommendations by the Ombudsman, and on the day of the visit, several rooms were inspected that were in extremely poor material condition, with high levels of moisture and mold on the walls, equipped with inadequate beds and mattresses, with old and dilapidated inventory, low level of hygiene, dysfunctional toilet and broken taps. Complaints about access to water were also raised by the convicts in the Kumanovo Prison, which has been noted as a problem since the opening of the Prison. The officials pointed out that activities have been taken to overcome this problem, but on the day of the visit it was concluded that the convicts are still filling, storing and keeping plastic water bottles.

The biggest deficiencies in the area of material conditions were found in the Idrizovo Penitentiary. In the facility / building where the convicts with closed treatment are accommodated, or the so-called closed ward, due to inadequate material conditions, accommodation is not provided in the so-called "Second", "fifth" and "eighth" wing, but the NPM team concluded that the conditions for accommodation in the rest of this building were also not met. According to all this, ***the conditions in which the convicts are accommodated in the so-called "Third", "fourth" and "seventh" wing, just like in the building of the so-called "ambulance" ward can be freely described as inhumane and degrading.*** The convicts, who are accommodated in this part of the penitentiary, were found sleeping on sponges on the floor, in corridors, on makeshift metal beds placed one on top of the other on three floors. They have no place to store their personal belongings, so they are left in bags under one of the beds, or on the mattresses where they sleep. With the exception of a few rooms, hygiene was extremely low due to the fact that too many people were accommodated in one room. The rooms are full of cockroaches, pests and tufts. In several rooms on the day of the visit the temperature was measured below 17°C and their humidity above 60% (RH). Convicts also face problems with pressure and access to water. Barrels of water for shower were found in some of the rooms, which were heated in an improvised way with electric wires.

The high degree of risk of torture and other maltreatment or punishment in penitentiaries is also due to the information received by the NPM team from convicts and detainees during interviews conducted with them on a confidential basis and without presence of officials. Complaints of misconduct in the form of insolent, abusive, stigmatizing and humiliating treatment by employees were received in most penitentiaries, and in three penitentiaries allegations of bullying and threats were received, as well as physical abuse.

In one of the penitentiary institutions, information was received that convicts were intimidated and harassed prior the admission to the institution, allegedly because of the crime they committed and for which they were sent to prison. The individuals who made specific allegations that they themselves had been subjected to harassment, intimidation and threats by members of the prison police did not want or consent to use their personal data, nor did they agree that their allegations should be investigated, fearing that they might be easily identified.

The persons were informed that the representatives of the NPM team can forward these allegations to the Civil Control Mechanism (special unit within the OM), as well as to the competent Public Prosecutor's Office for conducting an official investigation. However,

the persons stated that they would not like any further investigations regarding what they told us. One of the persons pointed out that from the moment he was mistreated until now, he “already managed himself” and normalized the relations with the prison police, due to which he “does not want the case to be opened”.

In general, convicts who alleged that they had been maltreated, feared adverse consequences that would affect their treatment if they were found to have reported it. Regarding this, allegations were received that other convicts who were supposedly “close” to certain prison officers were intimidating and threatening convicts who wanted to complain about the behavior of those prison officers.

The “closeness” of some convicts to the prison police was also pointed out as one of the reasons why some convicts stated that they were forced to “suffer and remain silent” about the harassment perpetrated by other convicts, and with knowledge and “Permission” of some of the prison officers⁵. In this regard, several convicts stated that they did not feel safe and that “they try to survive every day”, and this is especially the case in the Idrizovo Penitentiary⁶.

The fear of convicts to report that they have being harassed by prison police or other convicts indicates a dark number of unreported cases of misconduct by officials and inter-convict violence, which in some institutions is twice as high as the official number of reported cases.

The safety and security of convicts and detainees is further questioned due to the insufficient number of prison staff, especially prison police. The NPM team concluded that despite a number of employments, the problem of staff deficiencies is common to almost all penitentiaries. In some of the institutions, a situation was found where a prison police officer is in charge of supervising more than fifty convicts.

During the visits to the penitentiary institutions, the NPM team did not notice any assets that have no practical use except for the purposes of the death penalty, torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment⁷. However, in the premises of the prison police in several of the penitentiary-correctional facilities were seen wooden handles, as well as iron legs wrapped in towels, non-standard rubber baton, as well as wooden so-called “Baseball” bat, for which no more detailed information was received

⁵ During the conversations with the convicts, allegations were received that in the cases when they complained to the prison police that they had been mistreated by other convicts, such as that they had been beaten, insulted, humiliated, that they had been threatened, they would have been mistreated if not to do something that is required from them, that they were forced to pay for a bed or sleep on the ground, etc., they received answers from the prison police: “nothing is wrong with you, do not complain”, “and that is not enough for you”, “That’s it” and similar answers without no taking any action to protect the people who have complained.

⁶ The NPM team concluded that out of a total of 616 disciplinary proceedings were initiated against convicts in the Idrizovo Penitentiary, as many as 229 were due to physical clashes, which indicates a high degree of inter-judicial violence.

⁷ Regarding this, the NPM team was guided by the European anti-torture regulation, i.e. had in mind the assets listed in the Annex 2 of REGULATION (EU) 2019/125 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 16 January 2019, in relation with the trade with certain goods that may be used for the death penalty, torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

about the reason why they are kept.

The NPM team also inspected the weapons and means of force that are of disposal of the prison police and concluded that there were no national standards specifically for the type and characteristics of the weapons, means and equipment that the prison police

were authorized to use. In this regard, it was concluded that the prison police in penitentiary institutions have different types of rubber truncheons, lashing articles and other weapons and equipment for which they are authorized to use.

Regarding the means of tying, the NPM team noticed that the prison police have different types of metal handcuffs for hands, and in two penitentiary institutions they also have special leather straps that were pointed out to be used for securing persons who can self-harm.

Throughout the visits, several convicts and detainees alleged that during the escorts outside the institution in which they are accommodated, they were handcuffed during the transport. Some of them complained that they were tied too tightly, without taking into account the normal blood circulation. According this, the NPM team in some of the penitentiary institutions concludes that "damaged" handcuffs are used, which are not locked on the last incision that enters the locking mechanism. Several people stated that they were handcuffed behind their backs, and there were several cases where it was pointed out that people were handcuffed to the "rods" next to the bench in the transport vehicles,

expressing the same as an uncomfortable feeling.

The use of means of restraint in the transport of convicts is determined by the enforcement orders and in these cases the prison police do not prepare special reports on the use of means of force. From the conversations with the commanders of several penitentiary institutions, it was pointed out that a new Rulebook is being prepared which will more closely regulate the manner of use of coercive means by members of the prison police, which will highlight the ban on handcuffs behind the back or on other objects throughout the transport.

Referring to the made conversations with the prison police members, information was gained that the regular penitentiary institutions do not organize shooting with weapons, and also that no trainings / preparations are organized on the manner of using the other assets of coercion. Regarding this, the management of the prison police in the penitentiary institutions pointed out that this type of training is provided in the "Program for initial and continuous training and testing the knowledge and skills of the members of the prison staff," which started with realization at the end of 2021 year.

During the visits, the NPM team concluded that the use of leather belts (handcuffs) in the penitentiary institutions Skopje Prison and Idrizovo Penitentiary, continuously for a period of several days, in some cases even 10 days, could be subjected to the notion of inhuman and degrading treatment. **The fact that this practice continues after the repeated interventions by the Ombudsman, as well as the European Committee for the Prevention of Torture in 2006, 2007, 2008, 2019 and 2020 year, for this work, clearly indicates the lack of a coherent prison system that operates according to clear rules followed by professional staff. Such inhumane and degrading practices should be eliminated once and for all from penitentiaries.**

The Health care remains one of the main problems in the penitentiary institutions. Referring to this, there is the fact that most of the officially submitted complaints to the Ombudsman's Office by the convicted persons refer to inadequate health care, and especially to the transfers for specialist and dental examinations outside the institutions. Regarding this, the NPM team also concluded that the health service in the penitentiary institutions is not organized enough to enable the requests for consultation with a doctor by the convicted and detained persons to be met without unnecessary delay. The reporting for the need for consultation and examination by a doctor in practice is done through the members of the prison police, and in several of the penitentiary-correctional institutions information was received that the so-called filtration of the reports, i.e. they were not forwarded to the medical staff by the members of the prison police. A serious challenge in the penitentiary institutions is the psychiatric care, i.e. the deficiency of it, as well as the inadequate treatment of persons with disorders caused by drug use. The latter is a serious problem in Kumanovo Prison, where the NPM team conducted two visits, one of which was intended to verify information on alleged improvements in the treatment of persons with disorders received from the Ministry of Health. Unfortunately, it was concluded that there was no significant improvement and that persons who stated that they had problems with drug addiction did not have the opportunity to be treated with substitution therapy, unless this was done before their admission to the Prison. Improving health care and meeting the objectives set out in this part of the National Strategy must

be a priority of the Ministry of Health together with the Ministry of Justice, as one of the key components of the reforms that the OM-NPM considers necessary for the appropriate functioning of the prison system.

During the visits, the NPM team found a lack of capacities for realization of the predicted treatment activities for the convicts, meant for achieving the purposes of the punishment⁹ - resocialization and social adaptation. Namely, the Guidelines for determining the types and ways of treatment of the convicts⁸ provide general treatment measures⁹, as well as specific programs¹⁰ for certain categories of convicts. However, there is a big gap between the foreseen activities in the adopted documents and the treatment activities that are applied in practice. The lack of capacities for improvement of the situation in the area of resocialization in the penitentiary institutions is largely due to the lack of real will on the part of the competent authorities to reliably solve this problem, given the fact that this has been going on for many years..

At the same time, this increases the level of risk of the possibility that the treatment of convicts may be characterized as inhuman and degrading. This is especially the case in the institutions where overfilling was found in the premises. The overcapacity and inadequate material conditions on the one hand, and the lack of daily activities on the other hand, directly contribute to creating a tense atmosphere among the convicts themselves who are constantly together, as well as in their relations with officials.

The lack of activities and the chance to spend a reasonable time of the day outside the premises in which they are accommodated is particularly pronounced in the detention wards of the prisons. The detainees spend 22 hours a day in their premises, and some of them used the phrase "day-year" during the conversations to describe how their day passes, locked constantly between four walls.

About the corruption, the NPM team concluded that despite the activities undertaken by the prison authorities, the perception and allegations of the convicts point to the fact that this is still a current problem in some of the penitentiary institutions. Regarding this, information was received that the import of illegal objects in many cases was intermediated by officials, and also that the transfer from one penitentiary institution to another or to other premises with better conditions in the same institution was very often done by paying a fee for such a "service"

⁸ Adopted by the Minister of Justice on 22.05.2020 year (Official Gazette no. 133/2020)

⁹ 1. Work of the convicted persons; 2. Education of convicted persons; 3. Education of convicted persons by profession; 4. Moral-ethical education and convict self-organization; 5. Free activities, sports and recreation of convicts.

¹⁰ Treatment of convicts who abuse drugs and other psychotropic substances; - treatment of convicted persons who abuse alcohol; - treatment of convicted perpetrators of sexual offenses; - treatment of violent convicts in prison; - treatment of convicted persons for crimes with elements of violence; - treatment of younger adult convicts; - treatment of children; - treatment of convicted women; - treatment of convicts with long sentences and life imprisonment; - treatment of radicalized convicts; - treatment of convicts with high and very high security risk and medical - psychological treatment of convicts (for a certain period of time or for the entire period of execution of the sentence).

During the visits, the NPM team also paid attention to the disciplinary punishments imposed on the convicts. In this sense, it was concluded that out of a total of 1110 disciplinary sanctions imposed in 9 penitentiary institutions¹¹, in 617 cases or 55.5% a disciplinary penalty was imposed - solitary imprisonment lasting 3 to 14 days.

As of a formal-legal aspect, it was concluded that in most penitentiary institutions the procedure for imposing a disciplinary punishment is conducted in accordance with the "Rulebook on the manner of conducting the disciplinary commission in conducting disciplinary proceedings against convicts"¹², with certain exceptions where it was noted that In some penitentiary institutions, the provisions in the area of conducting disciplinary hearings are not fully complied with, and convicts were only asked to submit a written statement stating their allegations regarding the accusations of disciplinary violations. The Rulebook envisages the possibility to appeal the decision imposing a disciplinary penalty, through the director of the institution to the director of the DES, and against the decision of the director of the DES provides the possibility for the convicted person to submit a lawsuit to the Administrative Court, according to the Law on Administrative Proceedings.

However, in practice, appeals against directors' decisions to impose disciplinary action are very rare, and no lawsuit has been submitted to the Administrative Court. The Rulebook contains a provision for protection of the rights of convicted persons, as well as provisions for the right of the convicted person to present facts and evidence and the right to an interpreter during the disciplinary procedure, but does not contain special provisions in the part of legal aid, nor in criminal - correctional facilities have in fact established a system of legal aid for convicts as one of the guarantees that their rights during the proceedings will be fully respected and that convicts will have a real opportunity to appeal the decisions before the director of the DES or to submit a lawsuit to the Administrative Court.

Regarding the execution of a disciplinary punishment - solitary imprisonment from 3 to 14 days, it was concluded that none of the penitentiary institutions complies with the provision of the Law on Execution of Sanctions where it is provided that *"the punished person is being visited by a doctor daily and by the director of the institution once a week."* In most of the penitentiary-correctional institutions, the predicted national standards in the part of the factual conditions are not complied with, which specify that: *"The premise where the disciplinary punishment - solitary imprisonment is being executed, need to be large at least 9m³/4m² and illuminated with daylight, has a toilet, drinking water, a bed with blanket, a table and a chair and to be heated"*.¹³

¹¹ The NPM team does not have data on the imposed disciplinary penalties only in PH Stip.

¹² Adopted by the Director of DES, June 2020.

¹³ Article 236 paragraph 2 of the Law on Execution of Sanctions ("Official Gazette of the Republic of North Macedonia" no. 99/2019 and 220/2019 year)

3.1. CORRECTIONAL-EDUCATIONAL HOME TETOVO

The NPM team visited the Correctional Institution (CIH) Tetovo without announce on December 21, 2021 year, in cooperation with Dr. Silvana Markovska-Simoska, specialist in child and adolescent psychiatry, MBA Ivo Kunovski, medical specialist psychology, MBA Aleksandra Coneva, graduated social worker and prof. Dr. Blerita Ahmed Arifi, Assistant Professor at the Faculty of Law - South East European University.

CIH Tetovo is located in a newly built closed complex with a special purpose for the execution of the educational measure - referrals to a correctional facility, which is in accordance with international standards which instruct that *"Minors will not be kept in adult institutions, but in specially designed institutions for them"*¹⁴

Only males are accommodated in CIH Tetovo, and unlike them, female children who have been sentenced to an educational measure by referral to a correctional facility are accommodated in a correctional facility for females located in the Penitentiary - the correctional facility (PCH) Idrizovo. They are accommodated in the women's ward, where, among other things, women who are accommodated - convicted with a final sentence of imprisonment and life imprisonment, as well as female children sentenced to prison regardless of the quantity of the sentence¹⁵.

CIH Tetovo is located near the village of Volkovija, at an altitude of about 560 meters, 20-23 km away from Tetovo, and from Gostivar about 12 km. There is an asphalt road to the Correctional Institution, but there is no well-developed public transport. Namely, there was a mentioned bus line that does not run every day.

Regarding this, according to the NPM team, it is necessary to take measures that will improve access to the Correctional Institution and will facilitate the contacts of the children with their families. At the same time was highlighted the need to be taken additional measures to encourage activities for integration of the children in the social, economic and cultural environment of the community.¹⁶

¹⁴ European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, Adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th meeting of the Ministers' Deputies, on the same line are the recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture: "Juveniles deprived of their liberty under criminal legislation" - Extract from the 24th General Report of the CPT, published in 2015; The term "juvenile" in this report is used to translate the term "juvenile", although as a legal term in the positive Macedonian legislation it has been replaced by the term "child".

¹⁵ „Decision on the placement of convicted persons and children in penitentiary-correctional and educational-correctional institutions, as well as of detainees in the detention units of penitentiary-correctional institutions”, Official Gazette no. 10/2020, date of publication in the Official Gazette: 16.01.2020 year.

¹⁶ In accordance with European rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, which stipulate that juvenile institutions should be located in places that are easily accessible and facilitate contact between juveniles and their families. They should be established so as to facilitate integration into the social, economic and cultural environment of the community.

The capacity of the institution is for 110 children, and on the day of the visit they were accommodated 19. If we take into account the European standards and modern trends that point to the advantages of institutions with small accommodation facilities, as well as the current average number of children who were accommodated in correctional facilities in our country, then the question remains whether it was really necessary to build an educational - correctional facility with a capacity for 110 children, in conditions when more and more is referred to the alternatives of detention in cases when it comes about children¹⁷.

The material conditions in the most part meet the predicted standards and having in mind that this is a facility that has been operating for less than two years, the equipment and inventory are new and preserved.

To be precise, there is a separate bed for each child, equipped with clean bedding. In each of the rooms there are separate cabinets for personal belongings, TV, work desk and chairs. All rooms have windows through which sufficient flow of daylight enters, and also each of the rooms has a separate toilet. On the day of the visit, it was concluded that the hygiene in the premises was at an appropriate level, and according to the information received, each child is responsible for maintaining it in their room. There are special duty schedules for the common areas. The NPM team concluded that the institution takes care of the hygiene and due to the fact that there are special (check) lists for visual inspection of the cleanliness and condition of the inventory.

It was pointed out during the visit that children can be visited by their parents and other immediate family members, as well as by other persons (with the permission of the principal) at any time. Regarding this, the staff stated that in many cases they initiated and assisted in organizing such visits. However, some of the children pointed out that very often their relatives are not able to come "because it costs" alluding to the cost of transportation, and we got an information about several children that no one attends.

Correspondence with parents and relatives is unrestricted, although it is not practiced very often. Regarding telephone contacts, it was pointed out that children are allowed twice a week and as needed in certain cases, but they themselves stressed that this is not enough and that they need permission for more frequent telephone contacts with their loved ones.

In this regard, the NPM team considers that it is necessary to make an assessment within the correctional facility for the need to provide more frequent telephone contacts of children with their loved ones. In fact, international standards point to frequent telephone contact with family and loved ones, as well as other forms of communication with the outside world. Therefore, the NPM team encourages the institution to increase the application of new information technologies in the communication of children with their loved ones by making assets available and enabling video calls.

¹⁷ The European Committee for the Prevention of Torture also cites as a positive example in this regard juvenile facilities based on the concept of small accommodation units with well-equipped teams, each consisting of a limited number of single rooms (usually no more than ten), as well as common space.

The international standards and national law instruct that every child of compulsory school age has the right to an education that suits his or her needs and abilities and that is designed to prepare him or her for return to society. However, the NPM team during the visit concluded that none of the children accommodated in the correctional facility attends formal education. Information was received that with the support of UNDP, teachers from the school in the surrounding village were engaged to teach Macedonian, mathematics and English to the children. The children were divided into two groups, according to the educational level. This project lasted until August 2021, when the educational process came to a complete standstill.

During the visit, the management officials received information that a special program was being prepared within the Ministry of Education and Science and that the educational process is likely to be operational at the beginning of 2022 year.

During the visit it was concluded that in the period from 01.01. - 21.12.2021 year, a total of 34 disciplinary proceedings were conducted, of which 11 times a decision was made by which a measure of referral to a separate room was imposed for a period of 7 days, 6 times for a period of 5 days and 8 times the referral to a separate room was conditionally postponed. In 2 procedures it was decided to impose an educational measure - limitation of benefits for a period of 3 months, 2 times a public warning was issued, and 4 times only a warning and in 1 procedure the child was released from responsibility.

These 34 procedures in which a decision was made are conducted due to disciplinary violations committed by 14 children. Most of the proceedings that were conducted against one child are 6, and against several other children 4 or 5 proceedings were conducted.

Having in mind all this, if we take into account the reappearance rate when committing disciplinary violations and when imposing a measure of referral to a separate room, then there may be a need to pay more attention in determining the special corrective actions that the expert team should take to the child for the duration of the separation in the separate room, i.e. during the preparation of the special program for strengthened treatment, which according to the Instruction is provided to be prepared with the educating board.

According to the type of disciplinary violations committed for which disciplinary proceedings have been initiated, the most numerous are those that were conducted for "physical assault on a child", or a total of 9 of them, while 7 are for non-fulfillment of an official order, 6 are for entering or making objects that can be used for assault or injury, 4 for endangering their own health with self-harm, 3 for causing greater material damage and one for abuse of a given convenience, arbitrary removal, coercion, attempted escape and violation of protection regulations from fire.

From the conversations with the staff and the children accommodated in the home, we got an information that the physical attacks as the most common disciplinary violations for which proceedings were led, did not result with a serious bodily injuries. Nevertheless, the NPM team highlighted the obligation of the employees and officials to develop a dynamic approach that will guarantee the safety and security of every child. Special attention should be paid to the protection of vulnerable juveniles and the prevention of their victimization

The NPM team also specifically highlights that the institution's administration has a responsibility to take special precautions to protect children from all forms of abuse, including sexual or other harassment. Staff members should be attentive to signs of bullying (including physical and sexual assault, verbal abuse, extortion and theft of other juvenile property) and should know how to respond appropriately and take a proactive stance to prevent such incidents from occurring.

During the visit, the NPM team from the inspection of the records for use of resources of coercion noted that no case was registered in it, and also the officials highlighted that no force or means of coercion were used in the institution upon the children who are serving a disciplinary measure - referral to a correctional facility. Contrary to this, in conversations with children, information was received that there were cases when they were hit with wooden sticks or "educational slaps". Namely, such "educational" methods were applied by some of the employees in the situations when they intervened in a physical fight or verbal argument before escalating, as well as due to noncompliance to orders or insolent or inappropriate behavior towards officials. According to most who cited these "educational" methods, they did not appear to be intended to inflict bodily harm or inflict serious pain, but rather aimed at manifesting power and authority and sanctioning alleged misconduct.

No objects or assets proposed for torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment were found during the visit, but wooden sticks were found in one of the offices, which could be used according to the allegations of "educational" sanctioning.

Regarding this, the NPM team recommends for taking measures to encourage the children to report possible cases of bullying or misconduct by officials by making it clear that they will be protected and will not suffer any harmful consequences due to the report.

The NPM team also recommends immediate termination of any educational sanctions that could have a degrading and humiliating effect on the children placed in the institution, as well as reporting of any use of force and means of coercion, which will be followed by an assessment for the justification of it.

During the visit, the NPM team received information that every child is insured and that all costs related to the treatment of children and the promotion of their health are covered by the Institution. The costs for procurement of medicines are also fully covered by the Institution, but during the inspection in the ambulance it was noticed that several packages of medicines have expired deadline, due to which it was recommended to remove them immediately and to be careful in future of the same.

The professional staff in the institution that takes care of the physical and mental health of the children is composed of a nurse, psychologist, pedagogue and social worker who are available every working day. A general practitioner is present once a week and additionally as needed, and a dentist for basic care with an equipped office is available in the institution. In cooperation with the Tetovo Clinical Center, children have access to psychiatric care as needed. Namely, all children have a family doctor in the Health Center Tetovo and a family psychiatrist in the Clinical Center Tetovo.

During the visit, it was also concluded that psychiatric diagnoses were made in 58% of the children in the correctional facility. The most common diagnoses according to the International Classification of Diseases (ICD-10) are F91 (Behavioral Disorder) followed by F41.2 (Mixed Anxiety-Depressive Disorder), F92 (Mixed Behavioral and Emotional Disorder), F44.4 (Dissociative Motor Disorder). The most common comorbid conditions are the following diagnoses: F51 (Inorganic Sleep Disorder), F65.2 (Exhibitionism), F64.8 (Other Sexual Identity Disorders), F60.3 (Emotionally Unstable Personality), G44 (Other Head-ache Syndromes).

Children receive psychiatric services in health facilities outside the home, where they are accompanied by prison police, which affects, i.e. limits the feeling of security and trust when talking to a psychiatrist. Mental health check-ups and the effects of medications, due to the fact that they need to be transported to health facilities, are not so common. Some of the children go to the control more often due to the worsening of the condition, and those who do not complain of difficulties come to the control even after a few months. In this context, it is important to note that the examination is performed by a specialist psychiatrist, not a child and adolescent psychiatrist, and thus there is a danger that they will be treated as adults in terms of both medication and dosage, although it has been scientifically proven that brain maturation is not until the age of 18, but until the age of 24.

Regarding the pharmacological treatment, it was concluded that there are three children on antipsychotic therapy with Risperidone, six children with Nozinan (Levomepromazine), three children with Olanzapine and one child with Prazine. Some of the children were placed on two antipsychotic drugs at the same time, and one child was prescribed therapy with two antipsychotics a few months ago and the third at the same time as needed. Of the anxiolytic therapies, six are on Helex (Alprazolam), nine are on Diazepam, three are on Flurazepam and one is on Prazepam. Some take two of these drugs. Of the antidepressant therapy, three children are on Sertraline, two on Paroxetine and two on Escitalopram. Of the hypnotics, as many as eight children take Sanval, or Zolpidem, as a treatment for insomnia. Of the psychostabilizers, only one child is on valproic acid therapy, or Depakine. No student has been placed on psychostimulant therapy, given the fact that in our country no psychostimulant drug or anti-ADHD drug has been registered and therefore these drugs are not available in these institutions either.

Due to the potential harmful effects of psychopharmacological treatment in this population, the use of psychiatric drugs should be limited to the conditions for which they are created, i.e. for the treatment of serious mental disorders. Increased use of psychopharmacological drugs may not only be the wrong solution because of their effect on brain development, it may also delay the rehabilitation efforts of these young individuals. Such an approach rarely provides a constructive solution to their problems in order to develop appropriate life skills and be able to reintegrate into society

Regarding this, the OM-NPM recommends that psychotropic drugs need to be used with extreme caution and only after measuring the potential risks, welfares, adverse effects and alternatives in young people. If psychotropic drugs are used, physicians should introduce a comprehensive and individually developed mental health treatment plan that includes consent, compliance,

and active youth participation, as well as modalities of individual, group, and family therapy and other appropriate treatment interventions. Effective treatment and management of psychotropic drugs requires careful identification of the target symptoms at the beginning, monitoring of the response to treatment, and regular screening for adverse effects

General findings and recommendations from the visits made to the penitentiary and correctional-educational institutions

Established conditions

- High grade of risk of torture and other inappropriate treatment in the penitentiary institutions.
- Fear for negative consequences to the detainees and convicts if they report cases of torture, maltreatment, and other abuse by prison staff.
- The discharge and the appointment of the directors of the prisons and their seconds-in-command by the Government of the Republic of North Macedonia is not being performed on the basis of their competence and ability to perform the function.
- Overcrowding in penitentiaries is again a current problem.
- The conditions in which most of the convicts are accommodated in the Idrizovo Penitentiary, in the so-called "Closed" and "ambulance" wards are inhumane and degrading.
- Insufficient number of prison staff, especially prison police officers, due to which the safety and security of convicts and detainees cannot be sufficiently guaranteed.
- The health care still remains one of the major problems in penitentiaries.
- Deficiency of capacities for realization of the foreseen treatment activities for the convicts, meant for achieving the goals of the punishment - resocialization and social adaptation.
- Inadequate accommodation and non-existence of appropriate treatment for upbringing, re-education, socialization and resocialization of the female children who have been sentenced to an educational measure by referral to a correctional institution, while they are staying in the female part of the Idrizovo Penitentiary.
- Absence of regular formal-educational process for the children in the correctional institutions.
- Unappropriated psychiatric examinations of the children in the Correctional Educational Institution Tetovo (not examined by a psychiatrist specialized for children psychology and adolescent psychiatry), danger of being treated as adults in terms of drugs and doses.

Recommendations for improvement of the established conditions

- The Directorate for execution of sanctions to take additional measures that will reduce the risk of torture and other maltreatment of the convicts through enhanced professional supervision and direct inspection of the operation of the penitentiary and correctional institutions, as well as encouraging of the detainees and convicts to report cases of torture and other abuse by prison staff.
- Compliance with the European rules and national regulations when appointing directors and their seconds-in-command in the penitentiaries must be imperative for any government. Every penitentiary institution must have a professional, suitably qualified, non-political director who is carefully selected for his or her suitability and integrity to perform what is one of the most complex tasks in the public service.
- To exist systematic approach in the dealing with overfilling in the penitentiary institutions, through establishment of constant dialogue, mutual understanding and action of the competent authorities, heads of the Directorate for Execution of Sanctions and penitentiary institutions, legislators, judges, prosecutors and all other active officials.
- Renewing of the existing and start of activities for construction of new accommodation facilities for convicts in the closed ward of the Penitentiary Idrizovo must be a priority of the Directorate for Execution of Sanctions and the competent authorities.
- The prison authorities must guarantee the safety and personal safety of every convicted person, due to which it is necessary the Directorate for execution of sanctions in coordination with the management of each penitentiary to approach to instant implementation of all activities provided in the National Strategy for Development of the Penitentiary System (2021 -2025) intended for achieving the 4th strategic goal: Providing a safe environment for convicts and staff in the penitentiary and the correctional-educational institutions;
- Inhumane and humiliating practices of using leather straps in Skopje Prison and Idrizovo Penitentiary must stop immediately.
- The health care for convicts, including the protection of mental health, must be one of the priorities of the Ministry of Health, the Directorate for execution of sanctions, penitentiaries and other competent authorities.
- Increasing of the staff in the sectors for resocialization and its professionalization, at the same time by providing the necessary resources for the smooth implementation of treatment activities is an obligation of the Directorate for execution of sanctions that must fulfill as a necessary precondition on which depends the achievement of the purpose of punishment - resocialization and social adaptation of convicted persons.
- The Ministry of Justice and the Directorate for execution of sanctions need to take concrete measures to ensure that female children who have been sentenced to an educational correctional institution will be placed in an institution specially designed for them and their needs on an equal base with male children.
- The Ministry of Education and Science, in coordination with the Directorate for execution of sanctions, the penitentiary and correctional institutions, must approach to the realization of the obligation to provide education to every convicted person in prison and to every child who has been sentenced to an educational measure - referral to correctional institution.

- A psychiatrist specialist in child and adolescent psychiatry must be included in the care for the mental health of the children in the Tetovo Correctional Institution.

4

POLICE STATIONS WITH GENERAL JURISDICTION

The treatment of the detainees, persons deprived of liberty and detained in the police stations of general jurisdiction, the NPM team examined by conducting without announce visits to the police stations in the area of SIA Strumica and SIA Ohrid. In this sense, in 2021 year the police stations of general jurisdiction were visited in Strumica, Radovish, Valandovo, Gevgelija, as well as in Kicevo, Struga, Ohrid and Debar.

The focus of the visits was to inspect the possibility of persons detained in police stations to use the right to a lawyer, following the visits that were made during the previous 2020 year, in police stations of general jurisdiction in the area of SIA Skopje, with accent on the same issues.

To be exact, the possibility for a person in police custody to have access to a lawyer is one of the basic guarantees for preventing ill-treatment and promotes a culture of transparency around deprivation of liberty, encouraging the authorities to respect the human dignity of the detainee.

The data on the number of detained, deprived of liberty and detained persons in the police stations of general jurisdiction in the area of SIA Strumica and SIA Ohrid who exercised the right to call a lawyer are largely identical to the data contained in the Report of the NPM team which are referring to the access to the right to a lawyer in the police stations of general jurisdiction on the territory of the SIA Skopje from 2020 year. Namely, in the case of detainees and persons deprived of liberty, that percentage is below or around 5%, while in the case of detained persons it is around 10-15%.¹⁸

¹⁸ It should be borne in mind that detainees and persons who have been deprived of their liberty and who have called a lawyer are most often those who have been detained, so in that sense, if we analyze the number of detainees and persons deprived of their liberty who have not been subsequently detained, an average figure of less than 5% would be obtained.

The low percentage that refers to the small number of persons who have exercised the right to a lawyer in the police procedure is inversely proportional to the risk of inappropriate behavior in police stations and indicates the need to take specific measures that will give the effect of the right to a lawyer in police proceedings as realistically and factually accessible.

During the visits it was concluded that the socio-economic situation of the persons who are taken to the police stations is highlighted as one of the main reasons why these persons do not decide to use the right to a lawyer. At the same time, it was concluded that there is no adequately developed legal and factual mechanism that will enable those who want, and believe that they do not have enough funds, to use the right to a lawyer in the police procedure.

From a normative-legal aspect, the Law on Criminal Procedure specifies that a person deprived of liberty and detained in a police station *"from 20.00 pm to 08.00 am has the right to receive a lawyer from the list of duty lawyers, compiled by the Lawyer Association of the Republic Macedonia. The costs for the lawyer on duty as a defense counsel during the overnight detention shall be borne by the Budget of the Republic of Macedonia"*

This provision does not provide any exceptions and applies to all persons deprived of their liberty and detained for the specified period. This provision is a good normative precondition for access to the right to a lawyer, given that the Law on Free Legal Aid does not provide for the possibility of free legal advice, service or assistance for persons deprived of their liberty and detained in a police station. Though, in practice, the NPM team determines that almost none of the officials in the police stations are familiar with the provision, nor are the persons who have this right informed about it.

During the visits, comparable to the noted situation in the previous reporting year in the police stations of general jurisdiction in the area of SIA Skopje, the NPM team concluded that even in those rare cases when, in some of the police stations that had a list of lawyers on duty, a detainee would indicate that he or she desires to call a lawyer or, in cases where the presence of a lawyer is mandatory (such as detaining or talking to a child in conflict with the law), police officers may have difficulty securing presence. To be exact, lawyers are often unreachable or find various excuses due to which they cannot come. According to the police officers, the real reason for this is the fact that the lawyers think that they will not be able to charge for their service.¹⁹

Whether this is the real reason for the unavailability of the lawyers, the fact that this situation is noted in most police stations in the area of at least three different departments

¹⁹ More about this can be seen in the Commentary on the Law on Criminal Procedure, where, among other things, it is emphasized that: "... practice has shown that lawyers do not consider these lists as a serious obligation, but more as an expression of principle interest. There must be a short list of really on-duty lawyers who will be required to respond to the call. In addition, it is understood that the Lawyer Association should sanction the non-response of the registered lawyers, especially the duty ones. No less important is the question of the budget, that is, who will cover the costs for the lawyer. The LCP now explicitly predicts that the costs of a lawyer from the list of duty lawyers who will be hired at night (between 10 pm and 6 am) will fall on the state budget, which is not precise enough (Article 161 paragraph 1 of the LCP).

of the sector for internal affairs, indicates that this is a problem that the authorities and organizations must pay special attention together.

Regarding this, the OM-NPM recommends operationalization of a legal aid system that will guarantee timely, effective and quality representation of the summoned, detained, persons deprived of liberty and detained persons in the police stations.

During the visits, special attention was paid to the official premises of the police officers, for which the NPM team considered that these premises are used or could be used as places where conversations with the summoned, detainees and persons who are deprived of liberty and detained. The examination of the factual situation also took into account and the findings of the European Committee for the Prevention of Torture (CPT), which noted several cases of detainees who complained of ill-treatment in the police stations where they were taken. Namely, in addition to the allegations of harassment during the arrest, there are also cases in which detainees were harassed in offices inside police stations in order to extort confessions or other information. Some of the objects with which the persons state that they were hit are also walkie-talkie motorcycles, flashlights and similar.²⁰

Regarding this, it was concluded that most of the police stations that were visited do not have special rooms for conversations, due to which the official offices of the uniformed police officers are used for this purpose, or those of the inspectors in cases where there is a criminal act. This is the case with the police stations in Radovish, Valandovo, Ohrid, Struga and Debar. In the Police Station in Kicevo, one of the facilities has been completely renovated and it has special rooms for detention and conversations with people, but during the visit it was concluded that for the renovated part of the Police Station no technical acceptance has been made yet, due to which those premises are not used at all. In the police station in Strumica, next to the room of the shift manager, there is a room that is used for conversations by uniformed police officers, but in cases of persons deprived of liberty and taken to the police station for questioning or detention, the inspectors perform the conversation with these persons in their official offices. In the Police Station of Gevgelija in the part where the detention facilities are located, there are special rooms for conversation, to which there is a separate entrance.

Based on the established situation, OM-NPM highlights the need in all police stations to quickly adjust special rooms for conversations that will be equipped with video surveillance cameras, fixed tables and chairs and other necessary things (posters with lessons about rights), from which all items that could be used for intimidation, harassment or possible self-harm will be removed. At the same time, it is necessary to take special care that in accordance with the Law on Justice for children, conversations with children are conducted in special rooms appropriate to their age.

²⁰ The report CPT / Inf (2021) 8 from the visits to the Republic of North Macedonia, published on 11 May 2021 year, regarding the ascertained conditions during the visit in the period from 2 to 10 December 2019.

Regarding the treatment of migrants, i.e. foreigners, it was concluded that those who are found on the territory under the jurisdiction of the above-mentioned police stations are immediately taken to the Reception Transit Centers in Gevgelija and Tabanovce, without conducting a proper information procedure of their rights. In most cases, they are not even taken to the police stations, but are secured in front of the police stations (around the station) until vehicles arrive and transport them to one of the Reception Centers. In this sense, they are not even registered as persons detained by the police officers from the specific police stations. This "security" can last from 15 minutes to several hours.

During the visits, the NPM team conducted interviews with a large number of police officers, which is why considers that it is necessary to note in this Report and the allegations of officials related to their working conditions and atmosphere, as one of the factors influencing the degree at the risk of possible acts of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

To be exact, a large part of the complaints of the police officers referred to the deficiency of work uniforms and shoes, due to which they were forced to manage on their own and to buy or borrow from their colleagues. Having in mind this, most uniformed police officers stated that they buy their own shoes according to their capabilities, and it could be noticed that the uniforms are different, in the sense that some are newer, some quite older, or as they say themselves, "who how managed".²¹

Complaints were also received regarding the material conditions in which they perform their daily duties. During the visits, the NPM team concluded that a large number of offices are equipped with old furniture and other office equipment (old and dilapidated work desks, broken chairs, ununlockable cabinets, etc.). More offices have been found to be shared by more police officers than there are work desks and chairs, obliging them to share and manage in other ways. Some police officers also complained about the lack of basic means of work, such as the deficiency of computers and other types of administrative material. Many police officers said they were already "tired of the conditions" and "faced reality", but at the same time did not hide their disappointment and the need to improve conditions.

About the working atmosphere, several police officers with whom confidential interviews were conducted noted that various types of pressures and influences (*including of a political nature) were felt within the service, as subtle and direct. As part of the expressed forms were mentioned job placements (or in other cities) or the threat of it, as well as unequal distribution of job responsibilities and tasks.

Some of the police officers pointed out that in their work and in the framework of

²¹ The NPM team takes into account the information published by the Ministry of Internal Affairs that new uniforms have been procured and in this regard appreciates the efforts to improve the conditions of uniformed police officers. Published on <https://mvr.gov.mk/vest/17758> "Specifically, for equipping the uniformed police, complete uniforms consisting of 10,000 winter jackets and 8550 high special boots have been procured, the delivery of which is expected at the beginning of 2022, 20,000 summer and winter trousers, 10,000 thick-soled shoes and 20,000 summer and winter hats with delivery next month, and 10,000 short-sleeved and 10,000 long-sleeved shirts, 8,000 polo shirts, 10,000 semi-high shoes and 8,000 thin-composed shoes and fluorescent vests. "

performing their competencies, they also face various threats, pressures and attempts for influences that are "from outside". Police officers mention that in the course of their work they face more serious pressures and attempts to influence the specific actions and exercise of their powers by "local authorities". Having in mind this, some police officers pointed to specific examples, which indicate that these "powerful people" are in fact persons who, emphasizing their official or social position, directly or indirectly through other persons, indicated how they expect them to act within their powers and scope of work, sometimes accompanied by threats in the form of warnings that they might face various consequences. This kind of pressure and attempts to influence the work of police officers often go unreported, because, as they themselves said, "They do not believe that anything will be changed with it".

Noting such claims made directly by police officers, not only from police stations visited in 2021 year, the OM-NPM expects the Ministry of Internal Affairs to take concrete measures to encourage police officers to report harassment, the impacts and threats to which they are exposed, and at the same time other activities to be undertaken that will lead to greater motivation for work and professionalism of police officers.

General findings and recommendations from the visits made to the police stations with general jurisdiction in the area of the Sector for Internal Affairs Ohrid and Sector for Internal Affairs Strumica

Established conditions

- A small number of persons who exercised the right to a lawyer in a police procedure – contrary proportional to the risk of torture and other maltreatment of persons deprived of their liberty, arrested and detained in police stations;
- Insufficiently developed legal and factual mechanism that will enable the persons who want, but think that they do not have enough funds to use the right to a lawyer in the police procedure;
- The police stations Ohrid, Struga, Debar, Radovish, Valandovo don't have special rooms for conversations with summoned, arrested, deprived of liberty and detained persons;
- Police officers face various types of pressures and attempts to influence in the execution of their duties.

Recommendations for improvement of the established conditions

- The Ministry of Internal Affairs need to take actual measures that will contribute to the effectuation of the right to a lawyer in the police procedure as realistically and truthfully available. The summoned and detained persons, as well as the detained persons should be informed about their right to call a lawyer of their choice or to choose from the list of duty lawyers. This obligation should be especially respected in cases where conversations are held with children or when it comes to keeping children in conflict with the Law;
- The Ministry of Internal Affairs in coordination with the Ministry of Justice and other competent authorities, to take legislative, administrative and other measures in order to establish a legal and factual mechanism that will enable those who want, but do not have sufficient funds, to use the right to a lawyer during the police procedure;
- The Ministry of Internal Affairs need to adapt special rooms for conversations in all police stations, which will be equipped with video surveillance cameras, mounted tables and chairs and other necessary things (posters with instructions for rights), and from where all objects that could be used for threats, harassment or possible self-harm to be removed. At the same time, it is necessary to keep in mind that, in accordance with the Law on Justice for Children, conversations with children should

- be conducted in special rooms appropriate to their age;
- The Ministry of Internal Affairs need to increase the communication and to improve the cooperation with the police officers in order to raise the level of mutual trust, and as a result of that, the police officers will be encouraged to report the pressures, influences and threats to which they are exposed, and at the same time to take and other activities that will lead to greater motivation for work and professionalism of the police officers.

5

POLICE STATIONS FOR BORDER CHECKS AND BORDER SURVEILLANCE

Police stations for border checks and border surveillance are not envisaged as police stations in which persons can be detained in accordance with the “Decision on designation of police stations for detention of persons”²², but in accordance with the legal powers of the police officers for deprivation of liberty and detention of persons, they are detained for a short time until they are handed over for further action and possible implementation for the purpose of detention in one of the police stations designated for that purpose. Also, in accordance with the Law on Border Control, police officers during the border checks of persons, among other things, have the authority to keep them for the time necessary to carry out the border checks, but not longer than 24 hours.²³

Regarding this, during 2021 year, the NPM team in accordance with the legal authorizations to visit the places where deprivation of liberty is carried out or could be carried out, conducted 5 visits without announce to the police stations at the road border crossings, Bogorodica, Tabanovce, Kafasan, Deve Bair and the Skopje International Airport²⁴.

²² Decision on determining police stations for detention of persons of the Ministry of Interior from 07.05.2018 (“Official Gazette of RM” no. 80 from 7.5.2018)

²³ Article 13 of the Law on Border Control (“Official Gazette of the Republic of Macedonia” No. 171/2010, 41/2014, 148/2015, 55/2016 and 64/2018)

²⁴ The visit to the Police Station at the International Airport - Skopje was interrupted due to the fact that the commander of the police station obstructed the access to the transit zone located in the so-called terminal building. For this, the NPM team prepared and submitted a Special Report for the obstruction of the mandate to the Minister of Internal affairs.

During the visits to these police stations, no detainees or persons deprived of their liberty were found who could be interviewed regarding their treatment, due to which more information on the treatment and realization of the rights of detainees, persons deprived of liberty and detained persons were obtained through interviews with officials, as well as by inspecting the relevant documentation.

By the day of the visit - June 8, 10 people were detained at the Police Station at the Kafasan border crossing point, of which only one person exercised the right to inform a third person about his arrest, and no person requested a lawyer and in no case was there the need for a person to seek medical help. During the same period, 4 persons were deprived of liberty, out of which two persons informed a third person about their deprivation of liberty, one person contacted a lawyer, and one person was provided with medical assistance.

Until the day of the visit - June 9, 51 people were detained at the Police Station at the Tabanovce border crossing point, and 15 people were deprived of their liberty. None of these persons exercised the right to call a lawyer or inform a third party for their deprivation of liberty, nor was there a case in which a doctor was called.

Until the day of the visit - September 10, 22 people were detained at the Police Station at the Deve Bair border crossing point, none of whom exercised their right to a lawyer, nor did any person need to call a doctor.²⁵

By the day of the visit - September 15, 184 people were detained at the Police Station at the Bogorodica border crossing, and 25 people were deprived of their liberty. None of these persons exercised the right to call a lawyer or inform a third party of their deprivation of liberty, nor was there a case in which a doctor was called. In the part of the records, the NPM team noted that the chronology of events was not fully observed, and as a reason for this was stated the fact that in the station records of the police station are recorded events that are taken over by officials in the Reception Transit Center "Vinojug", then by the police officers from the Department for Cross-Border Crime, Migration, Foreigners and Readmission (DCBCMFR) who are within the Regional Center for Border Affairs - South, as well as by the police officers who perform border surveillance and are in the facility which is located at the railway crossing.

During the visits it was concluded that there was an official list of lawyers in only one of the police stations, and given the fact that one of the preconditions for exercising the right to a lawyer for persons who have no contact with a lawyer is the possession of such lists, also was highlighted the need to provide official lists of lawyers in all police stations.

The officials at the police stations who were interviewed stated that the persons are always instructed for the reasons why they are summoned for additional checks, or for the reasons why they are deprived of liberty or detained. After the primary checks, when it is determined that there is a need for the person to be deprived of liberty or detained, they are informed about their rights (right to counsel, right to inform a third party about the deprivation of liberty, i.e. arrest, as well as the right to a doctor).

²⁵ The Registry of Detainees did not note that the persons informed a third party about their arrest, but information was received that the persons were not deprived of their mobile phones, from which, if they deemed that they needed, they contacted their relatives.

The officials stated that in most cases they do not face problems in communicating with these people regarding the language. Though, given that these are border crossings where various foreign nationals transit, it was pointed out that there were rare situations when the language was a barrier to be properly understood. In such cases, officials, especially shift managers, are left to fend by themselves in order to properly communicate and understand each other. Some of them told us that various people were used as translators, as their colleagues, casual travelers, and even employees of freight forwarding companies based at border crossings.

Having this in mind, the OM-NPM stressed the need for the Ministry of Internal Affairs (MIA) to anticipate and suggest clear guidelines that will unite the practice of police officers in cases where they need to educate the detainees, persons deprived of liberty and detainees of their rights when they do not speak any of the official languages, and due to the necessary level of communication it is required to use translators or interpreters.

From the inspection of the records kept in the police stations, as well as from the conversations with the officials, it was noted that in none of the police stations the detention of the persons lasts longer than 6 hours. Most often, these are detentions of about two to three hours, i.e. until they are handed over for further action and possible application for the purpose of detention in one of the police stations designated for that purpose.

In none of the police stations there isn't a special room in which persons who are deprived of liberty or the detained are being retain for short periods of time, nor there are special rooms for talking to these persons.

The detainees and persons deprived of their liberty for the entire period during their detention until the handover for further action or detention are placed in official offices and under the constant supervision of a police officer.

Having this in mind, the OM-NPM pointed out the need to adapt a room in each of the police stations which will be equipped with fastened chairs and a coffee table, with lessons about the rights of persons deprived of their liberty, arrested and detained, displayed in a noticeable place, as well as with video surveillance. This will help to reduce the possibility of (self) injury and the risk of possible misconduct against persons deprived of their liberty and translation but will also ensure protection from unfounded accusations against the police officers for their alleged misconduct.

General findings and recommendations from the visits made to the police stations for border checks and border surveillance

Confirmed conditions

- There are no special rooms for conversations with the detained persons and persons deprived of liberty in the police stations for border checks and border surveillance, due to which the official offices of the police officers are used for this purpose.
- Most police stations for border checks and border surveillance do not own an official lists of lawyers.
- Police officers do not have clear guiding directions in cases where detainees and the persons deprived of their liberty do not speak any of the official languages, and when due to their necessary communication and getting familiar with their rights it is necessary to use translators or interpreters.

Recommendations for improvement of the established conditions

- In all police stations for border control and border surveillance, the Ministry of Internal Affairs should adapt special rooms for conversations, which will be equipped with video surveillance cameras, mounted tables and chairs and other necessary things (posters with instruction of their rights), and where all the items that could be used for threats, harassment or possible self-harm will be removed;
- All police stations, including and the police stations for border control and border surveillance, need to ensure an official lists of lawyers as one of the basic preconditions for the possibility of exercising the right to a lawyer;
- The Ministry of Internal Affairs need to establish clear acting directions in cases when the captives, persons deprived of liberty and detainees do not speak the official language, and in order to make them aware of their rights it is necessary to use translators or interpreters.

6

HOLDING AND ACCOMMODATION OF MIGRANTS / FOREIGNERS AND ASYLUM SEEKERS

OM-NPM pays special attention and continuously monitors the handling with the migrants, i.e. foreigners and asylum seekers in the places where they are accommodated and detained. These persons are in a position of special vulnerability, given the fact that they are outside their countries of origin or nationality, unfamiliar with the legal context, or even the language of the country in which they are located. Many of them experienced long and traumatic experiences during their travels, and some of them in their countries of origin, which they left due to fear of persecution, serious human rights violations or conflict.

During the 2021 year, the NPM team conducted 6 visits to places where foreigners and asylum seekers are accommodated or detained. The Reception Center for Asylum Seekers in Vizbegovo and the Temporary Transit Center "Tabanovce" were visited once, while the Reception Center for Foreigners in Gazi Baba and the Temporary Transit Center "Vinojug" were visited twice.

In addition to visits, the NPM team regularly receives information from state bodies and communicates directly with representatives of domestic and international organizations in the area of dealing with migrants, i.e. foreigners and asylum seekers.

Regarding this, the NPM team concludes that throughout the 2021 year, about 15,830 persons were registered who were found with unregulated status, i.e. residence on the territory of the Republic of North Macedonia.

Based on the obtained data from various sources, as well as during the recognized conditions during the visits of the places where deprivation of liberty and detention are carried out, it can be concluded that a large number of these persons are deprived of

liberty and are taken to (pre) police stations of general jurisdiction where they are not registered in the records for arrested, i.e. deprived of liberty or detained, nor they are being informed about their rights.

Many of these people are treated according to a procedure that usually involves picking up migrants from in front of police stations with special vehicles and accompanying them to certain points on the green border line of the Republic of North Macedonia with neighboring countries for expulsion. A small number of persons who are considered to be able to provide information about the smugglers are detained due to the need to testify, i.e. to give evidence in the proceedings initiated against the smugglers.

Regarding this, during one of the visits to the Temporary Transit Center "Vinojug" were found a total of 28 people aged 7 to 47 years, from 5 different countries of origin. 7 of them were female, the rest were male.

Most of these persons were detained in the Transit Center due to the need to testify before the investigating authorities in criminal proceedings conducted against third parties (smugglers). They were detained for more than 15 days, and they pointed out that from the moment of their deprivation of liberty and detention, no one spoke to them in a language they understood²⁶.

These persons stated that they were not being given any document about their detention, that they do not know exactly why they were detained, nor how long they will be detained. During the visit it was concluded that indeed no person has received a separate, i.e. individual decision for his accommodation / detention in the Reception Center, which would contain data on the reasons for accommodation / detention, detention period, instruction on rights and similar.

The persons were brought to the Center based on the received telegrams where is stating that they are persons-witnesses who need to be accompanied and detained until their hearing by the Public Prosecutor at the Public Prosecutor's Office, and then with a confirmation for handing over of persons, they are "handed over" to the representatives of the Ministry of Labor and Social Policy.

During the visit it was concluded that these persons are constantly locked in their so-called containers and provided by officials from the Ministry of Internal Affairs (MIA), assisted by members of the Army of the Republic of North Macedonia (ARM).

The accommodation containers are of standard size of 8m², and in some of them 3-4 people were accommodated, who were allowed to leave the containers only when they needed to go to the toilet, but to be accompanied by official persons of the Ministry of Internal Affairs or the ARM. In the evening, their doors are locked from outside, so they have to knock to alert them that they need to go to the toilet.

The security of the persons with ARM members who were constantly sitting in front of the containers with their rifles, at first sight leaves the impression that it is a matter of securing prisoners of war, which gives the Center an unnecessary militarizing character.

²⁶ Regarding this, it was pointed out that in fact the conversations we had with them as representatives of the NPM team with the help of an interpreter, is the first time someone has addressed them in a language they understand.

Some of the people interviewed stated that their mobile phones had been confiscated and that they had no opportunity to inform their relatives or third parties that they had been detained.

No separate records of the confiscated items are being kept by the Transit Center, and the officials pointed out that the items of the persons are most often confiscated by the police officers who committed the deprivation of liberty, i.e. apprehension, and that most likely such items if they are from interest for further criminal proceedings are handed over to the competent investigative bodies.

Medical protection and doctor care is provided by the representatives of the Red Cross, and also through the International Organization for Migration the presence of a medical team in the Center is being provided.

The Center also has a permanent presence of representatives from the Ministry of Labor and Social Policy, from where guardians of unaccompanied children are appointed. Representatives of international and non-governmental domestic organizations are constantly present, which provide detainees with access to services that are within their scope of work (legal information, psycho-social support, non-formal education, etc.).

The NPM team received information that the persons who will testify before the Public Prosecutor, i.e. who will be assessed that the need for their further detention in the Transit Center has stopped, are "decided according to a procedure" that includes their deportation to a certain point on the green border line, where they are given directions to leave the country.

For a large part of the persons who have been detained in the Transit Center, information was received that they wanted themselves to leave the Republic of North Macedonia, so in this sense, the deportations by the officials are treated as "support", i.e. "assistance" in realization of their intention.

Based on the established factual situation during the visit, the NPM team concludes that in the Temporary Transit Center "Vinojug" arbitrarily detention of persons is performed, and their treatment could be included under the notion of inhuman, humiliating and degrading treatment.

Regarding this, a Special Report was prepared and addressed to the National Coordinator in the Commission for Combating Trafficking in Human Beings and Illegal Migration, and in addition to the Report, was submitted a supplementary report for assessment of the mental health and psychosocial needs of the detainees in the temporary transit center, prepared by a medical psychology specialist who was part of the NPM team during the visit.

In the Temporary Transit Center "Tabanovce" the number of people who are accommodated constantly varies and is variable on a daily basis, and during the visit that the NPM team conducted on 01.04.2021 year, no person was accommodated. This is primarily due to the fact that it is an open-air center where people are generally allowed to stay and leave whenever they want. Just like in RTC "Vinojug" and RTC "Tabanovce" there is a constant presence of a medical team, representatives of the Ministry of Labor and Social Policy, as well as representatives of international and non-governmental domestic organizations that provide detainees with access to services that are in frameworks of

their scope of operation.

The NPM team has visited the reception center for foreigners in Gazi Baba twice, during 2021 year. During the first visit, which was carried out on March 25, 3 persons were detained, while during the second visit on May 21, a total of 52 detainees were found. During the visits, there was some improvement in the material conditions, but the remark remains that the Center does not meet the conditions in accordance with the purpose for which it is used. The activities for construction of a new Reception Center were interrupted by the decision of the Government of R. N. Macedonia in October 2021 year, due to the complaints of the residents of the place where it was supposed to be built. In terms of dealing with foreigners who are accommodated in the Center, the NPM team concludes that one of the biggest problems remains the basis for their detention. Regarding this, during the visits it was concluded that some of the foreigners were detained due to an alleged crime, although this is not a basis for detaining a foreigner in the Reception Center for Foreigners.

During the visit of the Reception Center for Asylum Seekers in Vizbegovo, the NPM team concluded that a total of 21 people were accommodated. Concerning the capacity, which is for about 150 people, a large number of available accommodations was empty. In the Reception Center, through a previously conducted public procurement, a doctor from a private health institution is constantly engaged, who is present in the Center every day, in shifts (one day first shift, the next day second shift), and if necessary on weekends. A separate health file is opened for each asylum seeker, and a special medical diary is kept in which all the performed examinations are entered. When there is a need for specialist examinations, a referral is issued, and all costs are then invoiced and covered by the Center. The health clinic is properly equipped with the necessary medical equipment and medicines. During the visit, no information was received about any violent incidents in the Center, and in this regard, the director pointed out that funds were provided to hire an external security agency to prevent further escalation in conditions where possible something like this has happened, as there have been cases in the past. Asylum seekers have the opportunity to raise any remarks or complaints related to the treatment at the Center directly to pedagogues, psychologists, social workers, as well as directly to the director. They are not restricted in their freedom of movement, nor do they have any restrictions on contact with third parties outside. Having in mind this, they have the opportunity to freely talk to all institutions, organizations and individuals in cases where they would have any complaints related to their accommodation, handling and treatment while they are using the services of the Reception Center.

Having in mind that during the performing of the border surveillance, a foreign police forces from Austria, the Czech Republic, Slovenia, Slovakia, Croatia, Hungary and Poland also assist Macedonian police officers, especially in the dealing with irregular migration OM-NPM within the mandate and competencies to monitor the treatment of persons deprived of liberty in order to determine the factual situation and analyze it from the aspect of possible existence of indicators that could indicate an increased risk of inappropriate treatment of these persons, submitted a letter in the form of a questionnaire to the Ministry of Internal Affairs, with a request to the competent authority to answer questions related to the powers of the foreign police officers to use weapons and means of coercion,

as well as their responsibility if they exceed their powers.

Specifically, regarding the addressed questions, the Minister of Internal affairs submitted reasoned answers to the OM - NPM, which we convey in a sublimated manner in this Report. Namely, regarding the types of means of coercion and weapons that foreign police officers have the right to use, the answer states that foreign police officers on the territory of the Republic of North Macedonia have the right to use their personal weapons, as well as means of coercion provided according to the Law on Police in the Republic of North Macedonia.

Furthermore, in the response to the asked questions, it is stated that the foreign police officers perform their duties exclusively in mixed patrol teams determined in the Order for performing motor patrol activity. Thus, it is stated that in each mixed patrol team there must be at least one police officer from the Republic of North Macedonia who has the role of guide of the patrol team and is responsible for all procedures that will be undertaken by the members of the mixed patrol team (foreign police officers).

In the answer is stated that foreign police officers may use official weapons and means of coercion only in the presence and with the prior consent and approval of the Macedonian police officer in charge of the team, based on previously fulfilled conditions for the use of the said means (firearms / means of coercion), in accordance with the Law on Police. The main responsibility for considering the fulfillment of the conditions for use of the stated means (firearms / coercive means) in accordance with the Law on Police has the Macedonian police officer in the mixed patrol team. In general, foreign police officers have the role of supporting the Macedonian police officer during the official duties and the application of police powers.

Furthermore, it is stated that the Macedonian police officer has the obligation to prepare a report on the use of firearms or means of coercion in case of their use. Its justification **is evaluated** by the immediate supervising police officer.

According to the submitted response by the Ministry of Internal Affairs, foreign police officers staying in the territory of the Republic of North Macedonia to participate in the cooperative operation for heightened surveillance of the southern border, do not have any guaranteed immunity for the procedures undertaken by them, i.e. they are obliged to act in **accordance with the law which regulate** the work of police officers in the Ministry of Internal Affairs.

Whereas, regarding the question, who is authorized and responsible for starting and conducting the procedure against the foreign police forces in case of possible involvement for their participation in actions that could be included under the term torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, the Ministry did not provide a response.

General findings and recommendations regarding the treatment of the foreigners / migrants with unregulated stay on the territory of the Republic of North Macedonia

Established conditions

- Many of the persons who are found with unregulated status, i.e. residence on the territory of Republic of North Macedonia are being apprehended, i.e. deprived of liberty and taken to (pre) police stations of general jurisdiction where they are not being registered as such in the records of apprehended, i.e. deprived of liberty or detained, nor they are being informed about their rights on a language they understand;
- The practice of arbitrary detention in the Temporary Transit Centar "Vinojug" continues, without individual decisions to be issued to the detainees, which would contain data for the reasons, period of detention, instruction for their rights and similar.

Recommendations for improvement of the established conditions

- Any apprehension and deprivation of liberty of a person who is found with unregulated status, i.e. residence on the territory of Republic of North Macedonia, need to be recorded in the minutes of the police station in which is assigned the police officer who made the arrest or deprivation of liberty;
- The practice of accommodation and detention of persons should be stopped immediately if there is not being issued an individual decision in which will be stated the reasons for accommodation / detention, duration of detention, possibility and deadline for appealing such a decision and access to legal aid.

Анекс 1: Преглед на активности на Националниот превентивен механизам во 2021 година

- Preventive visits
- Visits within a certain project
- Domestic and international activities

Date	Place	Activity	Participants	Organizator
25.03.2021	Skopje	Visit of Reception Center Gazi Baba	NPM	NPM
25.03.2021	Skopje	Visit of Reception Center for asylum seekers - Vizbegovo	NPM	NPM
12.05.2021	Kumanovo	Prison Kumanovo	NPM	NPM
17.05.2021	Ohrid	Prison Ohrid	NPM	NPM
08.06.2021	Kjafasan	Police station for Border Control and Border Surveillance "Kjafasan"	NPM	NPM
09.06.2021	Tabanovce	Police station for Border Control and Border „Tabanovce “	NPM	NPM
14.07.2021	SIA Strumica	PS GJ Radovis	NPM	NPM
		PS GJ Strumica	NPM	NPM
15.07.2021	SIA Strumica	PS GJ Valandovo	NPM	NPM
		PS GJ Gevgelija	NPM	NPM
13.10.2021	SIA Ohrid	PS GJ Kichevo	NPM	NPM
14.10.2021	SIA Ohrid	PS GJ Struga	NPM	NPM
		PS GJ Ohrid	NPM	NPM
15.10.2021	SIA Ohrid	PS GJ Debar	NPM	NPM
10.09.2021	Deve Bair	PS for BC and BS "Deve Bair"	NPM	NPM
15.09.2021	Bogorodica	PS for BC and BS „Bogorodica“	NPM	NPM
17.19.2021	Gevgelija	TTC „Vinojug“	NPM	NPM
24.19.2021	Skopje	PS for BT at the international aeroport in Skopje	NPM	NPM
29-30.09.2021	Budapest	Second meeting of the national preventive mechanism, 2021 year	NPM	NPM - Hungary
05.11.2021	Tetovo	Prison Tetovo	NPM	NPM
10.11.2021	Strumica	Prison Strumica	NPM	NPM
11.11.2021	Kumanovo	Prison Kumanovo	NPM	NPM
15.11.2021	Gevgelija	Prison Gevgelija	NPM	NPM
18.11.2021	Skopje	Prison Skopje	NPM	NPM
23.11.2021	Bitola	Prison Bitola	NPM	NPM
24.11.2021	Ohrid	Prison Ohrid	NPM	NPM
25.11.2021	Struga	PCH Struga	NPM	NPM
03.12.2021	Stip	PCH Stip	NPM	NPM
07.12.2021	Prilep	PCH Prilep	NPM	NPM
16-17.12.2021	Skopje	PCHI- PCH „Idrizovo“	NPM	NPM
21.12.2021	s.Volkovija	ECH Tetovo	NPM	NPM
28.12.2021	Ohrid	Prison Ohrid	NPM	NPM

Annex 2: External collaborators of the National Preventive Mechanism

1. prof. Dr. Divna Ilic Dimoski from the Faculty of Law "Iustinianus Primus" at the University "St. Cyril and Methodius" - Skopje
2. prof. dr. Aleksandra Gruevska-Drakulevski from the Faculty of Law "Iustinianus Primus" at the University "St. Cyril and Methodius" - Skopje
3. prof. Dr. Oliver Bacanovic from the Faculty of Security - Skopje
4. prof. Dr. Trpe Stojanovski from the Faculty of Security - Skopje
5. associate prof. Dr. Katerina Krstevska Savovska from the Faculty of Security - Skopje
6. prof. dr. Stojanka Mirceva from the Faculty of Security - Skopje
7. prof. dr. Jonce Ivanovski from the Faculty of Security - Skopje
8. prof. dr. Natasha Peovska from the Faculty of Security - Skopje
9. assistant dr. Vedije Ratkoceri from the Faculty of Law at the University of Southeast Europe
10. assistant dr. Blerta Ahmedi Arifi from the Faculty of Law at the University of Southeast Europe
11. associate prof. Dr. Ice Ilijevski - from the Faculty of Law at the University "St. Kliment Ohridski" - Bitola,
12. dr. Elena Mujoska Trpevska - Research Associate, Center for Strategic Research MANU and President of the Macedonian Penological Society
13. prof. Dr. Atanas Kozarev from the Faculty of Law, International Relations and Diplomacy, MIT University
14. Assistant Professor Dr. Samir Salievski from the Faculty of Detectives and Security at the American University of Europe-FON
15. prof. Dr. Liljana Ignjatova - Faculty of Medicine Skopje
16. Dr. Silvana Markovska-Simoska, specialist in child and adolescent psychiatry
17. M.A. Ivo Kunovski, specialist in medical psychology.